

**INSTITUTT
FOR SAMFUNNS-
FORSKNING**

Rapport 2021:1

Gråsoner og grense- overskridelser på nettet

En studie av deltagere i
opphetede og aggressive
nettdebatter

Marjan Nadim, Kjersti Thorbjørnsrud og Audun Fladmoe

© Institutt for samfunnsforskning 2021
Rapport 2021:1

Institutt for samfunnsforskning

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo

ISBN (trykk): 978-82-7763-691-7

ISBN (digital): 978-82-7763-692-4

ISSN (trykk): 0333-3671

ISSN (digital): 1891-4314

www.samfunnsforskning.no

Innhold

Forord	5
Sammendrag	7
English summary	10
1 Innledning	13
1.1 Opphetede debatter: fra fornærmelser til ulovlige hatytringer	14
1.2 Vår tilnærming til grenseoverskridende uttrykksformer	17
1.3 Tidligere forskning om hva som bidrar til opphetede debatter	18
1.3.1 Egenskaper ved internett og sosiale medier	18
1.3.2 Hvem uttrykker seg grenseoverskridende på nettet?	21
1.3.3 Motivasjon og drivkrefter	23
1.3.4 Maktrelasjoner og grensene mellom «oss» og «dem»	25
1.3.5 Dynamikken bak grenseoverskridelser på nettet	26
1.4 Gangen i rapporten	27
2 Gjennomføring og metode	28
2.1 Kvantitativ kartleggingsstudie	28
2.2 Kvalitativ intervjustudie	29
2.2.1 Studiens fokus	30
2.2.2 Rekruttering og gjennomføring av intervjuer	31
2.2.3 Utvalg	34
2.2.4 Intervjuer med nøkkelinformanter	34
2.2.5 Forskningsetiske hensyn	35
3 Kjennetegn ved deltagere i opphetede debatter	37
3.1 Deltagelse i debatter med en hard tone	37
3.2 Avsendere av netthets	38
3.2.1 Avsendere av netthets – listeeksperiment	39
3.2.2 Avsendere av netthets – direkte spørsmål	42
3.3 Sammenhengen mellom deltagelse i debatter med en hard tone og netthets	43
3.3.1 Andre kjennetegn ved deltagere i opphetede debatter	46
3.4 Utsattes relasjon til avsendere	49
3.5 Oppsummering	52

4	Debattlandskapet og debattdeltagerne	54
4.1	Trekk ved debatlandskapet og deltagere i harde nettdebatter	54
4.2	Kort om debattantene og debattstilene deres	57
4.3	Deltagernes idealer for debatten – og hva som kanskje kunne vært annerledes	62
4.4	Oppsummering	63
5	Motivasjon for deltagelse og legitimering av uttrykksform	65
5.1	Motivasjon for å delta i harde debatter	65
5.1.1	Ideologisk og politisk motivasjon	65
5.1.2	Opplysning og kunnskap	69
5.1.3	Motstemme og en røst for andre	71
5.1.4	Mål om en bedre verden	72
5.1.5	Underholdning, spill og tidsfordriv	73
5.2	Legitimering av debattatferd	74
5.2.1	I krig er alt lov	74
5.2.2	Debattens logikk og tit-for-tat	76
5.2.3	Bare nøytral informasjon?	78
5.3	Emosjonelle strategier for å holde ut debatten	81
5.3.1	Et frirom for sinne og frustrasjon	82
5.3.2	Emosjonell neddemping: å bli herdet over tid	83
5.3.3	Å provosere andre som strategi: «Jeg hisser meg ikke opp, jeg hisser opp andre»	84
5.4	Hvor går grensa? Perspektiver på ytringsfrihet, ytringsrom og moderering	85
5.4.1	Grenser for debatten	86
5.4.2	For lite og for mye moderering	89
5.4.3	Skjev og urettferdig moderering	92
5.4.4	Anger	94
5.5	Oppsummering	95
6	Avslutning	97
6.1	Noen implikasjoner av funnene	100
6.1.1	Verdien av å forstå	100
6.1.2	Normer for debatt og moderering	102
6.1.3	Forskningsbehov	104
	Litteratur	106

Forord

Formålet med denne rapporten er å få mer kunnskap om hvem som deltar i opphetede og aggressive debatter, der omgangsformen er preget av grenseoverskridende atferd, som personangrep, ukvemsord og stigmatiserende språkbruk. Vi ønsker å belyse hvorfor folk deltar i slike debatter, og hvordan de selv forstår og begrunner uttrykksformene sine. Rapporten er skrevet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og bygger på to ulike metodiske tilnærminger: analyse av en spørreundersøkelse om befolkningens erfaringer med hatefulle ytringer og deltagelse i nettdebatter, og en kvalitativ studie av personer som på ulike måter deltar i opphetede nettdebatter.

Marjan Nadim har ledet prosjektet og har hatt hovedansvaret for den kvalitative studien. Denne har hun gjennomført i samarbeid med Kjersti Thorbjørnsrud. Audun Fladmoe har hatt ansvaret for analysene av spørreundersøkelsen. Rapporten er skrevet av de tre prosjektmedarbeiderne i fellesskap. Prosjektet har i tillegg hatt to vitenskapelige assistenter. Live Kjos Fjell har kodet de åpne svarene i spørreundersøkelsen, mens Andrea Csaszni Rygh har transkribert de kvalitative intervjuene. Jan-Paul Brekke har fungert som kvalitetssikrer for prosjektet. Vi vil gjerne takke han, Liza Reisel og Kari Steen-Johnsen for viktige tilbakemeldinger underveis i skrivingen.

Vi vil rette en stor takk til informantene som har deltatt i undersøkelsen. Hadde ikke dere vært villige til å sette av tid og sjenerøst dele deres erfaringer, ville vi ikke ha kunnet skrive rapporten.

Takk også til referansegruppen for prosjektet, som har bidratt med gode innspill underveis. De aktive medlemmene var Ingjerd Hansen (Oslo politidistrikt), Karoline Andrea Ihlebæk (Institutt for journalistikk og mediefag, OsloMet), Eirik Rise (Stopp Hatprat-kampanjen), Taran Knudstad (Likestillings- og diskrimineringsombudet) og Berit Vegheim (Stopp diskrimineringen).

Til slutt vil vi takke oppdragsgiver Bufdir ved Eirik Aimar Engebretsen og kollegaer for godt samarbeid og nyttige kommentarer underveis i prosjektet.

Oslo, 14. januar 2021

Marjan Nadim, Kjersti Thorbjørnsrud og Audun Fladmoe

Sammendrag

Forfattere	Marjan Nadim, Kjersti Thorbjørnsrud og Audun Fladmoe
Tittel	Gråsoner og grenseoverskridelser på nettet. En studie av deltagere i opphetede og aggressive nettdebatter
Sammendrag	<p>Formålet med denne rapporten har vært å få mer kunnskap om deltagere i opphetede og aggressive debatter på nettet og hva som bidrar til å skape slike debatter. Vi har vært opptatt av åpne debatter i gråsonen, hvor det er et spekter av ytringer, fra ytringer som de fleste vil være enige i at er grenseoverskridende og normbrytende, til ytringer som er mer tvetydige, og som befinner seg i grenselandet til å være aggressive og fiendtlige i den grad at de er ødeleggende for debatten.</p> <p>Vi undersøker blant annet hvem som deltar i slike debatter, hvorfor folk deltar, og hvordan de selv forstår og begrunner uttrykksformene sine. Rapporten er basert på en spørreundersøkelse rettet mot befolkningen og på kvalitative intervjuer med deltagere i opphetede debatter.</p> <p>Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at andelen av befolkningen som deltar i opphetede og aggressive nettdebatter (målt som deltagelse i debatter med en «hard tone» og om man har skrevet netthets i form av hetsende, rasistiske eller hatefulle ytringer), er lav. Med forbehold om usikkerhet i tallmaterialet viser spørreundersøkelsen at om lag 5 prosent jevnlig deltar i debatter med en hard tone, mens – litt avhengig av hvordan man måler – 1–2 prosent skriver netthets i form av hetsende, rasistiske eller hatefulle ytringer. Analysene viser videre at det er en tydelig sammenheng mellom det å delta i harde nettdebatter, det å ytre seg hetsende og det å selv være utsatt for hatytringer. De som deltar i debatter med en hard tone, har oftere enn andre selv skrevet netthets og blitt utsatt for hatytringer.</p> <p>Det er en overvekt av menn, unge og unge middelaldrende som deltar i debatter med en hard tone, eller som skriver netthets. Når det gjelder det å stå bak netthets, spiller utdanningsnivå og holdninger også inn: Personer med lav utdanning, som er skeptiske til innvandrere/innvandring og homofil samliv / homofil praksis, svarer oftere enn andre at de skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer på nettet. Når det gjelder relasjoner mellom dem som har blitt utsatt for hatefulle ytringer, og avsenderne, viser resultatene at avsenderne oftest er fremmede, men ikke nødvendigvis anonyme.</p> <p>Den kvalitative studien av deltagere i opphetede og aggressive nettdebatter inkluderer et lite, men variert utvalg av debattanter. Flere av informantene definerer seg som innvandrings- og islamkritiske på ulike nivåer, mens andre befinner seg ytterst på venstresiden eller presenterer seg som</p>

apolitiske. Når det gjelder debattstil, varierer det fra dem som er klart grenseoverskridende og jevnlig blir sanksjonert for å bryte retningslinjene på debattarenaene, til dem som deltar i debatter med mange grenseoverskridelser, men som ser ut til å kun unntaksvis nærme seg gråsonene.

Intervjuene med debattdeltagere viser at folk har ulike motivasjon for å delta i opphetede og aggressive nettdebatter. Flere av informantene våre beskriver en ideologisk eller politisk motivasjon for å debattere på nettet, og har en tydelig posisjon og klare fiendebilder. Et ønske om å opplyse andre og å spre sine kunnskaper og innsikter står sentralt, og informantene er opptatt av å fungere som en motstemme mot det de opplever som en (falsk) konsensus – selv om det varierer hva de mener andre bør opplyses om. For de politisk motiverte deltagerne handler det om å opplyse om en eksistensiell samfunnstrussel hvor folk må vekkes for erkjenne hva som står på spill, mens det for andre handler om å spre kunnskap og bidra til refleksjon. I tillegg representerer debattene også en form for underholdning og tidsfordriv for mange; de liker rett og slett å debattere.

Generelt synes ikke informantene at nettdebattene fungerer spesielt godt. Debattene er preget av mange usakligheter og personangrep, som informantene i utgangspunktet ikke har sansen for. Informantene uttrykker gjennomsnittlig at nettdebattene ideelt sett bør være basert på dialog og saklig og opplyst argumentasjon. Når de likevel selv kan bruke grenseoverskridende og aggressive uttrykksformer, begrunner noen det med den alvorlige og truende situasjonen de mener vi befinner oss i: Saken de kjemper for, krever sterke virkemidler, og motparten fortjener ikke bedre. En annen sentral begrunnelse for grenseoverskridelser er at det er en rettferdig gjengjeldelse etter andres utilbørlige angrep. De mener at de rett og slett svarer med samme mynt og «senker» seg ned på motpartens nivå. Noen informanter erkjenner altså at de bruker normbrytende virkemidler, men de rettferdiggjør det med alvoret i situasjonen eller med en gjengjeldelsesstrategi. Andre fastholder at de kun presenterer fakta og nøytral informasjon, og erkjenner ikke at det de skriver, kan oppfattes som kontroversielt eller grenseoverskridende.

Informantene oppfatter at det er mye sinne og frustrasjon i debattene. For noen av dem fungerer nettdebattene som et rom for aggresjon og utblåsning, og de forteller at de kan la seg rive med og skrive i affekt. Flere informanter forklarer imidlertid at de har utviklet strategier for å unngå å la seg rive med, bli provosert eller la debatten gå inn på seg. Dette fremhever de som nødvendig for å kunne holde ut og fortsette å ta del i debatten. De forteller at de rett og slett har blitt tykkhudede og ikke lenger bryr seg om ting som før ville ha gått inn på dem. Andre beskriver en strategi der de selv bevarer roen mens de går inn for å hisse opp og provosere andre.

Informantene setter ulike grenser for hva de synes er akseptabelt og ikke i nettdebattene. Flere tar avstand fra trusler og oppfordringer til vold, men noen av informantene forsvarer også denne typen virkemidler. De fleste påpeker at de misliker personangrep, men dette er en tvetydig grense der informantene ofte skiller mellom ulike former for personangrep som mer og mindre legitime. Andre er opptatt av å holde på et saklig og høflig språk,

selv om meningsinnholdet i ytringene kan være grenseoverskridende ved at de angriper bestemte grupper i samfunnet.

Informantene er samstemte om at nettdebattene trenger en eller annen form for moderering, men har ulike oppfatninger om hvordan modereringen fungerer i dag. Mens noen mener det modereres altfor lite, og at for mye hets og hat slippes gjennom, mener andre at det legges lokk på debatten, og at noen typer synspunkter urettmessig modereres bort. En gjennomgående oppfatning er at modereringen er skjev og urettferdig. Flere etterlyser mer transparente kriterier for moderering og tydeligere begrunnelser for hvorfor de får kommentarer slettet i konkrete tilfeller.

Rapporten avslutter med en diskusjon om resultatenes implikasjoner for forebyggende arbeid. Her peker vi på 1) verdien av å forstå hvorfor folk ytrer seg som de gjør, 2) normer for debatt og moderering og 3) behov for videre forskning.

Emneord

nettdebatter, opphetede debatter, flamma, ytringsfrihet, hatytringer

English summary

Authors Marjan Nadim, Kjersti Thorbjørnsrud and Audun Fladmoe

Title A study of participants in heated and aggressive online debates

Summary The purpose of this report is to gain more knowledge about participants in heated and aggressive online debates and the factors that contribute to the occurrence of such exchanges. The investigation revolves around open debates typified by a range of utterances—from those that can clearly be characterised as norm transgressing to more ambiguous utterances that border on aggressive and hostile in a way that impairs debate.

We examine who participates in heated and aggressive debates, why people involve themselves in such discussions and how they understand and legitimise their online behaviours. The report is based on a population-wide survey and qualitative interviews were conducted with participants in heated debates.

The survey results suggest that relatively few individuals take part in heated and aggressive online exchanges (measured as participation in debates with a 'harsh tone' and online harassment). About 5 percent of the population frequently participate in debates with a harsh tone, while—depending on how the behaviour is measured—1 to 2 percent write harassing, racist or hateful messages online. The analysis also show a clear connection between participating in harsh online debates, writing harassing messages and being a victim of hate speech. Those who participate in aggressive and heated exchanges are more likely than others to write harassing messages and be victims of hate speech.

Men, young and younger middle-aged individuals are overrepresented amongst those who participate in aggressive and heated exchanges or those who write harassing online messages. Of the latter, there are also differences related to educational levels and attitudes: People with low educational attainment, who are sceptical towards immigrants/immigration and same-sex cohabitation/practices, are more likely than others to write harassing, racist or hateful comments online. With regard to the relationship between senders and recipients of hate speech, the results indicated that senders are most often strangers but not necessarily anonymous.

The qualitative study involves a small but varied sample of participants in heated and aggressive online debates. Whereas some of the informants define themselves as critical towards immigration or Islam, the others express a position located far left of the political spectrum or present themselves as apolitical. Their styles of debate range from clearly norm transgressing, for which they regularly experience sanctions owing to violations of the code of conduct of online platforms, to those who participate in

debates with norm transgressing behaviours, but who rarely approximate such behaviours themselves.

The interviews show that people have varying motivations for participating in heated and aggressive online debates. Some of our informants describe an ideological or political motivation to engage in online debates. The wish to inform others and to spread their knowledge is regarded as central by all the informants, and they exhibit concern over acting as countervoices to what they experience as a (false) consensus, although they differ in terms of what they believe others need to be informed about. Those who are politically motivated acknowledge a feeling of responsibility for informing people about an existential threat to society, with these informants believing that people need to be awakened for them to recognise what is at stake. The other informants exhibit concern over spreading their knowledge to promote reflection. In addition, for many, debates represent an element of entertainment.

Generally, the informants indicate that they do not consider online debates as well-functioning avenues and deem them full of bias, irrelevant argumentation and personal attacks—attributes that they do not care for. Rather, they ideally prefer online debates to be based on dialogue and informed arguments. When they themselves engage in a flaming and norm-transgressing style of debate, some of the informants justify this decision by referring to what they believe is a serious and threatening situation: The cause that they are fighting for warrants strong measures, and their opponents do not deserve better. Another central justification is that their style of debate is a fair retribution against their opponents' attacks—they are merely responding by the same token. Thus, some of the informants acknowledge that they use uncivil language but justify it by calling attention to the importance of their cause or labelling it as a 'tit-for-tat' strategy. The others maintain that they are merely presenting facts and neutral information, dismissing that their writings can be perceived as controversial or norm defying.

For some, online debates serve as a space in which to vent anger and frustration. Many of our informants, however, share that they have developed strategies for avoiding provocation or being emotionally affected by a debate. They emphasise this as necessary to endure involvement in a hostile debate environment. The others describe a strategy of staying calm whilst actively seeking to rouse and provoke their opponents.

The interviews indicated that the informants draw the line differently for what they consider acceptable debating behaviours. Whilst many of the respondents oppose the use of threats and incitements to violence, some defend the use of such means. Numerous informants emphasise that they dislike personal attacks; nevertheless, this is an ambiguous line wherein the informants distinguish between different forms of, and conditions for, personal attacks as more or less warranted. The others are concerned with the use of civil and polite language, although the content of their messages might be norm transgressing when attacking certain groups in society.

The informants agree that online debates require some form of active moderation, but they exhibit varying perceptions of current moderation practices. Whereas some maintain that there is too little moderation of such discussions, the others hold that there is too much and that certain types of opinions and utterances are disproportionately moderated. Throughout, the informants perceive moderation as biased and unfair, and they call for more transparent criteria for moderation and clearer justifications of why their comments are deleted in specific instances.

We end with a discussion of the implications of the results for preventive efforts, pointing specifically to (1) the value of seeking to understand why people express themselves in the manner that they do, (2) norms underlying debate and moderation and (3) future research needs.

Index terms online debates, heated debates, flaming, free speech, hate speech

1 Innledning

Fremveksten av internett og sosiale medier har lagt til rette for at alle som ønsker det, kan ytre sine meninger uredigert, og de tradisjonelle mediene fungerer ikke lenger som enerådende portvoktere til det offentlige ordskiftet. Denne utviklingen har bidratt til å demokratisere offentligheten, men den gjør også at opphetede og aggressive debatter, der omgangsformen er preget av grenseoverskridende atferd, som personangrep, ukvemsord og stigmatiserende språkbruk, er blitt mer synlige i offentligheten. De siste årene har det blitt gjennomført studier av erfaringer med å motta hets og hatytringer (Fladmoe & Nadim, 2017; Fladmoe, Nadim & Birkvad, 2019; Nadim, Fladmoe & Wessel-Aas, 2016; Olsen, Vedeler, Eriksen & Elvegård, 2016), men det er få som har sett nærmere på dem som deltar aktivt i denne typen debatter, og som kan være både avsendere og mottagere av grenseoverskridende og aggressiv språkbruk.

Formålet med denne rapporten er å få mer kunnskap om deltagere i opphetede og aggressive debatter på nettet og om hva som bidrar til å skape slike debatter. Vi er først og fremst opptatt av debatter som havner i en *gråson*. Altså ser vi ikke på de mest ekstreme og ytterliggående debattene, som gjerne foregår i lukkede deler av internett. I stedet ser vi nærmere på debatter i åpne forumer på nettet, hvor det er et spekter av ytringer, fra ytringer som de fleste vil være enige i at er grenseoverskridende og normbrytende, til ytringer som er mer tvetydige, og som befinner seg i grenselandet til å være aggressive og fiendtlige i den grad at de er ødeleggende for debatten.

Vi spør blant annet hvorfor folk deltar i slike debatter og uttrykker seg gjennom personangrep, ukvemsord og stigmatiserende språkbruk. Hvordan forstår de selv sine ytringer, og hvordan begrunner de dem? Mer presist undersøker vi følgende:

- 1 Hvor stor andel av befolkningen deltar i opphetede debatter med en hard tone, og hvor mange skriver netthets i form av hetsende, rasistiske eller hatefulle kommentarer på nettet? Hva kjennetegner disse individene, og hvilken relasjon er det mellom mottagere og avsendere av netthets?
- 2 Hvorfor deltar folk i opphetende debatter, og hvorfor uttrykker noen debattanter seg grenseoverskridende og aggressivt? Hvordan forstår og begrunner debattantene selv uttrykksformen sin?

Vi har brukt to metodiske tilnærminger for å besvare disse spørsmålene: For å besvare den første problemstillingen har vi analysert data fra en større spørreundersøkelse om hatefulle ytringer og deltagelse i nettdebatter (Fladmoe et al., 2019). Derfra henter vi informasjon om andelen i befolkningen som deltar i harde debatter på nettet, og som står bak hetsende, rasistiske eller hatefulle ytringer, og informasjon om hva som kjennetegner disse personene. Vi ser også på relasjonen mellom avsendere og mottagere av netthets.

For å besvare den andre problemstillingen har vi gjennomført en kvalitativ studie hvor vi har intervjuet ni personer som deltar i opphetede og aggressive debatter på nettet. Dette inkluderer både personer som fungerer som sentrale bidragsytere til opphetede nettdebatter, i form av å skrive lengre innlegg, og personer som skriver kommentarer som kan oppfattes som aggressive og fiendtlige på en måte som er grenseoverskridende. I tillegg har vi intervjuet fem nøkkelinformanter som på ulike vis jobber med og følger grenseoverskridende eller ulovlige ytringer på nett.

1.1 Opphetede debatter: fra fornærmelser til ulovlige hatytringer

Rundt årtusenskiftet var optimismen stor da vanlige folk fikk mulighet til å ytre seg og delta i offentlig debatt gjennom nye digitale plattformer. Medieforskere så for seg hittil uante muligheter for en åpen og demokratisk debatt, der idealene om bred og mangfoldig meningsutveksling kunne realiseres (Hmielowski, Hutchens & Cicchirillo, 2014; Quandt, 2018). Etter hvert som interaktive medier tok form og deltagelsen i kommentarfelt og sosiale medier vokste til å bli et massefenomen, vokste bekymringen for hva dette nye rommet for debatt faktisk innebar.

En lang rekke studier har pekt på at nettdebatter lett kan bli preget av usaklighet, personangrep, fiendtlighet og aggresjon (Papacharissi, 2004; Quandt, 2018; Quandt & Festl, 2017). På den ene siden har forskere pekt på faren for at det oppstår filterbobler (Groshek & Koc-Michalska, 2017), ekkokamre, økende polarisering og konflikt mellom grupper (Barberá, 2020; Karlsen, Steen-Johnsen, Wollebæk & Enjolras, 2017). På den andre siden ser man tendenser til at nettdebatter oppleves som lite attraktive for dem som ønsker å diskutere aktuelle temaer på en mer saklig måte, med fare for at en del potensielle deltagere unngår å ytre seg av frykt for å bli latterliggjort eller å støte noen (Enjolras & Steen-Johnsen, 2014). Forskere har også pekt på faren for at folk kan bli mindre villige til å ytre seg etter å ha blitt utsatt for hatytringer (Fladmoe & Nadim,

2017; Nadim & Fladmoe, 2019). Disse studiene antyder at dette oftere gjelder for kvinner enn for menn og oftere for personer med minoritetsbakgrunn enn for majoritetsbefolkningen.

Nettdebatter som er preget av personangrep, aggresjon og fiendtlighet, kan man med en fellesbetegnelse kalle *grenseoverskridende* eller normbrytende. I forskningslitteraturen har denne typen nettdebatter blitt studert fra ulike teoretiske og analytiske perspektiver.

Én sentral tilnærming fokuserer på det som på engelsk kalles *flaming* (Hmielowski et al., 2014; Hutchens, Cicchirillo & Hmielowski, 2015; Moor, Heuvelman & Verleur, 2010) eller *incivility* (Hmielowski et al., 2014; Ksiazek, Peer & Zivic, 2015) i nettdebatter. Disse begrepene brukes litt om hverandre i forskningslitteraturen, men de refererer på ulike måter til aggressiv eller fiendtlig verbal atferd eller hemningsløse uttrykk for fiendtlighet, fornærmelser og latterliggjøring (Hmielowski et al., 2014). Det handler altså ikke om kritikk og uenighet mellom meningsmotstandere, men om en språkbruk som etter vanlige normer for samtale og diskusjon regnes som respektløs og fiendtlig. Ordbruken er ofte preget av ukvemsord eller skjellsord som ikke inngår i vanlig dagligtale, i tillegg til personangrep, der folk omtaler hverandre med stigmatiserende karakteristikk, sverter motpartens moralske karakter eller kommer med krenkende omtale av iboende egenskaper som kjønn, alder eller utseende (jf. Hutchens et al., 2015). På norsk kan vi bruke begrepet «flaming» (jf. Hagen, 2015) eller *opphetet* om denne typen debattatferd.

Flaming er beslektet med begrepet *trolling*. Trolling innebærer å med vilje provosere andre ved å skrive flammende, irrelevante eller fornærmende kommentarer eller ved å lure andre inn i meningsløse og tidkrevende diskusjoner (Hagen, 2015; Merriam-Webster Dictionary, 2020). Trolling kan altså innebære ulike typer strategier for å provosere og villede andre. Noen argumenterer for at den primære forskjellen mellom flammende debattatferd og trolling ligger i motivasjonen bak, og ser på flaming som en uhemmet respons på (opplevd) aggresjon, mens trolling er kalkulert og intendert (Hmielowski et al., 2014). Andre argumenterer for at også flammende uttrykksformer kan være intendert, og at det ikke utelukkende bør forstås som en reaksjon på noe annet (Moor et al., 2010).

Vi forstår flammende eller opphetede uttrykksformer som en bestemt type språklige virkemidler, som det kan ligge ulik motivasjon bak. Dermed kan trolling innebære å bruke flammende kommentarer, men all flaming trenger ikke å være trolling.

En annen sentral tilnærming i forskningen er å studere *hatytringer* mer spesifikt.¹ Selv om det ikke finnes noen omforent definisjon av hatytringer i forskningslitteraturen eller i internasjonal lovgivning, er det vanlig å definere fenomenet ut fra to kriterier:

- 1 *tonen eller stilen i ytringen*: at ytringen har en diskriminerende, trakasserende, truende eller hatefull tone
- 2 *grunnlaget for ytringen*: at ytringen er rettet mot en gruppe eller mot en persons (antatte) gruppetilhørighet

Det første kriteriet refererer altså på mange måter til det samme som begrepet flamming, mens det andre kriteriet refererer til *innholdet* i ytringen. For at en ytring skal bli definert som hatefull, må den være rettet mot bestemte former for gruppeidentiteter, og det er dette kriteriet som skiller hatefulle ytringer fra nærliggende fenomener som flamming, netthets, trolling, trusler og trakassering. Vi kan se på hatefulle ytringer som en samlebetegnelse som omfatter mer spesifikke begreper som rasistiske, homofobiske, antisemittiske, antimuslimske eller fremmedfiendtlige ytringer. Kort sagt kan hatefulle ytringer forstås som ytringer som er egnet til å skape eller spre hat mot bestemte grupper.

Den norske straffeloven § 185 verner mot diskriminerende og hatefulle ytringer som fremsettes offentlig eller i andres nærvær på grunn av noens a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, b) religion eller livssyn, c) seksuelle orientering eller d) nedsatte funksjonsevne.

Gruppene som har et juridisk vern mot hatefulle ytringer, er (historisk) utsatte minoritetsgrupper. Imidlertid er det ikke gitt hvilke grupper som skal være inkludert i lovverket, og dette er gjenstand for stadig debatt. Blant annet har det blitt foreslått at kjønn, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet skal legges til blant grunnlagene som vernes mot hatefulle ytringer (Larsen, 2016).²

En del ytringer av hatefull karakter som ikke er rettet mot de gruppene som er vernet av straffeloven § 185, vil kunne fanges opp av andre bestemmelser i straffeloven, som forbudet mot trusler (§ 265), oppfordring til straffbare handlinger (§ 183) og hensynsløs atferd (§ 266) (se diskusjon i Wessel-Aas, Fladmoe & Nadim, 2016). Terskelen for når ytringer er straffbare, er i Norge

---

1 I denne rapporten bruker vi begrepene *hatytringer* og *hatefulle ytringer* om hverandre for språklig variasjon.

2 Justis- og beredskapsdepartementet sendte i 2018 på høring et forslag om å inkludere kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet, slik at blant andre transpersoner får bedre vern mot diskriminering.

satt høyt for at den ikke skal komme i konflikt med ytringsfriheten, men noen ytringer vil kunne være så alvorlige at de altså er ulovlige.

1.2 Vår tilnærming til grenseoverskridende uttrykksformer

Som vi så over, finnes det ikke noen eksakt definisjon av hva som skal regnes som grenseoverskridende ytringer eller en opphetet uttrykksform, men basert på forskningslitteraturen om flamminger og hatytringer vil vi trekke frem kjennetegn som at man

- 1 bruker skjellsord, ukvemsord eller stigmatiserende betegnelser som ikke er en del av vanlig dagligtale eller er vanlige i den offentlige debatten i etablerte medier
- 2 i form eller innhold angriper andres (antatte) gruppetilhørigheter, fysiske egenskaper eller grunnleggende moralske karaktertrekk
- 3 formidler et syn der enkelte grupper i samfunnet tillegges lavere verdi og/eller negative egenskaper

Vi ser på hatytringer som en underkategori av grenseoverskridende ytringer. Dette er altså ytringer med en diskriminerende, trakasserende, truende eller hatefull tone, som i tillegg er rettet mot bestemte *gruppekjennetegn*. I denne rapporten bruker vi begrepet hatytringer i bred forstand, og begrenser oss ikke til den juridiske definisjonen av ulovlige hatytringer. Samtidig kan grenseoverskridende og opphetet språkbruk innebære ulike typer ulovlige ytringer, som ulovlige hatytringer eller trusler og oppfordringer til straffbare handlinger.

De mest ekstreme ytringene i nettdebatter vil gjerne ha et innhold som de fleste vil være enig i at er moralsk uakseptabelt og normbrytende, og noen av disse ytringene vil til og med være ulovlige. Samtidig vil mange ytringer være i en *gråson*, der det er vanskelig å finne entydige og konsistente kriterier som definerer når en ytring er aggressiv og fiendtlig i den grad at den er ødeleggende for debatten og dermed uønsket (O'Sullivan & Flanagan, 2003).

Som flere forskere har pekt på, kan vide definisjoner føre til at man i stedet for å kartlegge ytringer som i kraft av sitt innhold er ødeleggende, heller bygger opp en form for politisk korrekt røktning der kun personer som er ressurssterke når det gjelder språkbeherskelse, utdanning og klassetilhørighet, står igjen som legitime debattdeltagere (Jane, 2015). Flere har videre påpekt at en debattsjar-

gong som fremstår som uhøflig eller preget av sterkt ladde uttrykksmåter, ikke nødvendigvis uttrykker fiendtlighet og aggresjon, og at andre i diskusjonsfellesskapet heller ikke oppfatter den sånn. Snarere kan det handle om subkulturer der deltagerne fortolker språkbruken på sin måte, som et spill, som uttrykk for humor eller rett og slett som en måte å skape en intern sjargong på som gir samhold. Gaming-kulturen er et eksempel på dette (Ask mfl., 2016). Samtidig er det også fare for at man underrapporterer ytringer som faktisk blir opplevd som ubehagelige, sårende eller skremmende, fordi de ikke faller inn under en konsistent definisjon av begreper som «flamming», «hatytringer» eller «grenseoverskridende» (Jane, 2015).

I denne studien har vi imidlertid ikke som mål å definere hva som er grenseoverskridende eller uakseptable ytringer som sådanne. Det overordnede formålet med undersøkelsen er å få mer kunnskap om hva som driver opphetede og aggressive nettdebatter. Derfor er det ønskelig å fange opp alt fra gråsonetilfellene til mer ekstreme ytringer, som for eksempel konkrete trusler om vold. Tanken er at det er viktig å undersøke både motiver for å delta i slike debatter og hvilke dynamikker som driver debattdeltagere over mot mer ekstreme ytringer der hets og trusler blir en del av bildet.

1.3 Tidligere forskning om hva som bidrar til opphetede debatter

Stadig flere har pekt på behovet for mer empirisk forskning på netthets og hatefull retorikk på nettet (Bjørge & Gjelsvik, 2015; LDO, 2015; Nadim & Fladmoe, 2016). Spesielt har vi begrenset kunnskap om hvem som står bak denne typen uttrykksformer, og om hva som motiverer eller driver dem til å ytre seg slik på nettet. Ikke minst er det mangel på kunnskap om hvilke dynamikker som kan føre til opphetede debatter der deltagere kan være både *avsendere* og *mottagere* av grenseoverskridende og aggressive ytringer. Her gir vi et kort overblikk over tidligere forskning om denne tematikken.

1.3.1 Egenskaper ved internett og sosiale medier

Studier av normbrytende og opphetede debatter på nett legger ofte vekt på spesielle egenskaper ved kommunikasjon på nett generelt og på de dominerende plattformene for sosiale medier mer spesifikt. Sentralt i denne litteraturen står sosialisering, gruppemekanismer og digitale belønningsstrukturer som fremmer grenseoverskridende atferd.

Sosialisering til en «flammekultur»

Et sentralt utgangspunkt for denne forskningen er at kommunikasjon på nett ser ut til å bli preget av polarisering, fiendtlighet og grenseløs atferd i større grad enn kommunikasjon som foregår ansikt til ansikt (Hmielowski et al., 2014; Hutchens et al., 2015). Én forklaring er at det å delta i debatter og det å bli eksponert for opphetede og fiendtlige innlegg i seg selv øker sannsynligheten for at man svarer på samme vis, gjennom såkalt reaktiv aggresjon (Hutchens et al., 2015). Dermed er det ikke nødvendigvis slik som man har trodd tidligere, at det å delta i diskusjoner fungerer som en slags positiv «øvelsesarena» for demokratisk deltagelse, der man gradvis utvikler demokratiske ferdigheter.

Forskningen peker på at det gjennom denne mekanismen har utviklet seg en kultur med høy aksept for grenseoverskridende ytringer på deler av internett. Her er overdrevent aggressiv og fiendtlig språkbruk blitt den normale måten å uttrykke uenighet på, og den brukes også til å teste og markere grenser, konkurrere og søke oppmerksomhet (Ask, Svendsen & Karlstrøm, 2016; Jane, 2014: 542). Slik kan flammings og opphetet språkbruk forstås som uttrykk for en kultur og omgangsform på deler av nettet, hvor mange relativt ukritisk tar til seg en moralsk kodeks som gjør at de skriver ting de ellers aldri ville ha skrevet. Slik kan det å delta i debatter som er dominert av aggressiv og grenseoverskridende språkbruk, bidra til en sosialiseringssprosess der denne typen ytringer gradvis oppfattes som akseptable (Hmielowski et al., 2014; Hutchens et al., 2015).

Sosial distanse og gruppedynamikk

Forskere har identifisert en rekke trekk ved nettdebattene som fremmer flammende og opphetede uttrykksformer. Et av disse trekkene er fraværet av finmasket sosial informasjon på de digitale plattformene. Fraværet av tonefall, kroppsspråk og ansiktsuttrykk fører til at folk ikke oppfatter eller tar inn over seg andres følelser og reaksjoner like godt som de gjør når de treffer folk ansikt til ansikt. Det bidrar til at man lettere misforstår hverandre. Uten disse ofte dempende signalene som ellers formilder og nyanserer en henvendelse, fremstår ytringer som mindre forsonende og mer provoserende enn i en ansikt-til-ansikt-situasjon (Carter, 2003; Moor et al., 2010). Da vil man gjerne også svare skarpt tilbake.

I tillegg peker forskningslitteraturen på at fraværet av ansikt-til-ansikt-kommunikasjon gjør at gruppemekanismer blir forsterket, der selvet blir visket ut til fordel for en gruppetilhørighet som forsterkes av ulike former for, og grader av, anonymitet i form av avatarer, kallenavn og konstruksjonen av en egen «nett-persona» som skiller seg fra den man ellers opptrer som. Studier peker på

at en slik absorpsjon i en gruppe på den ene siden kan føre til mer grenseoverskridende atferd, og på den andre siden at man raskere tilpasser seg den herskende gruppenormen der man er. Dette kan gjøre at enkelte føler at de kan si ekstreme ting uten å bli oppdaget og uten å måtte stå til ansvar for det på samme måte som man må ellers (Foxman & Wolf, 2013; Gagliardone, Gal, Alves & Martinez, 2015). Dermed kan en del debatter på sosiale medier bli preget av at sterke følelser, uttrykk for aggresjon og ukvemsord blir en *gruppenorm* heller enn et normbrytende unntak (Lea, O'Shea, Fung & Spears, 1992). Samtidig finner forskningen at identifikasjonen med egen gruppe på nett gjerne kombineres med negative og stereotypiske oppfatninger om meningsmotstandere i «utgrupper», der man demper individuelle trekk og nyanser hos motdebattanter og tolker innleggene deres med utgangspunkt i karikerte gruppekjennetegn (Moor et al., 2010).

Algoritmer og triggering av impulsive og affektive reaksjoner

Flere nyere studier fremhever at algoritmene som ligger til grunn for spredning av innlegg på sosiale medier, nærer opp under budskap som trigger flammings og aggresjon (Hermida, 2014). Sosiale medier er designet for å vekke følelser og engasjement, og budskap som vekker harme og indignasjon hos folk, blir spredd raskt. Dette fungerer selvforsterkende slik at folk som har vist interesse for et tema eller en konflikt, blir eksponert for budskap med samme type innhold. I tillegg fremhever algoritmene videoer og tekster som skaper ekstra stort engasjement og en følelse av sinne og «rettferdig harme» på vegne av brukerens inn-gruppe, rettet mot dem som representerer «problemet» eller det som er urettferdig (Brandtzæg, 2019; Hermida, 2014; Papacharissi, 2015). Plattformene er bygget for å trigge impulsive og emosjonelle responser, og det dannes sterke gruppedynamikker. I noen tilfeller skaper et intenst og affektivt debattklima en strøm av mobbelignende ytringer. Samtidig aktiverer systemet med likerklikk og deling i sosiale medier systemer for belønning (og avhengighet) i hjernen. Dette bidrar til at brukere trigges til å dele og poste innlegg preget av affekt og aggresjon, snarere enn mer dempede og nyanserte innlegg (Bucher, 2012).

På bakgrunn av dette argumenterer Brandtzæg (2019) for at sosiale medier som Facebook er bygget for å trigge en impulsiv tenkemåte. Han viser til psykologen Daniel Kahnemans distinksjon mellom menneskets to tenkemåter: den raske, som Kahneman refererer til som system 1, og den langsomme, som han betegner som system 2 (Kahneman, 2011; Stanovich & West, 2000). Den raske tenkemåten i system 1 er kjennetegnet av impulsiv og refleksstyrt atferd, som slår inn automatisk og hurtig. System 2, derimot, er tenkemåten som gjør oss i stand til å resonnerer, analysere og tenke grundig, og dette systemet karakteriseres

av bevisste valg og konsentrasjon. Sosiale medier er bygget for å levere umiddelbare opplevelser og umiddelbar kommunikasjon, og selve grensesnittet får frem instinktene og de umiddelbare følelsene i oss. Sosiale medier oppmuntrer dermed til rask system 1-kommunikasjon heller enn den mer resonnerende og langsomme system 2-kommunikasjonen. Brandtzæg argumenterer for at dette også gjelder personer som ellers lever av å skrive og tenke mer resonnerende og nyansert, slik som professorer, politikere og journalister (Brandtzæg, 2019). Den automatiske og impulsive responsen som sosiale medier oppmuntrer til, reflekteres kanskje også i at mange ser ut til å angre på det de har skrevet, når situasjonen har roet seg.

Mens denne litteraturen sier noe om hva som utløser eller forsterker grenseoverskridende og flammende atferd på nettet, er det også gjort noe forskning som forsøker å si noe om *hvem* som driver med denne typen atferd, og om hva slags motivasjon som driver dem.

1.3.2 Hvem uttrykker seg grenseoverskridende på nettet?

Vi har lite systematisk kunnskap om hva som kjennetegner dem som uttrykker seg grenseoverskridende og aggressivt på nettet. Ett kjennetegn peker seg imidlertid ut i flere studier: De er ofte menn. En rekke forskningsbidrag viser at menn klart oftere enn kvinner står bak netthets og hatytringer, og menn uttrykker også større toleranse for hets og seksuell trakassering enn kvinner (Ask et al., 2016; Chakraborti & Garland, 2015; Hagen, 2015; Institutt for Menneskerettigheter, 2017; Sest & March, 2017).

Et vanlig bilde av dem som uttrykker seg grenseoverskridende eller hatefullt, er at de er menn med marginalisert bakgrunn (Chakraborti & Garland, 2015). Samtidig preger sosial bakgrunn hvordan folk uttrykker seg, og hvordan de blir tolket. Det kan være at språket til personer med lavere utdanning blir oppfattet som mer «vulgært» og dermed som mer hetsende og hatefullt. I en kvalitativ studie av digitale krenkelser vektlegger ofrene blant annet at hetsen de mottar, ofte har dårlig språk og er dårlig artikulert (Eggebo, Sloan & Aarbakke, 2016). Språkbruken kan i seg selv prege hvordan mottagerne tolker kommentarene de får, og det kan være at et mindre velartikulert språk med innslag av skrivefeil fortene blir oppfattet som hetsende og hatefullt. Altså kan det være at personer med høyere utdanning har en uttrykksform som gjør at kommentarene deres ikke blir tolket som aggressive og hetsende like fort, selv om innholdet kan være grenseoverskridende.

Fangen og Holter (2019) har gjort kvalitative intervjuer med personer som er opptatt av konspirasjonsteorier knyttet til innvandring, og som har fått kommentarene sine slettet i nettdebatten fordi de var rasistiske, diskriminerende eller hatefulle. De finner blant sine informanter at det ikke nødvendigvis er de mest hatefulle eller støtende kommentarene som har de mest radikale avsenderne. De argumenterer for at kommentarene som fremsto som «roligere» og mer behersket i uttrykksformen, gjerne hadde et mer ekstremt innhold, og mer konsistent og målrettet argumentasjon, enn kommentarene som var grovere i formen (Fangen & Holter, 2019). En mer velartikulert og behersket uttrykksform kan også gi ytringen større legitimitet og tyngde. Derfor er det viktig å studere avsendere av ulike former for hets og ikke begrense seg til ytringene som er mest ekstreme i formen.

Relasjon til mottager

Forskningen på hatytringer og hatkriminalitet har gjerne sett på dette som «stranger danger», der avsenderen er fremmed og offeret er et tilfeldig medlem av en minoritetsgruppe. Nyere forskning viser imidlertid at det ofte er en relasjon mellom mottager og avsender. Chakraborti og Garland (2015) har gått gjennom forskningen på hatkriminalitet og finner at gjerningspersonen ved alvorlige voldsepisoder ofte er en fremmed, men ved mindre alvorlige former for hatkriminalitet, som trakassering eller hatytringer, er det vanlig at gjerningsperson og offer kjenner til hverandre fra før (Chakraborti & Garland, 2015).

I en amerikansk spørreundersøkelse oppga halvparten av dem som hadde blitt utsatt for trakassering på nettet, at avsenderen var en fremmed, eller at de ikke kjente identiteten til den som står bak. Det er altså en betydelig andel som har opplevd trakassering fra noen de kjenner, og venner og bekjente var de største kategoriene av kjente avsendere (Pew Research Center, 2014: 26). Det samme bekreftes av en svensk gjennomgang av politianmeldelser av hat og krenkelser mot enkeltpersoner via internett. Den viste at i over halvparten av sakene var det enten en nåværende/tidligere partner eller venner/bekjente som sto bak. Kun i 33 prosent av tilfellene var gjerningspersonen anonym eller ukjent (Brottsförebyggande rådet, 2015). I en norsk spørreundersøkelse om funksjonshemmedes erfaringer med hatytringer oppga 37 prosent at det var fremmede som sto bak (Olsen et al., 2016). Forskningen tyder altså på at hets og hatytringer ofte ytres av folk mottageren har en relasjon til.

Litteraturen som har studert flammings på nettet mer generelt, har i mindre grad studert relasjonen mellom overgriper og offer, og snarere fokusert på hvordan deltagere i slike debatter inngår i gruppedynamikker der det å bli angrepet av en

motpart som tilhører en «utgruppe», uten at man nødvendigvis kjenner til hverandre på individnivå fra før, fører til mot-aggresjon og hets som en form for gjengjeldelse (jf. Hmielowski et al., 2014; Hutchens et al., 2015).

1.3.3 Motivasjon og drivkrefter

Det er gjort få studier som kartlegger motivene og drivkreftene bak grense-overskridende, opphetede og aggressive uttrykksformer. Grovt sett finner vi tre former for motivasjon som er beskrevet i forskningslitteraturen: 1) spenning og kjedsomhet, 2) opplysning og 3) hat eller forakt rettet mot spesifikke grupper i samfunnet.

Spenning og kjedsomhet: For noen er hovedmotivasjonen for å hets, krenke eller ytre seg hatefullt rett og slett spenning, oppmerksomhetssøken og moro (Buckels, Trapnell & Paulhus, 2014; Erjavec & Kovačič, 2012; Shachaf & Hara, 2010). De ser på det de driver med, som en del av et spill. Særlig litteraturen om trolling peker på spenning og kjedsomhet som en sentral motivasjon for normbrytende og flammende språkbruk. Ginger Gorman, en australsk journalist som i flere år har fulgt og snakket med selverklærte netttroll, hevder at hvis du spør netttrollene selv, «vil de si at det alltid er for ‘lulz’» (Gorman, 2019: 55; se også Mantilla, 2013). Begrepet stammer fra forkortelsen LOL (*laughing out loud*) og refererer til en aggressiv form for latter, som gjerne kommer fra å fremkalle sterke emosjonelle reaksjoner hos utvalgte ofre (Mantilla, 2013).

Opplysning: En viktig innsikt fra forskningslitteraturen er at de som står bak flammende og hatefullt språk, ikke nødvendigvis oppfatter innholdet i det de ytrer, som grenseoverskridende. I stedet kan de se på innholdet som opplysende, og motivasjonen for å bruke sterke språklige virkemidler er å spre kunnskap om ens egen gruppe eller ideologi, forsvare gruppen mot kritikk eller rekruttere andre til saken (Erjavec & Kovačič, 2012; Hawdon, Oksanen & Räsänen, 2015; McNamee, Peterson & Peña, 2010). For eksempel finner Moor og kollegaer (2010) at den vanligste grunnen folk oppgir for å ha brukt flammende språk, er at de ønsket å ytre en mening. Kun et lite mindretall av dem som hadde brukt flammende språk, oppga at det var fordi de ønsket å provosere, fornærme eller være morsomme.

Informantene i Fangen og Holters (2019) studie, som har fått slettet kommentarer i nettdebatten, er gjennomgående opptatt av at de ser ting som andre ikke ser. De mener at de har et ansvar for å få frem sannheten, og vil informere offentligheten om hvordan verden virkelig er. På samme måte beskriver Erjavec og Kovačič (2012) dem som står bak hatytringer i kommentarfeltene, blant

annet som *soldater, troende og vaktbikkjer*. De har til felles at de bruker harde språklige virkemidler for å spre det de ser på som sannheten, rette oppmerksomheten mot urett og vinne andre over til sin side. De er preget av en følelse av at deres posisjon i samfunnet er truet, og «kampen» på internett blir en forlengelse av kampen i politikken og i samfunnet for øvrig (Erjavec & Kovačič, 2012).

Hat: Noen deltagere i opphetede nettdebatter er også klart ideologisk motivert og drives av hat mot spesifikke minoritetsgrupper. Dette er blant annet et kjennetegn ved høyreekstreme grupper, som har særlig jøder, muslimer og andre minoriteter som tydelige fiendebilder (jf. Southern Poverty Law Center, 2020).

Affekt og personlighet

Forskningen tyder altså på at det finnes ulike typer motivasjoner bak grenseoverskridende debattatferd, som personangrep, ukvemsord og stigmatiserende språkbruk. Noen av disse forskjellene handler også om hvilken rolle emosjoner og affekt spiller. I litteraturen blir flammings i stor grad forstått som en uhemmet *respons* på noe man opplever som en aggresjon (jf. Hmielowski et al., 2014). Selv om noen argumenterer for at flammings også kan være intendert (jf. Moor et al., 2010), blir fenomenet hovedsakelig sett på som en motreaksjon på en eller annen form for provokasjon.

Fangen og Holter skiller mellom *de som blir provosert* og *de som provoserer* (Fangen & Holter, 2019). For mange av deres informanter er behovet for å få utløp for følelser sentralt for deres grenseoverskridende uttrykksformer. Ytringene er en emosjonell reaksjon på et argument, en påstand eller en nyhetssak som de opplever som feil eller farlig. Reaksjonen og ytringen fremstår dermed som relativt spontan og tilfeldig.

For andre er den primære motivasjonen mer et ønske om å provosere. De ønsker å komme i diskusjon med meningsmotstandere gjennom provokasjon og bruker bevisst grove eller kontroversielle ord for å hisse opp stemningen. Dette ligner på beskrivelsen av spenning og kjedsomhet som motivasjon for hatefulle ytringer. Retorikken de bruker, er et strategisk virkemiddel, og informantene beskriver at de ser på det hele som lek, eller at de ønsker å ha det moro. Dette er beslektet med det vi tidligere har omtalt som trolling. Samtidig finner Fangen og Holter at det ligger et alvor bak, og at leken vel så mye er en form for «krigføring» der man ønsker å avdekke feil eller irrasjonelle holdninger (Fangen & Holter, 2019).

Det finnes også noe psykologisk forskning som ser på sammenhengen mellom trolling og ulike personlighetstrekk. Denne forskningen finner at trolling er

assosiert med psykopatiske og sadistiske trekk og med lav grad av empati i form av affektiv innlevelse (Sest & March, 2017). Buckels og kollegaer (2014) argumenterer for at fenomenet kan forstås som en manifestasjon av «hverdagslig sadisme». Andre argumenterer for at hvem som helst kan ende opp med å trolle under riktige betingelser. Cheng og kollegaer (2017) finner at folks humør og hvorvidt det allerede er en «trollete» stemning i en debatt, predikerer trolling bedre enn forsøk på å identifisere bestemte personer som net troll. Cheng og kollegaer utfordrer altså individfokuserte forklaringer og argumenterer for at normbrytende nettatferd må forstås i kontekst (Cheng et al., 2017).

1.3.4 Maktrelasjoner og grensene mellom «oss» og «dem»

Forskningen på hatytringer mer spesifikt er opptatt av at det ikke er tilfeldig hvem som blir rammet av netthets og hatefulle ytringer. Denne forskningslitteraturen er opptatt av at dette rammer dem som på en eller annen måte blir sett på som «annerledes» i en gitt kontekst, og oppfatningen av hva og hvem som er «annerledes», er preget av sosiale, strukturelle og kulturelle strømninger. I denne forskningstradisjonen er man derfor opptatt av at avsendere av gruppebasert hets og hatefulle ytringer bygger på fordommer, stereotypier og kulturelle forståelser av forskjeller mellom grupper (Chakraborti & Garland, 2015; Perry, 2001). Perry (2001) argumenterer for at gruppebasert hets og hatytringer er en måte å understreke forskjeller mellom grupper på (*doing difference*), gjennom en retorikk som bygger på eksklusjon, frykt og forakt for individer og grupper som blir sett på som annerledes. Formålet er å beskytte og forsterke grensene mellom grupper (for eksempel mellom «etnisk norske» og innvandrere).

Ifølge Perry er hatytringer ofte en respons på en opplevelse av at bestemte individer eller grupper krysser eller truer grensene og glemmer «sin plass» i det sosiale hierarkiet. Dermed kan gruppebasert hets være et verktøy for å forsøke å bevare eller bekrefte det som blir oppfattet som en dominerende posisjon. Gjerningsmenn «gjensker sin egen maskulinitet, eller hvithet, for eksempel, når de straffer ofrene for deres avvikende identiteter» (Perry, 2001: 55).

I tråd med dette perspektivet mener Berdahl (2007 i Hagen, 2015: 113) at det primære motivet som ligger til grunn for all trakassering, er et ønske om å beskytte ens egen sosiale status mot opplevde trusler. Hun beskriver hva som kan utløse et behov for å forsvare ens status:

- *Utvasking av forskjeller*: Dette er opplevelsen av at forskjellene mellom kategoriene er truet, for eksempel hva som gjør en mann til en mann og en kvinne til en kvinne.

- *Utfordring av tilhørighet*: Dette er dersom noe truer et individs status som et «godt» eller «normalt» medlem av gruppen. Dette trigger behovet for å bevise at man tilhører gruppen, gjerne gjennom å bevise sin maskulinitet osv.
- *Ufrivillig kategorisering*: Dette trigger behovet for å ikke bli assosiert med en lavstatusgruppe, for eksempel gjennom å snakke nedsettende om gruppen.
- *Nedvurdering*: Dette er dersom noe truer verdien til gruppen du tilhører. Det trigger behovet for å forsvare ens egen gruppe og distansere seg fra andre grupper.

Dette perspektivet flytter oppmerksomheten fra individet som står bak, til den sosiale konteksten og maktrelasjonene som eksisterer ellers i samfunnet. En innvending er at et slikt strukturelt perspektiv impliserer at det alltid må være medlemmer av den dominante gruppen som står bak hatytringer og gruppebasert hets, mens medlemmer av minoritetsgruppene bare kan være ofre. Men forskningen viser at hatytringene også kan gå motsatt vei (Hall, 2005; Fladmoe et al., 2019). Dessuten vil ikke et slikt perspektiv alene kunne forklare hvorfor noen tyr til gruppebasert hets og hatytringer, mens de aller fleste i de dominerende gruppene ikke gjør det.

1.3.5 Dynamikken bak grenseoverskridelser på nettet

Alt i alt tyder eksisterende forskning på at det ligger ulik motivasjon bak deltagelse i opphetede og aggressive debatter og bruk av grenseoverskridende og aggressive uttrykksformer. Det kan handle om alt fra underholdning til en sterk ideologisk overbevisning. I tillegg er selve dynamikken i debatten avgjørende, hvor folk blant annet kan la seg rive med av tonen som allerede er etablert.

Mens det har blitt forsket relativt mye på gruppen av ideologisk drevne avsendere av hets og hatytringer, særlig knyttet til høyreekstreme eller innvandringsfiendtlige grupper (for eksempel Douglas, 2007; Douglas, McGarty, Bliuc & Lala, 2005; Duffy, 2003; Fangen & Holter, 2019; Gerstenfeld, Grant & Chiang, 2003; McNamee et al., 2010; Meddaugh & Kay, 2009), har det blitt viet mindre oppmerksomhet til dynamikker som kan være felles *på tvers av* ideologiske posisjoner og gruppetilhørigheter. Litteraturen om flamminger har på sin side ikke vært opptatt av debattdeltagernes eventuelle ideologiske motivasjon, men er også preget av en mangel på kvalitative studier som forsøker å fange debattantenes egen forståelse av atferden sin. Et viktig formål med den kvalitative studien vår har vært å dekke et større spekter av informanter, og studien dekker

dermed et hull i forskningslitteraturen gjennom å analysere ulike motivasjoner og logikker som kan ligge bak grenseoverskridende og aggressive ytringer.

I tillegg bidrar den kvantitative undersøkelsen med kunnskap om hvem det er som deltar i opphetede debatter, og hva som kjennetegner dem som står bak grenseoverskridelser på nettet. Disse analysene kan også si noe om dynamikken i opphetede debatter gjennom å analysere sammenhengen mellom deltagelse i opphetede debatter og det å stå bak grenseoverskridende ytringer. Tidligere studier har først og fremst vært opptatt av dem som utsettes for hatytringer og hets (Fladmoe et al., 2019; Nadim et al., 2016), mens det har vært viet mindre oppmerksomhet til dem som produserer slike ytringer.

1.4 Gangen i rapporten

Videre i rapporten beskriver vi gjennomføringen og metodene som er brukt i den kvantitative og den kvalitative undersøkelsen (kapittel 2). I kapittel 3 presenterer vi resultater fra den kvantitative undersøkelsen om deltagere i opphetede debatter, der vi blant annet beskriver hvor stor andel av befolkningen som deltar i debatter med en «hard tone», og som er avsendere av ulike typer hets på nettet, og hva som kjennetegner disse personene. I kapittel 4 og 5 presenterer vi funnene fra den kvalitative studien av deltagere i opphetede debatter. I kapittel 4 beskriver vi debattlandskapet debattantene ferdes i, før vi kort presenterer informantene og deres debattstiler og undersøker hvordan debattantene selv opplever debattlandskapet. I kapittel 5 analyserer vi motivasjonen for å delta i opphetede debatter og hvordan deltagerne selv forstår og begrunner måten de debatterer på. Vi drøfter betydningen av emosjoner og strategier deltagerne bruker for å holde ut i et ugjestmildt debattlandskap, og undersøker hvor de selv trekker grensa for hva som er akseptabelt å ytre, og hva de synes om modereringen av nettdebattene. I kapittel 6 oppsummerer vi funnene og diskuterer hvordan disse innsiktene kan bidra i det videre arbeidet med å motvirke debatter preget av grenseoverskridende atferd, som personangrep, ukvemsord og stigmatiserende språkbruk.

2 Gjennomføring og metode

Rapporten er basert på to datakilder: analyser av en større spørreundersøkelse om erfaringer med hatefulle ytringer og deltagelse i nettdebatt i befolkningen, og en kvalitativ studie av deltagere i opphetede nettdebatter. I dette kapitlet beskriver vi hvordan datagrunnlaget er samlet inn, og hva det kan gi svar på.

2.1 Kvantitativ kartleggingsstudie

Formålet med den kvantitative kartleggingsstudien er å undersøke hvor mange som deltar i opphetede debatter på internett, og hva som kjennetegner dem. Dette gjør vi ved å analysere data fra en spørreundersøkelse om erfaringer med å motta hatefulle ytringer og deltagelse i nettdebatter fra 2018 (Fladmoe et al., 2019). Undersøkelsen ble gjennomført før dette prosjektet startet opp, og den var i utgangspunktet ikke designet for å besvare problemstillingene i denne rapporten. Undersøkelsen inneholdt imidlertid spørsmål som er relevante for å få kunnskap om deltagere i opphetede og aggressive debatter, som hvor ofte respondentene deltok i «debatter i sosiale medier med en hard tone», samt flere spørsmål om de hadde stått bak hetsende ytringer. Til sammen kan disse spørsmålene si noe om hvem deltagerne i opphetede debatter er. Vi beskriver de konkrete spørsmålene nærmere i kapittel 3.

Spørreundersøkelsen ble gjennomført som en nettundersøkelse blant respondenter trukket fra Kantars webpanel («GallupPanelet»). Dette panelet består av om lag 50 000 personer som har sagt ja til å svare på spørreundersøkelser. Medlemmene i panelet rekrutteres ved hjelp av sannsynlighetsutvalg, altså at tilfeldige personer blir invitert til å delta. Dette reduserer problemer med «selv-seleksjon», det vil si at respondenter selv bestemmer om de vil delta i en undersøkelse. Med utgangspunkt i basen over tilfeldig rekrutterte personer trekkes det stratifiserte utvalg til spørreundersøkelsen. Det vil si at utvalget gjenspeiler befolkningssammensetningen når det gjelder kjønn, alder, utdanning og geografi.

Datainnsamlingen foregikk våren og sommeren 2018. Et viktig formål med spørreundersøkelsen var å undersøke erfaringene til befolkningen som helhet, og erfaringene til lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LHBT) spesielt. Dette ble gjort ved å trekke et tilleggsutvalg av personer som identifiserte seg

selv som LHBT. Utvalget for øvrig ble trukket blant et representativt utvalg av den voksne norske befolkningen. Følgen av å trekke et ekstrautvalg med LHBT-personer er at denne gruppen er overrepresentert i datamaterialet (23,7 prosent av utvalget). Motsatt var personer med innvandrerbakgrunn underrepresentert (6,6 prosent), fordi denne gruppen også er underrepresentert i Gallup-panelet. Dette innebærer følgelig at datamaterialet i større grad speiler erfaringene og atferden til LHBT-personer og den øvrige befolkningen enn personer med innvandrerbakgrunn.

Videre var kvinner, unge og personer med grunnskole som høyeste utdanningsnivå noe underrepresentert. For å korrigere for disse skjevhetene kontrollerer vi for kjønn, alder, utdanning, LHBT-tilhørighet og innvandrerbakgrunn i de statistiske analysene (regresjonsmodeller). På denne måten kan vi analysere kjennetegn ved deltagere i opphetede debatter, uten at dette påvirkes av skjevhetene i utvalget.

En nærmere beskrivelse av datamaterialet og gjennomføringen av undersøkelsen er å finne i hovedrapporten fra prosjektet (Fladmoe et al., 2019).

2.2 Kvalitativ intervjustudie

Det er to hovedformål med den kvalitative studien. For det første ønsker vi å undersøke hva som kan motivere folk til å ytre seg i opphetede og aggressive nettdebatter preget av grenseoverskridende atferd, som personangrep, ukvemsord og stigmatiserende språkbruk. For det andre har vi som mål å forstå hvordan deltagere i denne typen debatter begrunner og legitimerer måten de kommuniserer på.

Den kvalitative studien er basert på personlige intervjuer med to utvalg. For det første har vi intervjuet ni personer som deltar i denne typen opphetede nettdebatter. Dette inkluderer «menige» debattanter som jevnlig deltar i opphetede og aggressive debatter, og som selv kan bruke grenseoverskridende og aggressive uttryksformer. Noen av debattantene vi har intervjuet, er i tillegg sentrale bidragsytere til opphetede debatter, blant annet gjennom å skrive lengre innlegg og ha moderatoransvar for debatter. For det andre har vi intervjuet fem nøkkelinformanter som på ulike måter jobber med og følger grenseoverskridende eller ulovlige ytringer på nett. Under beskriver vi i detalj hvordan vi gjennomførte den kvalitative intervjustudien.

2.2.1 Studiens fokus

Som vi diskuterte innledningsvis, er det ikke mulig å gi en eksakt definisjon av hva som er grenseoverskridende ytringer. Noen sentrale stikkord vil likevel være at de 1) inneholder skjellsord, ukvemsord eller stigmatiserende betegnelser som ikke er en del av vanlig dagligtale eller vanlig i åpne debatter i etablerte kanaler, 2) i form eller innhold angriper andres (antatte) gruppetilhørigheter, fysiske egenskaper eller grunnleggende moralske karaktertrekk, og/eller 3) formidler et syn der enkelte grupper i samfunnet tillegges lavere verdi og/eller negative egenskaper. Det er et skjønsspørsmål hva som faktisk faller inn under denne ganske pragmatiske definisjonen.

Dataene våre bygger dessuten på intervjuer med personer som i ulik grad faller inn under denne definisjonen. Noen av informantene våre deltar i debatter på nettet som gjerne kan bli opphetede og aggressive, uten av de selv nødvendigvis er utpreget grenseoverskridende i debattstilen. Andre er mer tydelig grenseoverskridende og kan ytre seg i gråsonen til ulovlige hatytringer eller uttrykke seg direkte truende mot motdebattanter.

I dette prosjektet har vi vært interessert i nettdebatter og kommentarfelt i åpne forumer. Vi har altså ikke studert diskusjoner i mer ekstreme lukkede grupper eller personlige henvendelser av hatefull eller truende art som går direkte til en mottager. Vi har avgrenset oss til åpne sider fordi vi har vært interessert i hvordan folk ytrer seg offentlig, og hvordan den offentlig tilgjengelige debatten arter seg. Ved å ta utgangspunkt i åpne debatter ønsker vi å fange det som omtales som «frontstage»-atferd (jf. Goffman, 1969), der deltagerne er bevisst at de blir lagt merke til og har et bredere publikum. Dette står i kontrast til lukkede samtalegrupper på nettet, der man kan anta at deltagerne i større grad opplever at det utelukkende er meningsfeller som leser det de skriver, noe vi kan forvente at påvirker hvordan de ordlegger seg. Imidlertid kan det selvfølgelig variere i hvilken grad debattantene selv opplever åpent tilgjengelige debatter som offentlige arenaer.

Et viktig mål for studien har vært å snakke med ulike typer debattanter, og vi har derfor fulgt med på et bredt spekter av debatter for å identifisere relevante informanter. Selv om svært mange av debattene med en grenseoverskridende, opphetet og aggressiv språkbruk handler om innvandring og integrering, har vi også fulgt debatter om klima, barnevern, samiske rettigheter og om koronapandemien, i tillegg til andre politiske debatter. Debattene kan best karakteriseres som gråsonedebatter. Vi har ikke fulgt de mest ytterliggående debattene, men debatter som kan spore av, og hvor det hender at det blir fremsatt grenseoverskridende og aggressive ytringer. I disse debattene forsøkte vi å identifisere

debattanter med ulike politiske ståsteder, ulike interesseområder og ulik debattstil.

I denne studien er vi opptatt av å fange hvordan deltagere i opphetede debatter selv beskriver, forstår og legitimerer debatteringen og debattstilen sin. Analysene tar dermed utgangspunkt i deltagerens subjektive perspektiver, og vi har hatt begrensede muligheter til å vurdere deres selvpresentasjon opp mot den faktiske nettaktiviteten deres.

En slik begrenset kvalitativ studie er ikke egnet til å gi et representativt bilde av debattanter i opphetede nettdebatter, og det er heller ikke formålet med studien. Siden vi har relativt få informanter, er det ikke mulig å undersøke systematiske mønstre mellom ulike grupper av informanter. Imidlertid kan studien gi et bilde av noe av *variasjonen* i motivasjoner og prosjekter som kan ligge bak at folk deltar i opphetede debatter, samt noen gjennomgripende trekk hos informantene – på tvers av ulike posisjoner og holdninger. Undersøkelsen gir et innblikk i hvordan debattantene selv kan forstå og legitimere sin grenseoverskridende atferd. Dette er et viktig bidrag til kunnskapen på feltet og er med på å utbrodere og nyansere bildet av denne gruppen, som ofte behandles som en enhetlig og karikert gruppe. I tillegg kan en slik studie gi innsikt i noen av dynamikkene som kan føre til at debatter eskaleres til å bli grenseoverskridende.

2.2.2 Rekruttering og gjennomføring av intervjuer

Ambisjonen om å nå folk som deltar i disse debattene, var fra starten preget av høy usikkerhet og av prøving og feiling. Det finnes knapt tilsvarende undersøkelser, og det er det en grunn til: Strengt forskningsetiske hensyn gjør at man må være åpen om motivasjonen for en undersøkelse; vi kan altså ikke ta i bruk en form for overraskelsesmetode, som har vært brukt innen avslørende journalistikk (som for eksempel programmet *Haterne* på TV 2), og vi kan heller ikke opptre som skjulte observatører eller samtalepartnere. Den store usikkerheten i prosjektet var om vi i det hele tatt ville få folk i tale – og hvem som ville være villige til å snakke med oss. Dette er i tillegg en liten studie, og de metodiske valgene vi har tatt, har også uunngåelig vært preget av at vi måtte gjennomføre studien på begrenset tid.

For å nå potensielle informanter brukte vi ulike strategier. Én var å etablere samarbeid med utvalgte debattredaksjoner og å søke om å få tilgang til slettede kommentarer fra nettdebattene. Planen var at vi skulle identifisere relevante ytringer, og at debattredaksjonene, som kjenner identiteten til avsenderne, kunne sende en intervjuforespørsel på våre vegne. Til tross for interesse fra flere

sentrale aktører lyktes det oss ikke å få noen av debattredaksjonene til å forplikte seg til et slik samarbeid.

Neste strategi var å følge med på ulike grupper og sider på Facebook hvor det er kjent at det kan være debatter med grenseoverskridende og aggressiv språkbruk, for å identifisere potensielle informanter. Kartleggingen av debatter foregikk våren 2020, og vi fulgte med på generelle diskusjonsgrupper, på mer politiske grupper og på debattene på Facebook-sidene til de store nyhetskanalene.

På grunn av personvern hensynet hadde vi ikke mulighet til å systematisk kartlegge innleggene i debattene vi fulgte med på. Vi hadde heller ikke tillatelse til å kartlegge utvalgte debattanter over tid. Disse begrensningene var i tråd med bestemmelsene i personvernlovene og vurderingene til NSD (Norsk senter for forskningsdata AS). I perioder i løpet av våren 2020 fulgte vi imidlertid daglig debattene på utvalgte sider, og vi identifiserte debattdeltagere som postet ulike former for flammende eller grenseoverskridende innlegg. Ofte var dette snakk om innlegg som senere ble fjernet.

Potensielle informanter ble så kontaktet direkte via Messenger, meldingstjenesten til Facebook, med en forespørsel om å delta i prosjektet. Det er flere utfordringer med denne fremgangsmåten. I de fleste tilfeller hadde vi kun noen få kommentarer å basere oss på når vi plukket ut informanter. Altså hadde vi svært lite informasjon om deres generelle nettatferd og debattstil da vi tok kontakt. Rent praktisk var det også en utfordring å ta kontakt på denne måten via Messenger, siden meldinger som kommer fra personer man ikke har etablert kontakt med, ikke nødvendigvis blir synlige. Derfor kan vi ikke vite om mottagerne har sett intervjuforespørlene vi har sendt ut. Samtidig regner vi med at mange potensielle informanter ikke ønsker å snakke med oss, og derfor ikke har svart på henvendelsen.

Vi observerte og vurderte et stort antall debattanter. På grunnlag av dette tok vi kontakt med et trettittalls aktuelle kandidater, men flertallet svarte aldri. Det var særlig utfordrende å komme i kontakt med debattanter som sto bak kommentarer som klart faller inn under våre kriterier for grenseoverskridende ytringer. Dette var personer som kom med ytringer som var preget av både ukvemsord, personangrep rettet mot fysiske kjennetegn og stigmatiserende ordbruk knyttet til enkelte grupper i samfunnet. I noen få tilfeller fikk vi svar som åpnet for deltagelse i studien, men der den videre kontakten ble brutt. Andre benyttet anledningen til å si sin mening, for eksempel «Jeg har bare én ting å si, og det er at det er for mye personangrep», for så å slutte å svare på henvendelsene våre.

En siste og sentral begrensning av datainnsamlingen ble gjort ut fra vurderinger av sikkerhet og trusselbilde. En av debattantene vi kontaktet, svarte med en truende melding som inneholdt en advarsel mot å henvende seg til andre i samme miljø. Denne meldingen kom fra en debattant med tilknytning til ytre høyre og nynazistiske miljøer, og han var av de mer ytterliggående debattantene vi kontaktet. Av hensyn til forskernes sikkerhet og vurderingen av det konkrete trusselbildet knyttet til undersøkelsen ble datainnsamlingen blant mer ekstreme debattanter stanset. Denne vurderingen var i overensstemmelse med retningslinjer for vurdering av risiko og sikkerhet ved forskernes arbeidsplass.

Flere av informantene i undersøkelsen tilhører mer ytterliggående miljøer – både til høyre og til venstre på den politiske akse – men vi stanset altså datainnsamlingen blant debattanter med en mer ekstrem uttrykksform. Dette har ført til en ubalanse i utvalget, hvor informanten som går lengst i å beskrive bruk av trusler og oppfordringer til vold, tilhører venstresiden, mens vi ikke fikk rekruttert tilsvarende ytterliggående informanter fra ytre høyre. Samtidig observerte vi ekstreme og truende uttrykksformer på begge sider av det politiske spekteret i debattene vi fulgte med på, og vår egen opplevelse med å motta en truende melding viser at denne typen virkemidler kan bli brukt av aktører på begge sider.

Intervjuene varte i én til halvannen time. De ble tatt opp på bånd og senere transkribert. Intervjuene ble gjennomført i april–juni 2020, og den pågående covid-19-pandemien begrenset mulighetene for å gjøre personlige intervjuer ansikt til ansikt. Institutt for samfunnsforskning etablerte derfor en sikker nettløsning som vi kunne bruke til å gjøre intervjuer, og de fleste intervjuene ble gjennomført gjennom nettløsningen eller over telefon, mens noen intervjuer ble gjennomført i møter ansikt til ansikt.

Målgruppen for denne studien kan være krevende å studere. På forhånd var vi forberedt på at mange i målgruppen kunne være skeptiske til å snakke med forskere, særlig hvis de oppfatter oss som representanter for myndighetene eller en samfunnselite de har lav tillit til. Blee (1993) mener for eksempel at intervjuer med rasistiske aktivister ofte er lite produktive fordi forskerne kan oppleve informantene som truende, fordi informantene har interesse av å holde tilbake informasjon, og fordi svarene man får, gjerne er unnskikende, uærlige og preget av ideologiske slagord. Vår erfaring er imidlertid at informanter som i utgangspunktet er skeptiske til å snakke med forskere, samtidig kan uttrykke et behov for å bli sett, hørt og tatt på alvor (Thorbjørnsrud, 2017). Nøkkelen er å møte potensielle informanter med en åpenhet og respekt som inngir tillit. Selv om

intervjuene kunne inneholde kritiske spørsmål, var vi opptatt av å formidle at prosjektet er preget av et ønske om å utforske og forstå.

Formålet med intervjuene var å fange informantenes beskrivelser og vurderinger av nettdebatten og sin egen debattvirksomhet. I intervjuene spurte vi om nett- og debattaktivitet og deres vurderinger av og erfaringer med nettdebatten. I tillegg forsøkte vi å fange hvordan de ser på seg selv som debattant, og hvordan de vurderer meningsmotstandere. Selv om flere av intervjuene er preget av lange ideologiske og politiske utgreiinger, gjorde det at vi la vekt på informantenes erfaringer med debattens *form* heller enn *innhold*, at vi også i disse intervjuene fikk mye informasjon om deres debattstil og språkbruk og deres motivasjon og begrunnelser for å bruke grenseoverskridende uttrykksformer.

2.2.3 Utvalg

Utvalget består som nevnt av ni informanter. Utvalget er dominert av menn og består av syv menn og to kvinner. Det er stor spredning i hvor informantene er bosatt. Fem av informantene er i 30-årene, mens resten er eldre. To av informantene har etnisk minoritetsbakgrunn.

Som sagt har vi bestrebet oss på å inkludere et spekter av ulike typer debattanter, og i utvalget har vi personer som plasserer seg både langt til høyre og langt til venstre på det politiske spekteret. Noen av disse er organisert, og også sentrale i sine organisasjoner. Andre ser på seg selv som apolitiske, men har noen temaer de er særlig opptatt av, for eksempel klima, barnevern, innvandring og integrering og samiske rettigheter. Mens noen av informantene utelukkende diskuterer i bestemte grupper, diskuterer andre kun i nyhetsmedienes kommentarfelt, mens atter andre diskuterer på flere arenaer.

Tre av informantene kan karakteriseres som sentrale bidragsytere til debatter som ofte blir opphetede og aggressive. Dette er personer som skriver lengre innlegg, har mange lesere og fungerer som moderatorer for debatter som ofte blir opphetede og grenseoverskridende – enten på sin personlige side eller på tematiske sider. De kan dermed ses som både deltagere i og premissleverandører for debattene.

2.2.4 Intervjuer med nøkkelinformanter

I tillegg til deltagere i nettdebatter har vi intervjuet fem representanter for ulike aktører som jobber med og følger grenseoverskridende eller ulovlige ytringer på nett. Tabell 2.1 beskriver nøkkelinformantene.

Tabell 2.1 Oversikt over nøkkelinformanter.

	Beskrivelse
1	del av et team som er ansvarlig for Facebook-kontoen til NRK, publiserer innhold og modererer kommentarfeltet
2	del av «Dokumenter samehetsen», et initiativ som følger med på og dokumenterer hets mot samer
3	representant for Antirasistisk Senter, med ansvar for å følge med på nettaktiviteten til ytre høyre-aktører
4	representant for politiet, jobber med politisk aktivisme
5	representant for politiet, strategisk stab

Intervjuene med nøkkelinformantene var sentrert rundt tre hovedspørsmål: hvordan de vurderer debattkulturen på nettet; hvordan de, fra sitt ståsted, forstår dynamikken som fører til opphetede debatter; og hvordan de selv jobber med tematikken.

Vi bruker nøkkelinformantintervjuene som bakgrunnsinformasjon og til å utdype funn og implikasjoner fra intervjuene med debattanter.

2.2.5 Forskningsetiske hensyn

Forskning på debattanter i opphetede debatter reiser viktige etiske problemstillinger. Det å skrive flammende, grenseoverskridende og potensielt hatefulle kommentarer på internett er i utgangspunktet kontroversielt, og personer som gjør dette, risikerer å møte sosiale sanksjoner. I ytterste konsekvens kan også ytringene som fremsettes, være straffbare.

Dermed blir samtykke og konfidensialitet viktige etiske hensyn. Vi har lagt stor vekt på å sikre at respondentene og informantene gir et informert samtykke til å delta, og på å sikre deres anonymitet i publikasjonen. For å sikre anonymitet har vi blant annet utelatt opplysninger som kan identifisere informantene. Videre har vi skrevet om sitater fra ytringer de har skrevet på nettet, slik at det ikke er mulig å søke dem opp. Der informantene har en karakteristisk språkbruk, har vi tonet den ned i sitatene vi gjengir, for å sikre at de ikke blir gjenkjennelige.

Videre har det vært viktig for oss å behandle informantene med respekt og å sikre tillit mellom forsker og informant i både rekrutterings-, intervju- og publikasjonsfasen av prosjektet. Det innebærer blant annet at vi har gått inn i prosjektet med et genuint ønske om å forstå perspektivene til informantene.

Prosjektet har fulgt *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* gitt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. Prosjektet er meldt til NSD (Norsk senter for forskningsdata), som er ISFs personvernombud. Dette innebærer blant annet at a) sikkerheten i våre informasjonssystemer, b) rutiner og betingelser for overføring av personopplysninger og c) forpliktelser til å anonymisere eller slette personopplysninger etter prosjektslutt blir forhåndsvurdert og fulgt opp av personvernombudet vårt.

3 Kjennetegn ved deltagere i opphetede debatter

Formålet med dette kapitlet er å undersøke hvor mange som deltar i opphetede debatter, og hva som kjennetegner dem. Som beskrevet i metodekapitlet er analysene basert på en spørreundersøkelse om erfaringer med hatefulle ytringer og deltagelse i nettdebatt fra 2018 (Fladmoe et al., 2019).

Spørreundersøkelsen inneholdt flere spørsmål som kan si noe om deltagere i opphetede debatter. For det første spurte vi respondentene om hvor ofte de deltar i debatter på internett med en «hard tone», noe som fanger opp samme type debatter som dem vi i denne rapporten ellers betegner som opphetede (jf. kapittel 1). For det andre spurte vi dem om de skrev ytringer på nettet av ulik alvorlighetsgrad – fra hetsende til hatefulle og rasistiske ytringer. I dette kapitlet bruker vi «netthets» som et samlebegrep for denne typen ytringer. For det tredje ba vi respondenter som selv hadde vært utsatt for hatefulle ytringer, om å beskrive kjennetegn ved avsenderne.

Til sammen kan disse spørsmålene gi oss en indikasjon på hvor stor andel av befolkningen som deltar i debatter med en hard tone, og som står bak ytringer som kan oppfattes som hetsende, rasistiske eller hatefulle, samt hva som kjennetegner disse personene.

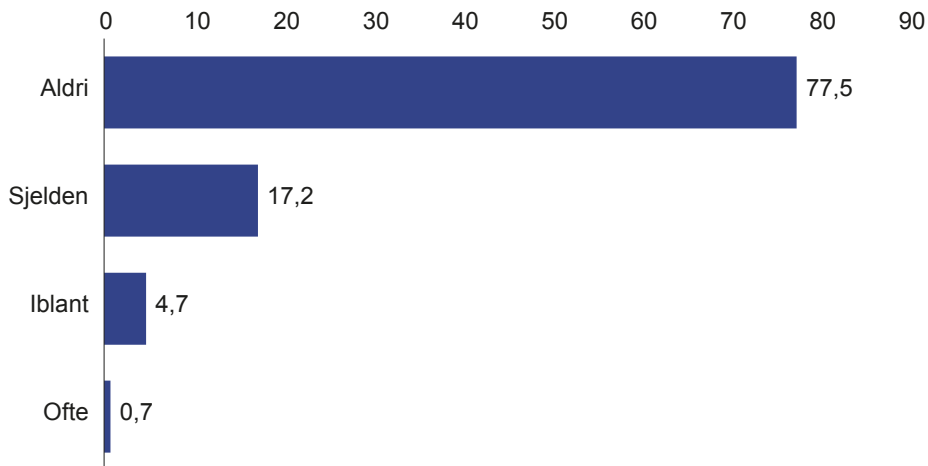
Vi begynner med å se på deltagelse i debatter med en hard tone, før vi ved hjelp av ulike metoder undersøker avsendere av hetsende, rasistiske og hatefulle ytringer. Videre undersøker vi kjennetegn ved respondenter som deltar i debatter med en hard tone og ytrer seg hetsende, før vi til slutt undersøker relasjonen mellom avsendere og mottagere av hatefulle ytringer.

3.1 Deltagelse i debatter med en hard tone

Når vi undersøker deltagelse i opphetede debatter, baserer vi oss først på et spørsmål i undersøkelsen om hvor ofte respondentene deltar i debatter med en hard tone. Spørsmålet var en del av et større batteri om nettatferd, som ble innledet med: «Hvor ofte gjør du aktivitetene nedenfor når du er på internett?»

Figur 3.1 viser svarfordelingen på påstanden «Deltar i debatter med en hard tone».

Figur 3.1 Deltar i debatter på internett med en hard tone. Prosent.

Spørsmålsformulering: «Hvor ofte gjør du aktivitetene nedenfor når du er på internett?». Vektet etter kjønn, alder, utdanning og geografi (n = 1700).

Figuren viser at det er få som deltar i debatter på internett med en hard tone. Bare i overkant av 5 prosent svarte at de gjør dette ofte eller iblant, og det var færre enn 1 prosent som oppga at de gjør det ofte. 17 prosent svarte at de sjelden deltar i debatter på internett med en hard tone, mens nesten 80 prosent svarte at de aldri gjør det.

Som nevnt var personer som identifiserte seg selv som LHBT, overrepresentert i undersøkelsen. Nærmere analyser viser at denne gruppen deltok litt oftere enn den øvrige befolkningen i debatter med en hard tone. Tar vi vekk dem som identifiserer seg som LHBT, oppgir 81 prosent at de *aldri* deltar i debatter med en hard tone, mens om lag 4 prosent gjør det ofte eller iblant. Senere i kapitlet går vi nærmere inn på andre kjennetegn ved respondentene.

3.2 Avsendere av netthets

Det er utfordrende å kartlegge avsendere av netthets ved hjelp av spørreundersøkelser. Vi kan anta at det er mer belastende å svare bekreftende på at man har ytret seg hetsende på internett, enn det er å svare bekreftende på at man deltar i

debatter med en hard tone. I surveyforskningen generelt er det et kjent fenomen at respondenter har en tendens til å underrapportere atferd som ikke er sosialt ønskelig, et fenomen som på fagspråket kalles «sosial ønskebarhet» (*social desirability*). I tillegg er det utfordrende å finne gode spørsmålsformuleringer, fordi vi ikke kan forvente at befolkningen har en omforent forståelse av hva som kan regnes som hetsende eller hatefulle; ulike personer vil tolke den samme ytringen ulikt.

For å få et mer presist mål på avsendere av netthets og redusere problemene med sosial ønskebarhet benyttet vi to tilnærminger. For det første utførte vi et såkalt listeeksperiment. For det andre bakte vi inn spørsmål om man hadde skrevet hetsende, rasistiske eller hatefulle ytringer, i et lengre spørsmålsbatteri om nettatferd, det samme spørsmålsbatteriet der vi spurte om deltagelse i debatter med en hard tone. Resultatene vi presenterer, kan ikke nødvendigvis tolkes som et endelig mål på andelen personer som står bak hetsende, rasistiske eller hatefulle ytringer, men undersøkelsen kan si noe om hvem som oftest står bak denne type ytringer, og hva relasjonen er mellom avsender og mottager.

3.2.1 Avsendere av netthets – listeeksperiment

Listeeksperiment er en metode som er utviklet for å styrke respondentenes følelse av anonymitet og å unngå at folk svarer det de tror er sosialt ønskbart. Kort fortalt går det ut på at respondentene får en liste med ulike aktiviteter og blir bedt om å angi *hvor mange* av aktivitetene de har utført – men ikke hvilke. Én del av utvalget (kontrollgruppen) får en liste over mer eller mindre vanlige aktiviteter man kan utføre på nettet. De andre delene av utvalget (eksperimentgruppene) får den samme svarlisten, men med én ekstra aktivitet – nemlig det å skrive kommentarer som kan oppfattes som (1) hetsende, (2) rasistiske eller (3) hatefulle. Siden svarlistene er identiske med unntak av denne ene aktiviteten, får man et mål på hvor mange som har skrevet denne typen kommentarer, ved å beregne differansen mellom kontrollgruppen og eksperimentgruppene i antallet aktiviteter de i snitt oppgir å ha utført (Mutz 2011). Listeeksperimentet ble plassert helt fremst i spørreskjemaet, slik at respondentene skulle være minst mulig bevisste på tematikken for undersøkelsen før de ble utsatt for eksperimentet.

Alle respondentene fikk følgende spørsmål: «Under er en liste over aktiviteter man kan gjøre på internett og i sosiale medier. Hvor mange av de ulike aktivitetene har du gjort i løpet av det siste året? Du skal ikke angi hvilke konkrete aktiviteter du har gjort, bare hvor mange.» Aktivitetene som ble listet opp, var:

- (5.1) lest nyheter på internett (nettavis e.l.)
- (5.2) skrevet innlegg i en nettdebatt (kommentarfelt i nettavis, på Facebook e.l.)
- (5.3) kontaktet en politiker på e-post eller via sosiale medier
- (5.4) signert et opprop eller underskriftskampanje på internett

Utvalget ble delt tilfeldig i fire grupper, der tre av gruppene i tillegg fikk listet opp en femte aktivitet, en av disse:

- (5.1) skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som rasistisk
- (5.2) skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som hatefull
- (5.3) skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som hetsende

Strukturen på eksperimentet er oppsummert i tabell 3.1. De fire første aktivitetene er altså like for alle gruppene.

Tabell 3.1 Svarlister i listeeksperiment.

	Kontrollgruppe	Eksperimentgruppe 1	Eksperimentgruppe 2	Eksperimentgruppe 3
(1)	Lest nyheter på internett (nettavis e.l.)	Lest nyheter på internett (nettavis e.l.)	Lest nyheter på internett (nettavis e.l.)	Lest nyheter på internett (nettavis e.l.)
(2)	Skrevet innlegg i en nettdebatt (kommentarfelt i nettavis, på Facebook e.l.)	Skrevet innlegg i en nettdebatt (kommentarfelt i nettavis, på Facebook e.l.)	Skrevet innlegg i en nettdebatt (kommentarfelt i nettavis, på Facebook e.l.)	Skrevet innlegg i en nettdebatt (kommentarfelt i nettavis, på Facebook e.l.)
(3)	Kontaktet en politiker på e-post eller via sosiale medier	Kontaktet en politiker på e-post eller via sosiale medier	Kontaktet en politiker på e-post eller via sosiale medier	Kontaktet en politiker på e-post eller via sosiale medier
(4)	Signert et opprop eller underskriftskampanje på internett	Signert et opprop eller underskriftskampanje på internett	Signert et opprop eller underskriftskampanje på internett	Signert et opprop eller underskriftskampanje på internett
(5)		Skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som rasistisk	Skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som hatefull	Skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som hetsende

Spørsmålsformulering: «Under er en liste over aktiviteter man kan gjøre på internett og i sosiale medier. Hvor mange av de ulike aktivitetene har du gjort i løpet av det siste året? Du skal ikke angi hvilke konkrete aktiviteter du har gjort, bare hvor mange.»

Vi valgte å bruke tre ulike begreper – rasistisk, hatefull og hetsende – for å fange opp et spekter av ytringer, og for å teste ulike måter å fange opp fenomenet vi er interessert i, på. Ved å variere begrepsbruken får vi et bredere bilde av fenomenet vi studerer.

Resultatene fra listeeksperimentet er oppsummert i tabell 3.2, som viser hvor mange av aktivitetene respondentene hadde utført.

Tabell 3.2 Antall utførte aktiviteter på nett. Listeeksperiment. Prosent.

Antall aktiviteter	Kontrollgruppe	Gruppe 1 (rasistisk)	Gruppe 2 (hatefull)	Gruppe 3 (hetsende)
0	2,7	2,5	3,2	3,0
1	50,7	52,6	50,0	49,7
2	30,1	30,5	25,2	29,4
3	12,7	10,7	17,1	10,5
4	3,9	2,6	3,6	5,6
5	-	1,2	1,0	1,9
Gjennomsnitt	1,64	1,62	1,71	1,72
Endring	-	-0,02	0,06	0,08
N	405	444	449	415

Kontrollgruppe: «Lest nyheter på internett (nettavis e.l.)», «Skrevet innlegg i en nettdebatt (kommentarfelt i nettavis, på Facebook e.l.)», «Kontaktet en politiker på e-post eller via sosiale medier», «Signert et opprop eller underskriftskampanje på internett». Eksperimentgruppene fikk i tillegg: (gruppe 1) «Skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som rasistisk», (gruppe 2) «Skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som hatefull», (gruppe 3) «Skrevet en kommentar på nett som noen kan oppfatte som hetsende». Vektet etter kjønn, alder, utdanning og geografi.

Tabellen viser at eksperimentet ga små utslag. De første radene viser hvor stor andel av respondentene som hadde utført alt fra ingen av aktivitetene (0) til alle aktivitetene (4/5). Deretter vises gjennomsnittlig antall aktiviteter, og for eksperimentgruppene vises endring i gjennomsnitt fra kontrollgruppen. Det første vi ser, er at andelen i eksperimentgruppene som oppga å ha gjort alle fem aktivitetene, varierte mellom 1 (skrevet hatefulle ytringer) og 1,9 prosent (skrevet hetsende ytringer). Det andre vi ser, er at endringene i gjennomsnittstall er *svært små* mellom kontrollgruppen og eksperimentgruppene (-0,02 til 0,08). Dette indikerer at det ikke er mer enn 1–2 prosent av respondentene som på dette spørsmålet svarte at de hadde skrevet netthets i løpet av det siste året. Den overordnede konklusjonen fra listeeksperimentet er derfor at andelen av befolkningen som skriver rasistiske, hatefulle eller hetsende kommentarer på nett, er svært liten. Det betyr ikke at omfanget av slike kommentarer på nettet er lite, men det kan bety at det er få personer som står bak dem.

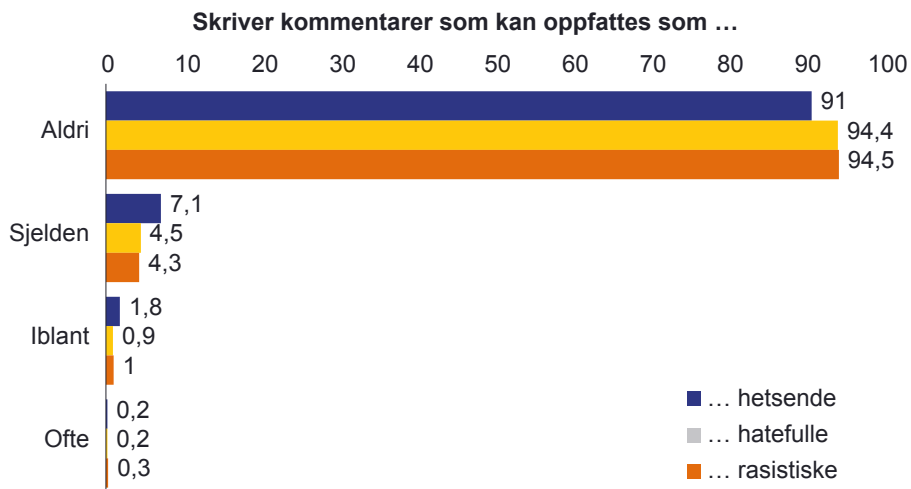
Det er imidlertid minst to alternative metodiske forklaringer på disse resultatene. For det første kan det være at mange av dem som skriver rasistiske,

hatefulle eller hetsende kommentarer på nett, ikke selv oppfatter dem slik. Det enkelte oppfatter som rasistisk, hatefullt og hetsende, kan andre oppfatte som en hard, men saklig, tone. For det andre kan vi ikke utelukke at resultatene skyldes svakheter i utformingen av eksperimentet. Det finnes mange mulige fallgruver når man utformer listeeksperimenter, blant annet knyttet til hvilke svaralternativer man inkluderer, og hvordan man formulerer spørsmålet (se Nadim, Fladmoe & Enjolras, 2018 for en diskusjon).

3.2.2 Avsendere av netthets – direkte spørsmål

Den andre tilnærmingen vi benyttet, var som nevnt å bake inn spørsmål om man hadde skrevet rasistiske, hatefulle eller hetsende kommentarer, i et lengre spørsmålsbatteri om nettatferd – det samme spørsmålsbatteriet hvor vi spurte om respondentene deltok i debatter med en hard tone. Respondentene ble spurt om hvor ofte de gjør en rekke ulike aktiviteter på nettet, som å lese nyheter og signere opprop. I denne listen bakte vi inn de samme aktivitetene som i listeeksperimentet (spørsmålet kom sent i undersøkelsen, lenge etter listeeksperimentet): «Skriver kommentarer som kan oppfattes som hetsende», «skriver kommentarer som kan oppfattes som hatefulle» og «skriver kommentarer som kan oppfattes som rasistiske». Figur 3.2 viser svarfordelingen på disse tre spørsmålene.

Figur 3.2 Skriver kommentarer som kan oppfattes om hetsende, hatefulle eller rasistiske. Prosent.

Spørsmålsformulering: «Hvor ofte gjør du aktivitetene nedenfor når du er på internett?» Vektet etter kjønn, alder, utdanning og geografi. N = 1685–1691.

Figuren viser – i tråd med funnene i listeeksperimentet over – at få oppgir at de skriver kommentarer som kan oppfattes som hetsende, hatefulle eller rasistiske på internett. Dette var de *minst* vanlige nettaktivitetene i spørsmålsbatteriet. Andelen som oppgir å utføre disse aktivitetene ofte eller iblant, er omtrent på nivå med det vi fant i listeeksperimentet (1–2 prosent). Legger vi til dem som svarte at de skriver slike kommentarer «sjelden», får vi et litt større omfang. Om lag 5 prosent av respondentene svarte at de sjelden, iblant eller ofte hadde skrevet hatefulle eller rasistiske kommentarer, mens 9 prosent svarte at de hadde skrevet hetsende kommentarer.

Hvis vi slår sammen svarene på de tre spørsmålene, finner vi at om lag 12 prosent av befolkningen oppgir å ha skrevet minst én av disse typene kommentarer – hetsende, hatefulle eller rasistiske – sjelden, iblant eller ofte. Med andre ord svarte 88 prosent i undersøkelsen at de *aldri* skriver verken hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer på nett.

Samlet viser listeeksperimentet og de direkte spørsmålene at det er en liten andel av befolkningen som (innrømmer at de) står bak netthets. Samtidig er det viktig å gjenta at disse tallene må tolkes varsomt, både fordi det kan være belastende å innrømme denne typen atferd, og fordi folk har ulik oppfatning av hva slags type ytringer som kan regnes som rasistiske, hetsende eller hatefulle. Mens det første poenget peker mot at undersøkelsen underrapporterer denne typen atferd, viser det andre poenget at det kan skje både under- og overrapportering.

3.3 Sammenhengen mellom deltagelse i debatter med en hard tone og netthets

Hvilken sammenheng er det mellom det å delta i debatter med en hard tone og det å ytre seg på en måte som andre kan oppfatte som hetsende, hatefullt eller rasistisk? For å undersøke denne sammenhengen har vi slått sammen de tre formene for netthets til én variabel. I tabell 3.3 ser vi andelen som har skrevet denne type kommentarer, etter hvor ofte de deltar i debatter i med en hard tone.

Tabell 3.3 Hvor ofte man skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer, etter deltagelse i debatter med en hard tone. Prosent.

	Skriver aldri slike kommentarer	Skriver sjelden slike kommentarer	Skriver slike kommentarer ofte eller iblant
Deltar ofte eller iblant i debatter med en hard tone (n = 82)	45,2	31,4	23,4
Deltar sjelden i debatter med en hard tone (n = 291)	65,3	28,6	6,1
Deltar ikke i debatter med en hard tone (n = 1320)	96,3	3,3	0,5

$\chi^2 = 409,3$, $p < 0,001$. Spørsmålsformulering: «Hvor ofte gjør du aktivitetene nedenfor når du er på internett?» Hetsende, hatefulle og rasistiske kommentarer slått sammen. Vektet etter kjønn, alder, utdanning og geografi.

Tabellen viser at det er en klar sammenheng mellom det å delta i debatter med en hard tone og det å skrive hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer. Blant dem som ofte eller iblant deltar i debatter med en hard tone, svarer om lag halvparten at de skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer (31 prosent sjelden, 23 prosent iblant eller ofte). Blant dem som sjelden deltar i debatter med en hard tone, svarer 35 prosent at de skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer, mens om lag 4 prosent av dem som aldri deltar i debatter med en hard tone, skriver slike kommentarer. Det er viktig å merke seg at antallet respondenter som ofte eller iblant deltar i debatter med en hard tone, er begrenset (n = 82), men forskjellen mellom disse respondentene og dem som sjeldnere deltar i debatter med en hard tone, er statistisk signifikant ($p < 0,001$). Dette ser vi av kjikvadrattesten (χ^2).

Disse resultatene viser hvordan hetsende, hatefulle og rasistiske kommentarer kan være del av en sjargong på enkelte deler av nettet. De som deltar i harde debatter, har høyere sannsynlighet for å skrive denne typen kommentarer. Samtidig er de som deltar i harde debatter, også selv mer utsatt for å motta netthets (Fladmoe et al., 2019). Tabell 3.4 viser sammenhengen mellom det å selv ha blitt utsatt for ulike former for hets og det å selv skrive hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer og å delta i debatter med en hard tone.

Tabell 3.4 Andelen som har blitt utsatt for nedsettende ytringer, hatefulle ytringer og konkrete trusler, etter om de selv har skrevet hetsende og deltar i debatter med hard tone. Prosent.

	Deltar i debatter med en hard tone	Skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer	Alle
Utsatt for nedsettende ytringer	40,4	44,0	22,3
Utsatt for hatefulle ytringer	27,3	27,9	13,1
Utsatt for konkrete trusler	14,5	14,4	6,4
N	379	145	1709

Alle forskjeller mellom kolonnene «Deltar i debatter med en hard tone» og «Alle», og mellom kolonnene «Skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer» og «Alle» er statistisk signifikante ($p < 0,001$). Vektet etter kjønn, alder, utdanning og geografi.

Tabellen viser at personer som deltar i debatter med en hard tone, eller som selv skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer, i langt større grad enn andre også selv har blitt utsatt for slike kommentarer. 40 prosent av dem som deltar i debatter med en hard tone, svarer at de har vært utsatt for nedsettende ytringer, mens det samme gjelder 44 prosent av dem som skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer. Videre ser vi at 27–28 prosent i disse gruppene har blitt utsatt for hatefulle ytringer, mens 14–15 prosent har blitt utsatt for konkrete trusler i løpet av det siste året. I befolkningen som helhet er de tilsvarende tallene 22, 13 og 6 prosent. Dette er i tråd med studier som har vist at det å delta i debatter og det å bli eksponert for opphetede og fiendtlige innlegg i seg selv kan føre til at man svarer på samme vis (Hutchens et al., 2015). En tolkning av funnene er således at en del av de respondentene som deltar i harde debatter, som står bak netthets, og som selv har blitt utsatt for dette, er aktive på deler av internett der det er større aksept for grenseover-skridende ytringer, der dette er en del av omgangsformen (jf. Ask et al., 2016; Jane, 2014: 542).

Respondentene fikk også spørsmål om hvilke temaer de oftest diskuterer på internett (tabell 3.5). Blant dem som hadde skrevet hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer, var det flest som oppga at de oftest diskuterer norsk politikk generelt, innvandring/integrasjon, klima og miljø og/eller sport. Blant dem som deltar i debatter med en hard tone, er det færre som nevner sport, men flere som nevner internasjonale forhold, likestilling og kultur. Det er uansett viktig å merke seg at netthets og harde debatter ikke er forbeholdt politiske spørsmål, men at det også forekommer når folk diskuterer sport og kultur.

Tabell 3.5 Hvilke temaer man oftest diskuterer på nettet. Prosent.

	Deltar i debatter med en hard tone	Skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer	Alle
Norsk politikk generelt	40,4	35,8	17,8
Innvandring/integrering	32,2	27,7	11,5
Klima og miljø	31,1	27,5	13,7
Religion og livssyn	27,1	25,5	9,3
Sport	16,9	22,6	9,7
Internasjonale forhold	24,8	20,3	10,4
Økonomi	16,7	18,8	6,9
Likestilling	23,2	17,4	9,6
Kultur	21,5	17,2	10,3
Annet	14,5	10,6	7,5
N	379	145	1709

Alle forskjeller mellom kolonnene «Deltar i debatter med en hard tone» og «Alle», og mellom kolonnene «Skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer» og «Alle» er statistisk signifikante ($p < 0,05$). Vektet etter kjønn, alder, utdanning og geografi.

3.3.1 Andre kjennetegn ved deltagere i opphetede debatter

Hvilke andre kjennetegn har deltagerne i opphetede debatter? For å undersøke dette har vi gjennomført analyser der vi ser på betydningen av flere kjennetegn ved respondentene i sammenheng.

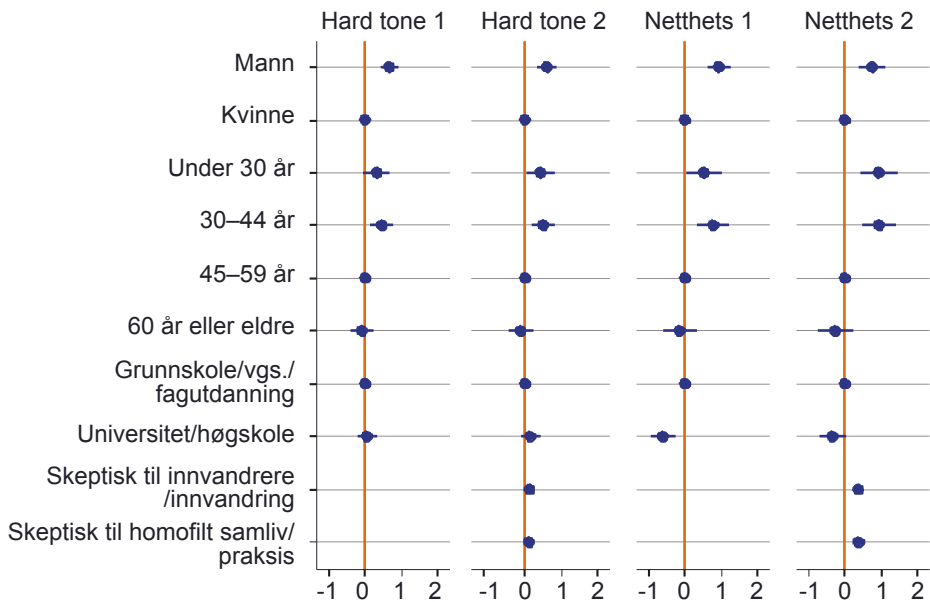
Figur 3.3 oppsummerer kjennetegn ved dem som svarte at de deltar i nettdebatter med en hard tone, og dem som svarte at de skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentar på nett. Analysene er gjennomført ved hjelp av logistiske regresjonsanalyser, der respondenter som deltar i harde debatter eller skriver netthets sjelden, iblant eller ofte, har verdien «1», mens de som aldri deltar i harde debatter eller skriver netthets, har verdien «0». Ideelt sett skulle vi skilt mellom dem som svarte «sjelden» og dem som svarte «ofte», men siden antallet respondenter som svarer at de har utført disse aktivitetene, er lavt, har vi slått dem sammen til én gruppe.

Plottene i figuren viser over- og underrepresentasjon av ulike grupper. Plott til høyre for den røde streken indikerer overrepresentasjon, mens plott til venstre indikerer underrepresentasjon. Strekene på plottene viser 95 prosent konfidens-

intervall. Dersom konfidensintervall-streken og den røde streken / andre plott overlapper, er forskjellene *ikke* statistisk signifikante ($p < 0,05$).

Vi ser først på forskjeller knyttet til kjønn, alder og utdanning (modell 1). I dette steget kontrollerer vi også for om respondentene er LHBT-personer og/eller har innvandrerbakgrunn, for å korrigere for at disse gruppene er henholdsvis over- og underrepresentert i utvalget. I modell 2 kontrollerer vi i tillegg for to variabler som måler respondentenes holdninger til politiske stridsspørsmål som ofte er gjenstand for opphetede debatter: holdninger til innvandrere/innvandring og homofilt samliv / homofil praksis (se figurnote for beskrivelse av variablene). På den måten kan vi undersøke om eventuelle variasjoner knyttet til kjønn, alder og utdanning skyldes at disse gruppene har ulike holdninger i disse stridsspørsmålene.

Figur 3.3 Kjennetegn ved dem som deltar i debatter med en hard tone (Hardtone1, Hardtone2) og dem som skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer (Netthets1, Netthets2). Estimer fra logistisk regresjonsanalyse.

Estimer fra logistisk regresjon. I analysene er det kontrollert for respondentenes (eventuelle) LHBT-tilhørighet og innvandrerbakgrunn, da disse gruppene var disproporsjonalt representert i utvalget. Indeksen Skeptisk til innvandrere/innvandring som er satt sammen av støtte til påstandene «Innvandrere flest beriker det kulturelle livet i Norge» (snudd) og «Innvandring utgjør en alvorlig trussel mot vår nasjonale egenart» (Alpha = 0,799). Indeksen Skeptisk til homofilt samliv/praksis er satt sammen av støtte til påstandene «Det er galt når to personer av samme kjønn lever sammen som par» og «Homofile og lesbiske bør kunne leve ut sin seksuelle legning åpenlyst» (snudd) (Alpha = 0,759). De to indeksene korrelerer signifikant positivt ($r = 0,332$), altså er de som er skeptiske til innvandrere/innvandring, også ofte – men ikke alltid – skeptiske til homofilt samliv / homofil praksis.

Figur 3.3 (modell 1) viser at både blant dem som deltar i debatter med en hard tone, og blant dem som skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer, er menn overrepresentert (og kvinner dermed underrepresentert). Holder vi alt annet uendret, har menn nesten dobbelt så stor sannsynlighet som kvinner for å delta i debatter med en hard tone (odds ratio = 1,95), og mer enn dobbelt så stor sannsynlighet for å skrive hetsende kommentarer (odds ratio = 2,6). Dette er i tråd med funn fra flere andre studier (Ask et al., 2016; Chakraborti & Garland, 2015; Hagen, 2015; Institut for Menneskerettigheter, 2017; Sest & March, 2017). Personer i alderen 18–44 år er også overrepresentert, og personer som er 45 år eller eldre, er dermed underrepresentert. En interessant forskjell er at mens lavt utdannede har nesten dobbelt så stor sannsynlighet som høyt utdannede (odds ratio = 1,8) for å skrive hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer på nett, er det ingen utdanningsrelaterte forskjeller når det gjelder det å delta i debatter med en hard tone. Tidligere studier har også vist at menn med arbeiderklassebakgrunn er overrepresentert blant avsendere av hets og hatytringer (Chakraborti & Garland, 2015; Potok, 2016). Det viser også studien vår, men samtidig ser vi at denne sammenhengen ikke nødvendigvis er overførbar til deltagelse i debatter med en hard tone. Dette reflekterer muligens at personer med høyere utdanning uttrykker seg på en «roligere» og mer behersket måte, og kan argumentere mer konsistent og målrettet, noe som gjør at ytringene deres lettere oppleves som saklige – både av dem selv og av andre – selv om de kan ha mer ekstremt innhold enn kommentarer som er grovere i formen (jf. Fangen & Holter, 2019).

Når vi også kontrollerer for respondentenes holdninger til politiske strids-spørsmål i modell 2, ser vi enda en forskjell mellom de to typene atferd. Blant dem som skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer, er det en overrepresentasjon av personer som er skeptiske til innvandrere/innvandring og/eller homofilt samliv / homofil praksis. Dette finner vi ikke når det gjelder det å delta i debatter med en hard tone. Blant avsendere av netthets finner vi også at når vi kontrollerer for holdninger til disse stridsspørsmålene, reduseres kjønnsforskjellene litt, og forskjellene knyttet til utdanningsnivå er ikke lenger statistisk signifikante. Dette skyldes at menn og lavt utdannede oftere enn kvinner og høyt utdannede er skeptiske til innvandrere/innvandring og homofilt samliv / homofil praksis.

Forskjellene mellom de to formene for atferd tyder på at selv om unge og unge middelaldrende menn er overrepresentert i begge tilfeller, skiller avsendere av netthets seg mer ut fra gjennomsnittsbefolkningen enn det deltagere i harde debatter gjør. Den sistnevnte gruppen speiler i større grad befolkningen for øvrig.

Det at respondenter i 20-, 30- og 40-årene er overrepresentert blant dem som deltar i harde debatter og står bak netthets, bryter kanskje med en etablert forestilling om at disse gruppene er kjennetegnet av å være middelaldrende og eldre. Det er imidlertid viktig å huske på at disse tallene ikke sier noe om omfanget av netthets og hard debatt, men om *hvor mange* som driver med slikt. Vi kan ikke utelukke at eldre i gjennomsnitt utfører disse aktivitetene oftere enn unge, og at man derfor kan få inntrykk av at de er flere enn de er. Et annet moment er at unge og eldre bruker sosiale medier ulikt. Mens eldre først og fremst bruker Facebook, bruker unge (også) i stor grad tjenester som Snapchat og Instagram.³ Netthets og harde debatter er generelt synligere på Facebook enn på Snapchat og Instagram, og det kan være at unge først og fremst driver med slikt på de to sistnevnte tjenestene.

3.4 Utsattes relasjon til avsendere

I spørreundersøkelsen ble de som har blitt utsatt for hatefulle ytringer i løpet av det siste året, spurt om relasjonen til avsenderen. Respondentene ble først bedt om å indikere relasjonen til avsenderen med utgangspunkt i en forhåndsdefinert liste (se tabell 3.6), og deretter fikk de et helt åpent spørsmål hvor de ble bedt om å beskrive avsenderen. De åpne svarene ble deretter kodet til faste kategorier, slik at det er mulig å studere omfanget statistisk.

Tabell 3.6 viser relasjon til avsender(e) basert på den lukkede svarlisten, blant dem som har vært utsatt for hatefulle ytringer. Tabellen viser også resultatene brutt ned på kjønn.

---

3 <https://www.ipsos.com/nb-no/ipsos-some-tracker-q120>

Tabell 3.6 Relasjon til avsender blant personer som har blitt utsatt for hatefulle ytringer, etter mottagerens kjønn. Prosent.

	Menn	Kvinner	Alle
AVSENDER			
Fremmede personer (ikke anonyme)	61,3	64,0	62,6
Anonyme personer	28,8	20,5	25,0
Kollegaer	20,2	14,7	17,7
Andre venner eller bekjente	13,5	13,4	13,4
Nære venner / familie	7,1	10,5	8,7
Ekskjæreste	4,9	4,7	4,8
Vet ikke	5,0	2,8	4,0
Vil ikke svare	1,4	2,8	2,1
n	116	107	223

Ingen av kjønnsforskjellene er statistisk signifikante. Spørsmålsformulering: «Hvem har du fått hatefulle ytringer fra i løpet av det siste året?» Vektet etter kjønn, alder, utdanning og geografi.

Tabellen (3.6) viser at i mer enn 60 prosent av tilfellene var avsenderne fremmede personer (ikke anonyme). Dette gjelder både for menn og for kvinner. 25 prosent av respondentene svarte at de hadde blitt utsatt for hatytringer fra anonyme personer. Dette var noe vanligere blant menn (29 prosent) enn blant kvinner (21 prosent). Forskjellen er imidlertid ikke statistisk signifikant ($p = 0,156$). Disse funnene kan passe med forestillingen om at hatytringer og hatkriminalitet er en form for «stranger danger», hvor offeret gjerne er et tilfeldig medlem av en (minoritets)gruppe (Chakraborti & Garland, 2015).

Samtidig viser tabell 3.6 også at det ofte er en etablert relasjon mellom avsender og mottager, et fenomen som også har blitt viet mer oppmerksomhet i forskningslitteraturen (Brottsforebyggende rådet, 2015; Chakraborti & Garland, 2015; Olsen et al., 2016; Pew Research Center, 2014). 18 prosent av respondentene har opplevd hatytringer fra kollegaer (20 prosent menn, 15 prosent kvinner), mens 13 prosent har blitt utsatt for hatytringer fra andre venner eller bekjente. 11 prosent av kvinnene og 7 prosent av mennene svarer at de har fått hatytringer fra nære venner eller familie, mens 5 prosent har blitt utsatt for hatytringer fra ekskjæresten. Siden antallet respondenter er lavt, er imidlertid ingen av disse kjønnsforskjellene statistisk signifikante.

Til sist i dette kapitlet ser vi på hvordan de som har blitt utsatt for hatytringer, beskriver avsenderne. Alle som hadde blitt utsatt, fikk muligheten til å kort beskrive kjennetegn ved avsenderne. Disse svarene ble deretter kodet etter hvilke kjennetegn som ble nevnt i teksten. Siden ikke alle har skrevet utfyllende om avsenderne, må vi være varsomme med å generalisere de åpne svarene. Antallet svar er også begrenset. De viser likevel noen tendenser, og disse tendensene følger i stor grad resultatene vi så i analysene av dem som selv innrømmer å ha skrevet netthets (se figur 3.3). Resultatene totalt og brutt ned på kjønn er oppsummert i tabell 3.7.

Tabell 3.7 Beskrivelse av avsender av hatytringer, totalt og etter mottagerens kjønn. Åpne svar, kodet. Prosent.

	Menn	Kvinner	Alle
AVSENDER			
Mann	41,4	55,4	48,5
Kvinne	16,5	30,1	23,5
Under 30 år	22,5	17,4	19,9
30–49 år	21,9	36,8	29,4
50–69 år	27,2	32,5	29,9
70 år eller eldre	10,7	10,2	10,4
Politisk høyre	19,5	9,9	14,6
Politisk venstre	5,3	4,8	5,1
N	69	78	147

Vektet etter kjønn, alder, utdanning og geografi.

Tabellen viser at et flertall av dem som har nevnt avsenderens kjønn, har skrevet at det var menn som sto bak ytringene. I om lag halvparten av de åpne beskrivelsene ble menn nevnt, mens kvinner ble nevnt i om lag én av fire beskrivelser. Kvinnelige respondenter beskrev avsenderens kjønn oftere enn det mannlige respondenter gjorde. Videre viser tabellen at de fleste avsendere ble beskrevet som mellom 30 og 69 år. Dette bryter noe med resultatene over, der vi analyserte kjennetegn ved avsendere (figur 3.3), hvor personer under 30 år var overrepresentert. I de tilfellene der avsenderens politiske tilhørighet er beskrevet, er det en overvekt av personer med tilhørighet på høyresiden. Siden det er få respondenter, må dette tolkes med varsomhet, men mønsteret samsvarer med resultatene vi så

i analysen av kjennetegn ved avsendere i figur 3.3, der vi så at de oftere enn andre er innvandringskritiske og skeptiske til homofilt samliv.

3.5 Oppsummering

I dette kapitlet har vi studert kjennetegn ved deltagere i opphetede debatter. Dette gjorde vi ved å analysere data fra en spørreundersøkelse, der respondentene fikk spørsmål om hvor ofte de deltok i debatter med en hard tone, og hvor ofte de skrev netthets. Vi har også undersøkt relasjonen mellom avsendere og mottagere av hatytringer.

Undersøkelsen tyder på at andelen av befolkningen som deltar i debatter med en hard tone eller skriver netthets, er lav. 5 prosent svarer at de iblant eller ofte deltar i debatter med en hard tone, mens – litt avhengig av hvordan det måles – 1–2 prosent svarer at de skriver netthets, i form av hetsende, rasistiske eller hatefulle ytringer. 80 prosent svarer derimot at de *aldri* deltar i debatter med en hard tone, og nesten 90 prosent skriver *aldri* hetsende, hatefulle eller truende kommentarer på nett.

Det er imidlertid viktig å understreke at det er knyttet usikkerhet til disse tallene, særlig når det gjelder avsendere av netthets. Ulike respondenter kan forstå fenomenene vi studerer, og begrepene vi bruker («hard tone», «hetsende/hatefulle/rasistiske ytringer»), ulikt, og følgelig gir ikke undersøkelsen noe objektivt mål på hvor mange personer som står bak slike ytringer.

Analysene viser videre at det er en tydelig sammenheng mellom det å delta i harde nettdebatter, det å ytre seg hetsende og det å selv være utsatt for hatytringer. De som deltar i debatter med en hard tone, har oftere enn andre selv skrevet netthets og blitt utsatt for hatytringer. Det er også en overvekt av menn, unge og unge middelaldrende som deltar i debatter med en hard tone, eller som skriver netthets. Når det gjelder det å stå bak netthets, så vi også at utdanningsnivå og holdninger spiller en rolle: Personer med lav utdanning, som er skeptiske til innvandrere/innvandring og homofilt samliv / homofil praksis, svarer oftere enn andre at de skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer på internett.

Når det gjelder relasjonen mellom dem som har blitt utsatt for hatefulle ytringer, og avsendere av hatytringer, viser resultatene at avsendere i godt over halvparten av tilfellene er fremmede, men ikke anonyme. I ett av fire tilfeller er

avsenderen beskrevet som anonym. Dernest følger kollegaer og andre venner eller bekjente.

Til slutt har vi sett at beskrivelsene av avsenderne korresponderer rimelig godt med det vi fant da vi spurte folk om de selv hadde ytret seg hetsende, hatefullt eller rasistisk. Men det er ett unntak: Avsenderne beskrives sjeldnere som unge. Utover det beskrives de oftere som menn enn som kvinner, og de blir oftere beskrevet som tilhørende den politiske høyresiden enn venstresiden.

4 Debattlandskapet og debattdeltagerne

Dette kapitlet er det første av to kapitler hvor vi presenterer funnene fra den kvalitative undersøkelsen der vi har intervjuet deltagere i opphetede og aggressive nettdebatter. Dette er som nevnt debatter der omgangsformen er preget av grenseoverskridende atferd, som personangrep, ukvemsord og stigmatiserende språkbruk. Vi ser nærmere på deltagernes egne erfaringer og perspektiver og trekker i tillegg på nøkkelinformantintervjuene for å få en bedre forståelse av hva som driver disse debattene i mer ekstrem og ytterliggående retning. I denne studien har vi vært interessert i nettdebatter og kommentarfelt i åpne forumer. Vi har altså ikke studert diskusjoner i mer ekstreme, lukkede grupper eller personlige henvendelser av hatefull eller truende art som er sendt direkte til mottageren (se redegjørelse i kapittel 2).

I dette kapitlet beskriver vi trekk ved debatlandskapet som debattantene ferdes i, før vi kort presenterer informantene og debattstilen deres. Til slutt viser vi hvordan debattantene selv opplever debatlandskapet.

4.1 Trekk ved debatlandskapet og deltagere i harde nettdebatter

En fellesnevner for informantene vi har intervjuet, er at de deltar i debatter som er preget av en opphetet, aggressiv og ofte fiendtlig tone. Her beskriver vi noen typiske trekk ved dette debatlandskapet, basert på det vi har observert når vi har fulgt debattene for å finne relevante informanter, i tillegg til intervjuene med nøkkelinformanter som følger nettdebatter og forekomsten av grenseoverskridende eller ulovlige ytringer på nett.

Denne typen debatter er gjerne kjennetegnet av gråsoner heller enn systematiske grenseoverskridelser. Innleggene varierer på et bredt spekter fra intens argumentasjon til direkte personangrep, bruk av ukvemsord og stigmatiserende språkbruk, og helt ytterst potensielt ulovlige hatytringer og trusler. De fleste innlegg i slike debatter bryter imidlertid ingen lov, selv om tone og stil kan være langt fra det man til vanlig oppfatter som god debattskikk og respekt for mottageren.

Som den kvantitative undersøkelsen i forrige kapittel viser, er det visse temaer som særlig preges av opphetet og aggressiv debatt. Dette er temaer nøkkelinformantene våre også trekker frem. Det gjelder særlig diskusjoner om innvandring, minoriteter, religion, kjønn og klima. I Nord-Norge er i tillegg forhold knyttet til samer et sentralt stridstema. Derfor har vi brukt diskusjonsgrupper på sosiale medier og kommentarfelt preget av nettopp minoritetsspørsmål, religion, innvandring og klima som utgangspunkt når vi har forsøkt å finne relevante debattdeltagere.

Som vi viste i forrige kapittel, er det en sammenheng mellom å delta i denne typen nettdebatter og å ha postet hetsende, rasistiske eller hatefulle kommentarer. Dessuten har de som selv har opplevd å bli utsatt for hatefulle ytringer fra andre, større sannsynlighet for å selv stå bak netthets. Dette tyder på at hetsende og aggressive innlegg i nettdebatter delvis er et resultat av en dynamikk der deltagere på flere sider nærer opp under og trigger en grenseoverskridende debattform (jf. Hutchens et al., 2015). En av våre nøkkelinformanter, som har moderatoransvar for debatten på Facebook-siden til NRK, bekrefter denne tendensen og mener at de ser en klar dynamikk hvor debattantene «fyrer hverandre opp». Derfor er det desto viktigere å studere konteksten for denne typen innlegg og hvilken gruppedynamikk som gjør seg gjeldende, og ikke fokusere på isolerte ytringer alene.

Nøkkelinformantene peker på at terskelen for å delta i debatter i offentligheten er lavere enn før, og at mange flere nå uttrykker seg offentlig via diskusjonsgrupper på sosiale medier og i kommentarfelt. Dermed er det også større muligheter for å uttrykke seg på det som kan ses på som grenseoverskridende, aggressive og fiendtlige måter. Enkelte åpne grupper og kommentarfelt er preget av denne typen uttrykksformer, særlig når temaene er kontroversielle og konfliktfylte i utgangspunktet. I tillegg mener flere av nøkkelinformantene at debattene er preget av manglende *nettvert*. Som nøkkelinformanten med moderatoransvar sier: «Folk skriver drøye ting under fullt navn. Det virker som de ikke skjønner konsekvensene av det de skriver.»

Ifølge våre informanter som følger nettdebattene tett, sklir disse debattene raskt ut uten hyppig moderering, på en måte som fører til at mer seriøse eller sårbare deltagere trekker seg ut. I mange debatter er det slik at innlegg ofte blir slettet, enten av dedikerte moderatører eller ved at Facebook selv sletter innlegg og utestenger deltagere, ofte på bakgrunn av rapportering fra andre brukere. Nøkkelinformanten med moderatoransvar forteller at deres erfaring er at aktiv moderering tiltrekker «ordentlige» debattanter, folk som vil debattere saklig, men at disse forsvinner med en gang de opplever at ingen modererer og

debatten skli­ ut. Akkurat hvilke innlegg som slettes, og hvilke som får stå, er ikke nødvendigvis klart definert så lenge de ikke tydelig bryter loven. Kriteriene for moderering vil variere fra mediehus til mediehus og mellom ulike diskusjonsgrupper på sosiale medier.

Nøkkelinformantene påpeker at avsendere av hets og provokasjoner er forskjellige. Informantene i politiet skiller for eksempel mellom to grupper: Den ene gruppen er de som tydelig angres når de blir konfrontert med ytringene sine. De erkjenner at de har krysset en grense, og forklarer at de lot seg rive med, eller at «det skjedde i fylla». Den andre gruppen er gjerne overbeviste ideologer. De erkjenner ikke at de har gjort noe galt, og forsvarer ytringene sine i ettertid. I tillegg forteller informantene at en tredje gruppe begynner å vokse frem, nemlig de som vil ta saken til retten for å få en plattform hvor de kan formidle holdningene sine. Også de andre nøkkelinformantene beskriver et slikt skille – mellom debattanter som kan angre seg i ettertid, og de som insisterer på sin rett til å ytre det de har ytret. Som en sier: Mens noen legger seg flate, slår andre dobbelt så hardt tilbake.

I tillegg trekker nøkkelinformantene frem et skille mellom dem som er ideologisk skolert og har god formuleringsevne, og dem som «går rett på utropstegn og caps lock». Nøkkelinformanten med moderatoransvar forteller at den første gruppen skriver innlegg som er vanskeligere å slette. De holder seg gjerne akkurat innenfor grensene, selv om holdningene de uttrykker, kan oppfattes som ekstreme.

Tidligere undersøkelser, og vår spørreundersøkelse, viser at det er en overvekt av menn i opphetede nettdebatter. Nøkkelinformanten med moderatoransvar bekrefter det samme bildet og forteller at mens kvinner deltar like mye som menn i debattene på NRKs side, anslår han at kjønnsfordelingen er 80–20 i mennenes favør blant kommentarene som blir slettet. Videre finner vi ingen forskjeller i utdanningsnivå blant deltagere i slike debatter i spørreundersøkelsen vår. Imidlertid finner vi at personer med lavt utdanningsnivå oftere enn dem med høyt utdanningsnivå (innrømmer at de) skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer på nett. Nøkkelinformantene peker på at det er en utbredt forestilling om at de som skriver grenseoverskridende og hetsende kommentarer på nettet, er folk med lite ressurser og manglende tilknytning til arbeidslivet. Deres inntrykk er at dette stemmer i noen tilfeller, men ikke alltid. I dette landskapet finnes det debattanter av alle typer – folk med ulike bakgrunner og posisjoner i samfunnet. Som en av nøkkelinformantene sier, med referanse til innvandrings- og religionskritiske debatter:

Bildet av tapere i kjelleren hos mamma – det stemmer for noen – men ikke for alle. Bildet er mer sammensatt enn man tror. Det er alt fra noen som selv har en traumatisk opplevelse, noen eksmuslimer, noen med høy utdanning og gode jobber, og så er det mange som ligner klisjeen.

I tillegg viser spørreundersøkelsen at blant dem som skriver hetsende, hatefulle eller rasistiske kommentarer, er det en overrepresentasjon av personer som er skeptiske til innvandrere/innvandring og/eller skeptiske til homofilt samliv / homofil praksis, mens de som ellers deltar i debatter med en hard tone, ikke skiller seg fra andre når det gjelder holdninger til disse temaene. Samtidig beskriver nøkkelinformantene i politiet en tendens der medlemmer av ulike grupper på hver sin ytterkant av det politiske spekteret definerer hverandre som «fiender» og går hardt ut og provoserer hverandre med flammende og hetsende innlegg. Også nøkkelinformanten med moderatoransvar peker på at begge sider av det politiske spekteret er representert blant de ytterliggående debattantene. Han beskriver en forskjell i debattstil, hvor han mener de han betegner som «liberale», i større grad er ironiske og troller debatten, mens de «konservative» er mer sinte, oftere refererer til forskning og konspirasjonsteorier og ofte er drøyer og må modereres hyppigere.

Debattantinformantene våre representerer noe av dette sammensatte bildet: Flertallet av debattantene vi har intervjuet, er menn, og majoriteten står helt eller delvis utenfor arbeidslivet. Flertallet av informantene definerer seg som innvandrings- og islamkritiske på ulike nivåer, mens andre befinner seg ytterst på venstresiden, presenterer seg som apolitiske eller representerer en religiøs eller etnisk minoritet. Ingen av dem opptre fullstendig anonymt, men de fleste har tonet ned informasjon om seg selv ved å ha profiler med begrenset personlig og yrkesrelatert informasjon. I neste delkapittel beskriver vi informantene og debattstilen deres mer detaljert.

4.2 Kort om debattantene og debattstilene deres

Selv om vi ikke har hatt anledning til å systematisk kartlegge debattvirksomheten til debattantene vi har intervjuet, har vi noen indikasjoner på hva slags debattstil de har, og hva slags språklige virkemidler de bruker. For det første har vi observert dem i én eller flere debatter. For det andre beskriver de sin egen debattstil, og for det tredje gir erfaringene de har med å ha blitt slettet, moderert og lignende, en indikasjon på at de på ulike måter har brutt debattnormer. Noen opplever jevnlig å få kommentarene sine slettet og har mange ganger fått Facebook-kontoen sin deaktivert i kortere og lengre perioder fordi de har brutt

retningslinjene, men andre sjelden opplever å få slike sanksjoner. Informantene befinner seg på et spekter, fra dem med en tydelig grenseoverskridende debattstil til dem med en debattstil som i noen tilfeller kan nærme seg en gråsoner. Alle informantene deltar imidlertid i debatter med en opphetet og aggressiv tone, hvor grenseoverskridelser jevnlig forekommer.

Under gir vi en kort presentasjon av debattantene vi har intervjuet. Noen bakgrunnsopplysninger kan være endret for å ivareta informantenes anonymitet.

Debattant 1 (D1)

D1 definerer seg selv som en glødende antifascist og identifiserer seg med den ytre venstresiden av det politiske spekteret. Han mener fascismen og kapitalismen ødelegger samfunnet, og forteller at han blir redd og sint av utviklingen. Trusselen er akutt, det er snakk om liv og død, og vi er i en krigssituasjon som legitimerer det han selv betegner som «ekstreme» virkemidler.

Han bruker sterke språklige virkemidler og forklarer at han gjerne kan skrive oppfordringer til vold og drap på meningsmotstandere eller «fienden». Han får jevnlig kommentarene sine moderert og slettet og har flere ganger fått Facebook-kontoen sin deaktivert – i kortere og lengre perioder – på grunn av alvorlige brudd på nettstedets retningslinjer. Samtidig har han selv mottatt alvorlige trusler. Kampen foregår ikke utelukkende på nettet; han forteller for eksempel om voldsepisoder, som igjen fremprovoserer koordinerte nettangrep fra den andre siden.

Et eksempel på en ytring er: «De eneste som må henrettes, hvis de ikke slutter med det de gjør, er fascister og kapitalistene som tar seg til rette på andres bekostning».⁴

Debattant 2 (D2)

I likhet med D1 tilhører D2 venstresiden i politikken. Han er opptatt av trusselen fra ytre høyre og mener det er viktig å si imot og ikke akseptere retorikken fra ytre høyre og innvandringsmotstandere. Han trives best med å debattere med folk som er noenlunde enige med han selv, men befinner seg i et debattlandskap som kan bli opphetet, og hvor det er sterke fronter.

Vi har ingen indikasjoner på at han er utpreget grenseoverskridende i stilen, men han kan bruke harde språklige virkemidler. For eksempel sier han at han ikke skriver personangrep, men at han gjerne kan kalle noen dum eller en idiot hvis han mener de tar feil.

---

4 Sitater som er hentet fra nettdebattene, er omskrevet slik at de ikke skal være søkbare og identifiserbare.

Debattant 3 (D3)

D3 fremstiller seg som apolitisk og opptatt av kunnskap og opplysning. Hans mål er å få folk til å tenke og reflektere. Han er imot «politisk korrekthet», men posisjonerer seg ikke ideologisk eller langs den politiske aksene. Samtidig kommer det frem i intervjuet at han blant annet er opptatt av kontroversielle temaer som rase og intelligens.

I motsetning til D1 beskriver han ikke selv debattstilen sin som grenseoverskridende, men det er flere ting som tyder på at han kan komme med grenseoverskridende og normbrytende ytringer. I tillegg til at han er opptatt av en del kontroversielle temaer og teorier, blir ytringene hans jevnlig moderert bort og slettet. Han forteller at han har fått Facebook-kontoen sin deaktivert to ganger, og han har opplevd mange utestenginger på mellom 1 og 30 dager for brudd på Facebooks retningslinjer.

Ytringen som dannet grunnlaget for å inkludere han som informant i studien, kom i en diskusjon i forbindelse med en sak om unge kriminelle med innvandringsbakgrunn:

Innfør dødsstraff, uavhengig av alder. Det er bedre å fjerne problemene ved roten før genene får spredd seg videre, og slutte med jakten etter selvskapte symptomer. Det er mye mer human og økonomisk forsvarlig.

Debattant 4 (D4)

D4 er opptatt av temaer som innvandring, klima og barnevern. I tillegg er han interessert i og følger med på en del konspirasjonsteorier. Han sier selv at han har sterke meninger, men at han er opptatt av å være saklig. Likevel opplever han at folk reagerer på ting han skriver, og han blir ofte beskyldt for å være rasist. Selv oppfatter han at de tradisjonelle mediene unnlater å beskrive viktige problemer knyttet til innvandring og kultur, og at innleggene hans blir slettet når han «kaller en spade for en spade» og beskriver ting slik de egentlig er.

Han ble valgt ut til undersøkelsen fordi vi så at han fikk slettet en rekke kommentarer i en diskusjon på Facebook-siden til et riksdekkende medium. Inntrykket er at han ikke er utpreget grenseoverskridende i stilen, men han deltar i et opphetet debattlandskap og forteller at det hender han får reaksjoner fra moderatorer eller andre debattanter som mener at han krysser grensa for akseptable ytringer.

Debattant 5 (D5)

D5 engasjerer seg i debatter om klima og miljø på den ene siden og debatter om innvandring og religion på den andre. Debattene om klima og miljø betegner han som saklige, og han sier at han selv kommer med saklige innlegg, delvis basert på kunnskapen han har fra utdanning og arbeid. Debattene om innvandring og religion opplever han derimot som sterkt usaklige, og han innrømmer at han gjerne blir usaklig selv.

D5 har etnisk minoritetsbakgrunn og er en synlig minoritet (signalisert ved navnet og profilbildet). Han er opptatt av å forsvare etniske og religiøse minoriteter fra angrep og opplever ofte selv å bli angrepet for bakgrunn sin. Videre forklarer han at han gjerne kan «trolle» diskusjoner med folk han opplever som rasister eller nazister. Inntrykket er at han opererer i en slags gråsoner, hvor han til tider kan oppføre seg grenseoverskridende og aggressivt, uten at dette gjennomgående preger debattstilen hans.

Han ble identifisert som aktuell til undersøkelsen i en diskusjon hvor han var i hard polemikk med sine meningsmotstandere, med klare personangrep og tilsynelatende usaklige provokasjoner hvor han blant annet brukte betegnelser som «kjerring» og «nazihore» om motdebattantene sine.

Debattant 6 (D6)

D6 er opptatt av norsk og nordisk historie. Mer spesifikt mener han at samenes urfolksstatus kommer fra en feilaktig historieforståelse, og at de ikke har krav på rettighetene de nå har. Han fremholder at han kun presenterer fakta og kunnskap, og mener at ytringene hans ikke er kontroversielle eller noen kilde til nevneverdig debatt. Samtidig kommer det frem i intervjuet at han ofte blir avkrevd kilder – som han ikke alltid kan legge frem – og at meddebattantene hans kan bli kraftig provosert over innleggene hans.

Det er uklart hvor grenseoverskridende han er i stilen – blant annet sier han at han nesten aldri har opplevd å få en kommentar moderert eller slettet. Imidlertid deltar han i debatter hvor det forekommer grove karakteristikk av samer som gruppe.

Han ble plukket ut til undersøkelsen på bakgrunn av en diskusjon hvor han blant annet skriver om «samisk rasisme og løgnaktighet», beskriver samer som Norges største folkefiende noen gang og hevder at samene er en nasjonal krenkelse. Videre sier han til en meningsmotstander som utfordrer forestillingen om at samer ikke bør regnes som et urfolk, at vedkommende er manipulert av folk som vil «ødelegge våre nordiske nasjoner».

Debattant 7 (D7)

D7 er opptatt av spørsmål knyttet til innvandring, og særlig trusselen fra islam. Selv om hun deltar i harde og opphetede debatter om disse temaene, beskriver hun selv stilen sin som nedtonet og forsiktig, noe hun mener gjør at hun blir opplevd som mindre kontroversiell enn meningsfellene sine selv om de formidler det samme synspunktet. Hun forteller at hun stadig erfarer å bli moderert og få ytringer slettet, og hun har blitt kastet ut av Facebook, noe hun omgår med nye profiler. Hun har mange følgere på sin personlige side og kan betegnes som en sentral bidragsyter til debatter om innvandring og islam.

Det er budskapet, som er sterkt islamfiendtlig, mer enn de språklige virkemidlene som gjør henne til en grenseoverskridende debattant. Hennes engasjement er ikke begrenset til nettdebatter, og hun deltar jevnlig i demonstrasjoner og markeringer for å rette oppmerksomhet mot trusselen fra islam.

Debattant 8 (D8)

D8 fungerer som en viktig innholdsprodusent og moderator for en side som er dedikert til alternative og kritiske nyheter om innvandring og integrering. Han er opptatt av at elitene viser forakt for folk flest og deres bekymringer, og setter stigmatiserende merkelapper på vanlige folks oppfatninger. Dette gir en trykkokereffekt, der aggresjon og frustrasjon bygger seg opp.

Slik han beskriver sin egen debattstil, er den preget av idealer om saklig argumentasjon og dialog. Imidlertid uttrykker han klart at når motparten går til personangrep, svarer han med samme mynt. Slik kan han bruke betegnelser og karakteristikk som karikerer motparten og bevisst provoserer og fornærmer.

Debattant 9 (D9)

D9 er innholdsprodusent og moderator for et innvandringskritisk nettsted. Hun mener at hun er mer nyansert enn mange meningsfeller, og hun er blant annet opptatt av å ikke generalisere fra gruppenivå til individ. Hun beskriver debatten som preget av mye sinne og forklarer at de må moderere bort mange innlegg. Hun opplever altså at meningsfellene ofte krysser grensa for akseptable ytringer, og er selv opptatt av å holde en mer saklig tone. Hun deltar ikke mye i debatter, men skriver lengre analyser og kommentarartikler, og er sånn sett en sentral bidragsyter til debatter som kan bli opphetede og grenseoverskridende.

4.3 Deltagernes idealer for debatten – og hva som kanskje kunne vært annerledes

Selv om informantene er aktive debattanter, er de kritiske til hvordan debattlandskapet de selv er en del av, fungerer. Det er verdt å merke seg at informantene gjennomgående uttrykker idealer om at nettdebattene bør være basert på dialog og saklig og opplyst argumentasjon, der ulike argumenter brynes mot hverandre. Dette kan virke paradoksalt gitt at de – i større og mindre grad – har en debattstil og bruker språklige virkemidler som neppe lever opp til disse idealene. Samtidig opplever de færreste av dem nettdebattene som et forum hvor forholdene ligger til rette for denne typen dialog.

Slik sier for eksempel en informant det:

Debatter er litt av en sterk ordbruk om veldig mye av det vi ser der ute. Rett og slett. For meste er det bare skriking til hverandre fra hver sin skyttergrav. [D1]

Andre er snare til å peke på det uproductive i personangrep, aggresjon og «usakligheter» der folk «slenger ut» påstander uten å ha satt seg inn temaet. Når de blir bedt om å vurdere nettdebattene i kommentarfelt og Facebook-grupper, er det ingen som mener at slike debatter fungerer ideelt. Noen er mer kritiske enn andre, men alle trekker frem at bruken av personangrep er uheldig og lite konstruktiv. Flere er likevel opptatt av at disse debattene er viktige frirom for folk som ellers ikke blir hørt, og som kan ha gode grunner til å være sinte og opprørte. De peker også på noen grunner til at de tror at debattene blir så fiendtlige og opphetede som de blir, utover at selve diskusjonstemaet er konfliktfylt og betent.

Én faktor de fleste nevner, er at ulike grader av anonymitet i debattene bidrar til fiendtlighet, usiviliserte innlegg og ukvemsord. Mange passer selv på å ha profiler som ikke inneholder personlig informasjon eller bilde av dem selv, og det er godt kjent at folk gjerne opptrer «halvanonymt» med navn som ikke gjør det mulig å søke seg frem til debattantens identitet.

Flere av informantene mener at hvis debattene hadde vært bygget på helt åpen deltagelse, med bilde, navn og adresse, ville folk ha moderert seg. Da kunne man også sluppet å gå så langt selv, slik denne informanten ser det:

Informant: Jeg synes helt ærlig at enten så må det være helhetlig anonymisert, altså ingen ansikts- eller gjenkjennelse – altså total anonymitet. Men da kommer det masse fres, og da kommer de mest ekstreme folkene til å si sånn «heil Breivik», ikke sant. Motsatt, og med

samme regler for hva du sier, men med et godkjent bilde av ditt ansikt, plass til fullt navn og tilgjengelig adresse for alle – da har rett og slett samfunnet mulighet til å være vaktmester for seg selv. Da hadde jeg sluppet å snakke så ekstremt for det hadde ikke vært så forbanna mange tullinger som hadde sagt det de gjør.

Intervjuer: For da tenker du at folk ville moderert seg?

Informant: Oh, yes. [D1]

En annen informant peker på at mer saklige og informative debatter krever en annen type medieplattformer, som kanskje også kunne åpne for at man kunne se og høre hverandre:

Nei, altså for å kunne opplyse folk så hadde det vært egentlig bedre å skape en egen medieplattform der man heller hadde hatt et krav til ekte profiler. Altså eksempelvis videopresentasjoner i form av maks fem minutter, slik at folk kan da se og høre hvem de prater med. For da får du også med kroppsspråk og tonalitet. Du fjerner falske profiler og du vil få antakeligvis en bedre helhetlig åpenhet. [D3]

Flere av informantene fremhever, i tråd med forskningslitteraturen, at distansen man får til andre i diskusjoner på nettet, både gjennom (delvis) anonymitet og gjennom fravær av sosial informasjon som tonefall, kroppsspråk og ansiktsuttrykk, bidrar til mer usaklige, aggressive og fiendtlige debatter (jf. Carter, 2003; Moor et al., 2010). Og de opplever denne tendensen som uønsket og problematisk.

En annen informant mener at mediehusene ser seg tjent med opphetede debatter, fordi høy temperatur tiltrekker seg deltagere og følgere:

Jeg føler at sånn Nettavisen, TV 2 og VG og Dagbladet, altså aviser generelt, er veldig dårlige på å moderere egne kommentarfelt. Fordi at jo mere action det blir i kommentarfeltet, jo mer klikk får de. Og da taper de egentlig litt på å ha det fint. [D2]

4.4 Oppsummering

Debattantene vi har intervjuet i denne undersøkelsen, deltar i debatter som er preget av en opphetet, aggressiv og ofte fiendtlig tone. Innleggene i disse debattene kan variere fra intens argumentasjon til potensielt ulovlige hatytringer eller trusler. Informantene deltar i diskusjoner i åpne forumer, og disse er gjerne kjennetegnet av gråsoner heller enn systematiske grenseoverskridelser. I kapitlet har vi presentert informantene og vist hvordan de representerer en bredde i

hvilke temaer de er opptatt av: Flertallet av informantene definerer seg som innvandrings- og islamkritiske på ulike nivåer, mens andre befinner seg ytterst på venstresiden eller presenterer seg som apolitiske. Det er også stor variasjon i debattstil: fra dem som er klart grenseoverskridende og jevnlig blir ilagt sanksjoner for brudd på debattarenaens retningslinjer, til dem som deltar i debatter med mye grenseoverskridelser, men som virker å kun unntaksvis nærme seg gråsonene. Informantene uttrykker gjennomgående idealer om at nettdebattene bør være basert på dialog og saklig og opplyst argumentasjon, og de opplever at nettdebattene de deltar i, befinner seg langt fra slike idealer. Samtidig har de – i større og mindre grad – en debattstil og bruker språklige virkemidler som ikke nødvendigvis bidrar til en ideell debatt.

5 Motivasjon for deltagelse og legitimering av uttrykksform

I dette kapitlet ser vi nærmere på motivasjonen og strategien til debattdeltagere. Vi undersøker hva som motiverer dem til å delta i opphetede og aggressive debatter. Videre ser vi på hvordan de begrunner og legitimerer uttrykksformen sin, og undersøker hvilke emosjonelle strategier de bruker for å holde ut i debattene. Til slutt undersøker vi hvor de selv trekker grensene for hva som er akseptable ytringer, og hvordan de opplever modereringen av nettdebattene.

5.1 Motivasjon for å delta i harde debatter

Informantene i undersøkelsen har ulike motivasjoner for å delta i nettdebatter – de deltar i debattene med ulike prosjekter og mål. Samtidig kan det være flere ting som driver dem til å delta, og det er ikke nødvendigvis klare skiller mellom ulike typer motivasjoner. Her beskriver vi informantenes ulike typer prosjekter eller motivasjoner når de deltar i debatter på nettet.

5.1.1 Ideologisk og politisk motivasjon

Flere av informantene beskriver en *ideologisk eller politisk* motivasjon for å debattere på nettet. De ønsker på ulike måter å spre eller ovebevise andre om sitt syn på verden. Selv om de befinner seg på ulike sider av det politiske spekteret, fra ytre venstre til ytre høyre, er historiene om hvorfor de deltar i opphetede debatter, bygget opp nærmest identisk: a) Det står noe viktig på spill – samfunnsutviklingen går feil vei, b) andre ser ikke hvor galt det bærer av sted, og må vekkes eller opplyses, og c) debattantene har tatt på seg dette ansvaret. Denne typen motivasjon er videre kjennetegnet av en klar oss–dem–tenkning: Det er tydelige posisjoner og klare fiendebilder.

Opplevelse av trussel

De politisk motiverte informantene deler altså en oppfatning om at samfunnsutviklingen går feil vei, og at det står noe viktig på spill. De har imidlertid svært ulike syn på hva det er som går galt, og hva truslene består i. For informantene

som identifiserer seg på (ytre) venstresiden, handler det om en uro for kapitalismens konsekvenser og fremveksten av fascisme.

En av informantene som tilhører ytre venstre, forklarer:

Hvis du ser et barn som driver og setter fingeren sin i ilden, du løper bort og prøver å beskytte det, ikke sant? Jeg skal ærlig si at jeg føler litt sånn angående selve samfunnet, og når du ser at alle barna går og leker med ilden, som er fascismen, og du vet og har faktisk eksemplene [på hvor det kan lede]. [D1]

Han beskriver at han ser på det som en plikt å få folk til å se hva som foregår i samfunnet, og hvilke konsekvenser det kan få. Informantene på venstresiden trekker en linje mellom innvandringsfiendtlige strømninger i dagens samfunn og nazistenes folkemord under andre verdenskrig. Som denne informanten videre sier: «Jeg vet jo hvor dette pisspreiket leder.» Historien har vist hvor farlig fascismen kan være; lar man det gå for langt, kan folk bli drept:

Dette har gått for langt. [...] Vi er jo i en klassekrig. Vi sitter åpenbart, og fascismen rår, og dette her er liksom – du må prøve å gjøre noe før folk bokstavelig talt blir skutt. [D1]

Trusselen fra fascismen er så sterk at han mener vi befinner oss i en krigssituasjon, noe som krever kamp fra han og hans meningsfeller. Ikke alle opplever faren som like stor og akutt, men informantene på venstresiden beskriver en utvikling de synes er svært urovekkende, og de opplever at folk ikke tar rasisme og nynazisme alvorlig.

Informantene på ytre høyre og den innvandrings skeptiske siden opplever på sin side innvandring og innvandrere som den store trusselen. De deler en forestilling om at det er for mange innvandrere i Norge, at innvandringstakten er for høy, og at integreringen av innvandrere er feilslått. Disse informantene opplever at grensene er åpne, og at vi står i en situasjon med «permanent folkevandring», hvor den såkalte flyktningkrisen representerer normalen heller enn en enkelt hendelse.

Det varierer hvilke aspekter ved innvandring informantene trekker frem som en trussel. Noen vektlegger primært økonomiske argumenter og er opptatt av hva innvandringen koster velferdsstaten. En av informantene setter ord på hva frykten består i:

[...] de kommer for å ta, leve på NAV, og de bringer med seg dårlige kulturer, de kommer til å spille bort våre rettigheter, de fortrenger oss som folk osv. [D8]

Innvandrerne blir sett på som en økonomisk belastning for samfunnet. De tærer på velferdsstaten, og noen er opptatt av at innvandrerne har bedre rettigheter enn de innfødte. Uansett utgjør de en trussel mot velferdsstatens bærekraft og mot de (økonomiske) rettighetene vi er vant til å ha, slik disse informantene ser det.

Innvandring blir også sett på som en kulturell trussel. Som en av informantene sier: «Vi har tatt inn folk fra kulturer som er så elendige at de er nødt til å flykte fra dem.» Innvandrerne «kommer fra en voldtektskultur» og bringer med seg kriminalitet.

Islam blir gjennomgående sett på som en – mer eller mindre eksplisitt – trussel. For noen henger trusselen fra islam tett sammen med innvandring, mens andre er opptatt av å skille mellom innvandring og religion. En informant forklarer:

Jeg er ikke redd for muslimene i seg selv. Det jeg er redd for, det er at de ødelegger muslimenes liv også. De er like mye ofre som alle andre som kommer i nærheten av den ideologien. [D7]

Informanten trekker altså et skille mellom muslimer, som ikke nødvendigvis utgjør en trussel, og islam, som utgjør en fare også for muslimer. Av informantene på denne siden av det politiske spekteret er det islamsk ideologi og sharia som fremheves som den store trusselen.

Altså, mens noen av informantene opplever en overhengende trussel fra fascisme, nynazisme og kapitalisme, står trusselen knyttet til innvandring, integrering og religion sentralt blant andre informanter. Andre igjen er engasjert i andre temaer, som barnevernet, urfolksrettigheter, det de oppfatter som menns manglende rettigheter i barnefordelingssaker, og klimapolitikk.

Vekke og opplyse

Uavhengig av hva de mener er den store trusselen, er de ideologisk motiverte informantene opptatt av at «folk» ikke ser eller tar på alvor hva som er i ferd med å skje, og at de må vekkes eller opplyses. Dette blir dermed en viktig motivasjon for å delta i debatten. Som en av informantene forklarer:

De lukker litt øynene for konsekvensene av hva som kommer til å skje, mener jeg da. Og så linker jeg opp til ting når folk spør om dokumentasjon, «ja, her kan du se hva dette koster og disse tallene her og». Ja, så får folk kalle meg for rasist og alt dette her så mye de vil, men det preller av på meg. [D4]

Han ser det som sin oppgave å opplyse folk om konsekvensene av innvandring og presenterer fakta og dokumentasjon for å vise hva som skjer. Han forteller at han «blir skremt av naiviteten til folk» og av at de ikke ser hva som er i ferd med å skje, og han bryr seg ikke om at folk kan oppfatte innleggene hans som kontroversielle.

Også informantene på venstresiden er frustrert over at folk ikke bryr seg om det de selv ser på som en urovekkende samfunnsutvikling, og opplever at de har et ansvar for å si ifra:

Det hender jeg ser innlegg som gjør at jeg blir litt bekymret for hvilken vei Norge går. Når jeg ser hvor få mennesker som gidder liksom å ta tak i det. Det går tilbake til det med å debattere selv, for alt får stå uimotsagt. Alt dette fikk stå uimotsagt. Folk trekker på skuldrene og tenker «ja, ja det var jo teit sagt, men jeg tenker nå ikke det, så jeg driter i det». Så tenker jeg «men helvete, si imot det, da». [D2]

Informantene som er sitert over, opplever altså at folk ikke tar på alvor hvilke trusler vi står overfor. En annen informant mener at folk ser hva som skjer, men at folkets bekymringer undertrykkes:

Stort sett alle problemene vi nå har rundt innvandring, skyldes at man har valgt, altså makteliten, hvis man kan kalle det det, har valgt å være arrogante, og si det at «vi skal ikke lytte til folket. Hvis de er uenig med oss, så skal vi dælje dem i hodet og kalle dem alle slags mulige fæle ting hvis de er uenig med oss». [D8]

Han mener at når man undertrykker folks bekymringer på denne måten, kommer det til å koke over på et eller annet tidspunkt. Han fremstiller det som at hans primære motivasjon for å delta i debatter er at han ønsker å bidra til å unngå dette.

Fangen og Holter (2019) finner en lignende fortelling i sin studie av personer som har fått slettet kommentarer i nettdebatten fordi de var rasistiske eller hatefulle. Deres informanter er opptatt av å informere folk om hvordan virkeligheten virkelig er. De hevder de ser ting som andre ikke ser, og tillegger seg selv en unik posisjon for å promotere sannheten. Samtidig er informantene i større grad opptatt av konspirasjonsteorier knyttet til innvandring og islam enn informantene i studien vår, og opplever at de må varsle folket om det skjulte spillet som foregår. Våre informanter hevder ikke på samme måte å ha en *unik* tilgang til sannheten, men er frustrert over folks naivitet, ignoranse og likegyldighet, og vil bidra til å opplyse og vekke folk. De ser det dermed som sin rolle å være en motstemme til det de opplever som en farlig samfunnsuavvikling.

5.1.2 Opplysning og kunnskap

En viktig motivasjon for mange av informantene er altså å bidra med opplysning og kunnskap fra sitt politiske og ideologiske ståsted. Andre informanter har ikke et klart politisk eller ideologisk prosjekt, men beskriver at deres primære mål er å bidra med kunnskap til debatten. De er gjerne opptatt av spesifikke saks-områder, hvor de har lest seg opp og mener de har kunnskap og innsikt som de vil dele med andre.

En av informantene beskriver for eksempel at han har lest seg opp på norsk og nordisk historie, og er veldig aktiv i debatter om dette. En innsikt han mener å ha fått gjennom å fordype seg i eldre norsk historie, er at samene har en urettmessig status som urfolk:

Så er det jo dette her om at samene er urbefolkning. Det er de jo da ikke. Det er bevist. Så det er jo den debatten som går nå. Særlig i Troms og Finnmark. Og den er egentlig veldig saklig. [D6]

Han beskriver debatten som saklig og faktaorientert. Påstanden om at samer ikke har rett på statusen som urbefolkning, mener han følger logisk fra historien slik den «egentlig» er. Selv om dette kan leses som en klart politisk og kontroversiell påstand, benekter han at det er det, og er opptatt av å fremstille sin deltagelse i nettdebatten som apolitisk og faktaorientert. I motsetning til informantene vi har beskrevet over, beskriver han sin motivasjon for å delta i nettdebatten som et rent ønske om å diskutere historie og spre sine innsikter og kunnskaper.

En annen informant forklarer at han engasjerer seg i nettdebatter for å bidra til at diskusjonen er basert på fakta heller enn følelser. På spørsmål om hvorfor det er viktig for han å delta i debatten, forklarer han:

Det er vel primært for å gjøre samfunnet bedre. Måten et demokrati kan fungere er ifølge Aristoteles sånn at majoriteten av befolkningen burde være en opplyst middelklasse, og det er ikke tilfellet i dagens samfunn. Spesielt da som politisk korrekthet som da legger mere basis i følelser imot fakta og forskning, fremfor at den baserer følelsene sine på tilgjengelig forskning og teori. [D3]

Han holder opplysningsidealer høyt og er opptatt av at samfunnet blir bedre hvis diskusjonene er mer kunnskapsbasert. Han går så langt som å hevde at kun de som er kunnskapsrike, bør kunne delta i debatten. Han fremstiller seg selv som svært belest og ser det som sin oppgave bidra med sin kunnskap for å få folk til å reflektere og for å skape en balanse mot «politisk korrekthet», som han mener «skaper en ubalanse og dårlig stemning i samfunnet».

Han er inne på flere grunner til at han deltar i nettdebatter, men det handler i stor grad om å bidra til å balansere debatter og å bidra med kunnskap. I en melding i forkant av intervjuet beskriver han det slik:

Noen ganger er det for å så frø, støtte «underdog», motarbeide ideologiske agendaer eller politisk korrekthet (psykisk lidelse / vrangforestillinger), tale imot misinformasjon og desinformasjon (psykisk krigføring), hjelpe folk å innse hvor liten holistisk innsikt og forståelse de besitter, intellektuell stimuli, enkel underholdning (nesten trolling), eller noen ganger kun for å provosere til å tenke utenfor boksen eller på spissen. Bare for å nevne noen [grunner]. [D3]

Han tar på seg en rolle og et ansvar for å bidra til å balansere debatter, både ved å gå inn og støtte den underlegne posisjonen og ved å bidra med kunnskapen sin. Han fastholder at «kunnskap og visdom er verdiløst dersom det ikke deles», og ønsker å få folk til å tenke og reflektere. Prosjektet hans fremstår dermed som kunnskap, opplysning og diskusjon. Som han selv oppsummerer: «Jeg liker å diskutere, debattere, informere og provosere. Både som guds advokat; og djevelens.»

I motsetning til informantene som vi har definert som politisk og ideologisk motivert, er det her vanskelig å få tak på innholdet i det han diskuterer. Han ønsker ikke å plassere seg politisk og forteller at han diskuterer et bredt spekter av temaer, men kun temaer han har kunnskap om, som ruspolitikk, intelligens, bioteknologi og evolusjonsbiologi. I intervjuet fronter han ingen tydelig posisjon innen disse temaene, men det er mye som tyder på at han uttrykker kontroversielle og til dels krenkende og svært stigmatiserende påstander. Blant annet forklarer han at han jevnlig blir ilagt sanksjoner av ulik alvorlighetsgrad for brudd på Facebooks retningslinjer. Likevel presenterer han altså sitt prosjekt som at det handler om kunnskap, opplysning og diskusjon på et mer abstrakt nivå.

Mens opplysning og kunnskap er sentralt for dem som har en klar politisk eller ideologisk motivasjon, fordi de ønsker å opplyse folk om sitt verdensbilde og om farene de ser ved samfunnsutviklingen, fremstiller andre opplysning og kunnskap som et mer apolitisk prosjekt. De fronter ingen tydelige standpunkter, og det er uklart hvem som eventuelt er motstanderne i debattene. Skillet mellom de politiske og apolitiske handler først og fremst om hvordan informantene selv fremstiller og forstår hva de gjør, og i hvilken grad de posisjonerer seg mot definerte meningsmotstandere. Også de som presenterer seg som apolitiske, kan ha et prosjekt vi kan forstå som ideologisk, men de er opptatt av å fremstille debattvirksomheten sin som primært et kunnskaps- og opplysningsprosjekt.

5.1.3 Motstemme og en røst for andre

Flere av informantene forteller at de har tatt på seg en rolle som en *motstemme* mot det de opplever som en (feil) konsensus – selv om det varierer *hva* de mener andre bør opplyses om, og hva konsensusen er.

For noen er det å være en motstemme et stort ansvar de har tatt på seg for å vekke folk fra deres ignoranse og/eller likegyldighet overfor en viktig trussel. Dette gjelder særlig de med et politisk/ideologisk prosjekt. For andre fremstår rollen som motstemme mer som en debatteknikk. De har som prosjekt å bidra til et høyere kunnskapsnivå og større refleksjon, og tar på seg rollen som djevelens advokat for å oppnå dette.

Hos noen av informantene finner vi en oppfatning om at det å være en motstemme er et ansvar de har tatt på seg – de er en røst for andre. En av informantene har etnisk og religiøs minoritetsbakgrunn og opplever at det er veldig mye hat mot innvandrere og muslimer på nettet. Han ønsker derfor å bidra som en motstemme til hatske kommentarer og personangrep. Dette gjør han «enten saklig eller usaklig», som han sier, men formålet er å forsvare minoritetsgrupper fra angrep.

I forestillingen om å være en røst for andre ligger det et premiss om at det kan få store konsekvenser å ytre seg, og at mange derfor ikke kan det eller tør å gjøre det:

Det er også veldig mange som vil kommentere, og som er enig, men som ikke tør, fordi de er redd for å enten miste jobb, bli meldt til barnevern og den type ting. Og det viser hvor polarisert samfunnet har blitt nå. [...] På grunn av livssituasjonen min så har ikke jeg noe å tape. Så jeg tør å være en røst for de som ikke kan si noe. [D3]

Informanten bak sitatet over hevder at kostnadene ved å debattere og si sin mening kan være svært høy. Han er for tiden ikke i jobb og har ikke familie, så han mener han ikke har noe å tape, og kan derfor ta på seg ansvaret for å være en motstemme.

En motstemme er nettopp en som sier imot (det de oppfatter som) en rådende konsensus, og dermed fronter upopulære standpunkter. Også andre er opptatt av at det kan være risikabelt å delta i debatten hvis du har familie og jobb. En annen informant forklarer at mange ikke tør å delta og fronte meningene sine på samme måte som henne:

Men det er ikke alle som tør å møte opp. Altså det fleste står utenfor liksom litt borte igjen. Fordi de har familie, de har jobb. De er livredde for at barna skal bli mobbet. Altså rett og slett redd. [D7]

Mens noen er opptatt av at de kan være en røst for andre fordi de ikke har noe å tape, eller fordi de tør å ta risikoen ved å ytre seg, trekker en informant frem at han kan være en røst for andre fordi kostnadene er mindre for han enn for andre:

En ting som jeg er glad for oppi dette her, er at som hvit mann så slipper jeg unna med ganske mye. Alt det som jeg driver og krangler med på nettet, hadde nok vært langt mer ubehagelig om jeg hadde vært kvinne og enda verre om jeg hadde vært kvinne med innvandrerbakgrunn. [...] Fordi at kvinnelige debattanter får oppleve mer hersketeknikker, og er du innvandrer i tillegg, så risikerer du å få innboksen full av trusler og karakteristikk av deg [selv] som kakerlakk eller spydspissen for en muslimsk invasjon og hei hvor det går og ... som er rett og slett forjævelig. [D2]

Han beskriver at han som hvit mann opplever mindre hets og trusler enn kvinner gjør, og særlig kvinner med minoritetsbakgrunn. Dermed opplever han et ansvar for å kjempe på vegne av dem som er utsatt, og tale deres sak.

5.1.4 Mål om en bedre verden

Hittil har vi beskrevet hvordan debattantene i stor grad ser opplysning og kunnskap som det primære målet med det de driver med, og hvordan de tar på seg å være en motstemme mot det de opplever som en feilaktig konsensus i debatten. Flere beskriver likevel at målet med å delta i debatten er å bidra til et bedre samfunn på en eller annen måte, og dette er med på å legitimere de harde språklige virkemidlene de bruker.

Som en av informantene sier: «Det er en større verden der ute som vi faen meg må redde.» Når han er opptatt av å vekke folk og advare mot truslene han mener vi står overfor, er det rett og slett fordi det handler om å redde verden. Han forklarer videre:

Jeg vil si til disse folka: «Bli med oss, vi bygger en ny verden som blir bedre. Dette er hvordan vi gjør det, se, dette er bevisene, dette er hva vi gjør.» [D1]

Det å spre kunnskap og opplyse folk handler altså om å advare mot det som foregår, og å vise alternativet for å få dem med i kampen for en bedre verden. Selv om ikke alle sier like eksplisitt at målet er en bedre verden, ligger det som et premiss for argumentasjonen til de politisk og ideologisk motiverte at de ønsker det beste for samfunnet. Imidlertid varierer det hvem som er innlemmet

i forestillingen om «samfunnet», og hvem det er som skal få det bedre. Målet om en bedre verden kan altså være svært ekskluderende for enkelte grupper, som folk som blir definert som kapitalister eller fascister, eller for innvandrere og muslimer.

Også noen av dem som ikke ser seg som politisk eller ideologisk drevet, beskriver et mål om en bedre verden. En sier for eksempel:

Så målet mitt eller drømmen min er at alle skal ha det bra, og at verden skal bli bedre, for å si det like naivt som å holde hverandre i henda og syng kumbaya. [D3]

For å oppnå dette målet er opplysning og kunnskap sentralt. Han ser sitt prosjekt i nettdebatten, som han beskriver som å dele kunnskap og innsikter for å få folk til å reflektere, som et steg på veien mot å bidra til en bedre verden.

Samtidig som mange av informantene fremholder et overordnet mål om å gjøre verden til et bedre sted, kan de bruke kontroversielle og grenseoverskridende virkemidler. Og det «gode formålet» de kjemper for, er med på å legitimere bruken av harde virkemidler. Dette kommer vi tilbake til senere i kapitlet.

5.1.5 Underholdning, spill og tidsfordriv

Selv om opplysning og kunnskap fremstår som en hoveddrivkraft for informantene våre når de deltar i nettdebatten, uavhengig av om de er primært politisk motivert eller ikke, representerer nettdebattene også underholdning og tidsfordriv for mange. De liker rett og slett å debattere, og for noen bærer det også preg av å være underholdning.

En av informantene sier at han føler han bør bruke tiden på bedre ting, men forteller:

[...] jeg tar meg en tur innom der støtt og stadig allikevel, og hvis det er noe da som dukker opp i feeden som jeg er uenig i eller jeg føler for å erte litt og sånt noe, da trækker jeg til og er litt aktiv. [D3]

Han titter innom sosiale medier for å se om det er noen diskusjoner han kan henge seg på, og det hender han «føler for å erte litt».

En annen informant beskriver på lignende vis at det dukker opp debatter i Facebook-feeden hans, «så er det jo bare å sette i gang å krangle og diskutere». Selv om han holder fast ved at han debatterer for å få frem sine perspektiver, er det et klart element av underholdning i å debattere. På spørsmål om han synes

det er gøy å debattere, svarer han: «Ja, det er jo interessant, jeg skal innrømme det.»

I tillegg til underholdning kan debattaktivitetene bære preg av å være et tidsfordriv. Som en av de sterkt politisk engasjerte sier det: «Jeg må ha noe å fylle dagene med.»

Mange av informantene våre har rett og slett anledning til å bruke mye tid på nettdebatter. Kun to av informantene våre er i ordinært arbeid. Resten er langtidssykemeldte, permitterte, arbeidsledige, pensjonister eller sysselsetter seg helt eller delvis med å produsere innhold til blogger, publikasjoner og nettsteder. Dermed har de tid og anledning til å debattere på nettet, og debattvirksomheten er en kilde til underholdning, fornøyelse og mening.

5.2 Legitimering av debattatferd

Som nevnt varierer informantene i studien fra dem som har en helt tydelig grenseoverskridende debattstil, til dem som i noen tilfeller befinner seg i en gråson. Det varierer altså i hvilken grad de uttrykker seg gjennom personangrep, ukvemsord og stigmatiserende språkbruk. Her analyserer vi nærmere hvordan de forklarer, begrunner og legitimerer debattaktiviteten sin.

5.2.1 I krig er alt lov

Som vi så over, har noen av informantene en klar politisk eller ideologisk posisjon – og klart definerte (menings)motstandere. De ideologiske debattene er altså preget av tydelige posisjoner og en *kamplogikk* – det er én side mot en annen. En av de klart ideologisk motiverte informantene beskriver seg for eksempel som en «tastaturkriger». Det er en kamp eller krig hvor noe viktig står på spill, og dette legitimerer bruken av hardt skyts. Som en av informantene beskriver: «Jeg er ganske ekstrem, men jeg er også i møte med veldig ekstreme greier.» [D1]

Denne informanten på ytre venstre mener at vi er i en «klassekrig», og at han derfor «agiterer for mer kampsport». Han ser en situasjon hvor motstanderne utgjør en stor trussel, og deres farlige retorikk og atferd krever at hans side slår hardt tilbake. Han forklarer:

Og jeg er dessverre en av de mer utagerende personene som ... jeg har ingen problemer med, altså, å uttrykke for eksempel at hvis folk heiser nazistflagg, da erklærer de at de ønsker å drepe folk som deg og meg.

Altså folk som ikke er norsk nok og sånne greier. Det er i min mening [helt naturlig] å ønske det tilbake. [D1]

I hans fiendebilde representerer den andre siden en trussel på liv og død, og da er det bare rasjonelt å ønske det samme tilbake. Han forteller at han gjerne kommer med oppfordringer til vold, men begrunner det med at det er en ren respons på (volds)trusselen fra hans politiske motstandere – både konkret da han har opplevd å motta alvorlige trusler selv, og mer generelt fordi deres ideologi utgjør en trussel:

Fy faen, så ofte du hører sånn «kommunistfaen og sosialist». Det er en fyr, han sa at, og det var direkte rettet mot meg, han sa at jeg burde kastreres sånn at jeg aldri kunne formere meg, og hvis jeg ikke ville gå med på det, så kan jeg skyte meg selv. Facebook tok ikke affære med det han sa når jeg rapporterte det. Men når jeg snudde rundt og sa: «Og dette er derfor vi kommunister vet at dere må skytes», fikk det meg bannlyst i tretti dager. [D1]

Dette er en informant som forklarer at han kan la seg rive med, samtidig som han forsvarer å gå svært langt i retning av å true eller skremme folk til taushet. Hvor grensa faktisk går i praksis, er det ikke så enkelt å fastslå. Han forteller om tilfeller der han selv mener han har gått over streken og truet folk på livet, samtidig mener han at å mobbe, henge ut og hetse noen til de holder munn, er en nødvendig strategi for å bekjempe rasister og nazister.

Også andre informanter beskriver en strategi der de svarer med grove og provoserende fornærmelser mot debattanter de definerer som klare motstandere. Informanten med minoritetsbakgrunn er opptatt av å forsvare minoriteter mot hets og hatefulle ytringer og beskriver at han gjerne kan være det han kaller «usaklig» i debatter, hvis meningsmotstanderne er det:

Hvis jeg ser at en eller annen angriper kristne eller muslimer eller noen andre, så går jeg på en måte og forsvarer. Enten saklig eller usaklig. Hvis de er usaklige og jeg vet at det er folk som har veldig sånn rasistiske eller nazistiske agendaer bak, i diskusjonene, så pleier jeg å være usaklig med dem. [D5]

Her handler det om å slå tilbake mot hets og hatefulle ytringer rettet mot minoriteter, eller å provosere meningsmotstandere til å vise frem sine bakenforliggende rasistiske holdninger i upolert form, ved å angripe motstanderen via noen av deres egne personlige kjennetegn – som alder og kjønn eller underlegne moralske eller kognitive egenskaper. Den samme informanten beskriver det slik:

Jeg er egentlig – noen ganger kan du kalle det for trolling. Jeg går under innlegget deres og sier hvor mye hat de sprer. Så jeg bare troller. Bare for å liksom ... altså synke like lavt, på deres nivå liksom, bare for å ... Da skriver jeg like dårlige kommentarer som de gjør. [D5]

I motsetning til informantene over, som insisterer på at virkemidlene han bruker, er nødvendige i krigen han står i, virker denne informantene mer bevisst sin normbrytende atferd, og det er ikke noe han nødvendigvis er stolt av. Han forklarer: «Jeg synes det er å synke lavt å trolle litt, men da svarer jeg dem på det de er.» Det er, slik han fremstiller det, de andres farlige holdninger som får han til å synke ned på deres nivå.

For de politisk engasjerte informantene, som deltar i debatter med klare fronter, kan debattene altså arte seg som en kamp eller krig, hvor det står mye på spill. Trusselen fra fiendens side kan dermed brukes til å legitimere harde språklige virkemidler, for noen til og med oppfordringer til vold. De svarer med grove og provoserende fornærmelser mot debattanter de definerer som en utgruppe som må bekjempes. Altså blir grenseoverskridende språkbruk og personangrep begrunnet med at saken de kjemper for, på ulike måter rettfærdiggjør det, og at motparten rett og slett ikke fortjener bedre.

5.2.2 Debattens logikk og tit-for-tat

Selv om ikke alle informantene ser på debattene som en krig, ligger det i debattens natur at den tar form av en slags kamp eller et spill. Logikken i debatten er at man har motspillere som man debatterer mot, og målet er å på en eller annen måte gå seirende ut. I debatten som krig, som vi har beskrevet over, er posisjonene og aktørene tydelig definert, og debattantene har et klart bilde av hvem som er med- og motspillere. I andre tilfeller kan det være mer flytende, og følelsen av at noe står på spill, er ikke like akutt, selv om debattene følger en kamp- eller spill-logikk.

Uavhengig av om de ser på debatten som en krig eller bare et spill, beskriver informantene at en sentral spilleregulering er å *svare med samme mynt*. Én informant, som også opptre som moderator, er opptatt av at han selv ønsker en saklig debatt, der han i stedet for å drive med stråmannsargumentasjon og personangrep oppriktig forsøker å forstå hva motdebattanten prøver å si. Imidlertid velger han en helt annen strategi dersom han blir møtt med argumenter som han opplever at gjør det motsatte: som forvrenger, tar han i verste mening og stempler han. Da går han for det han kaller en «tit-for-tat»-strategi, der han selv kommer med usaklige angrep:

Hvis de starter med [stråmannsargumentasjon], så svarer jeg tilbake med samme mynt. [...] Hvis de åpner med en eller annen form for merkelapp, «ytre høyre» eller «rasist» eller noe sånt, da svarer jeg med samme mynt. [D8]

En annen informant beskriver samme dynamikk, hvor han svarer andre med samme mynt:

Som oftest så er det misforståelser eller direkte personangrep på meg fremfor å i det hele tatt debattere ytringen. Og da er som regel standarden satt til at jeg kan finne på å senke meg til deres nivå og erte dem tilbake. Det er et sitat som sier at du skal ikke senke deg til en idiots nivå, for de vil vinne på erfaring, men samtidig så er det ... så lenge man vet hvordan man artikulere seg, så er det som regel ikke noe problem å ta dem likevel. [D3]

Slik han beskriver det, ligger ansvaret for at debattstandarden senkes, hos de andre debattantene, men når standarden først er satt, spiller han med. Det er altså et element av spill i debattene, det handler om å «ta» motstanderne ved å være velartikulert eller ved å komme med de hardeste og mest treffende stikkene.

En viktig måte å legitimere grenseoverskridende språkbruk og personangrep på er altså gjennom å referere til debattmotstandernes språkbruk. Selv om informantene i utgangspunktet slutter seg til saklige debattnormer, og opplever det som å «synke lavt» å ty til usakligheter, personangrep eller krenkende språkbruk, synes de det er berettiget fordi de bare responderer på motstanderens debattstrategier.

En beslektet dynamikk handler om at debattantene spisser formuleringene for å nå gjennom. En informant opplever at hun og hennes meningsfeller møter mye motbør, og hun synes det er vanskelig å nå gjennom med sitt syn på islam og innvandring. Hun sier: «jo mere sånn motstand du møter, jo mer skarp blir du neste gang du taler.» Eller som en annen sier: «Noen ganger kan nok det hende [at folk synes jeg går over grensa]. I noen tilfeller så generaliserer jeg jo for å få fram et poeng.»

I tillegg til å spisse budskapet for å nå gjennom og bli hørt kan debattantene bruke harde språklige virkemidler for å fremkalle en reaksjon. Én informant forklarer at formålet hans med å delta i nettdebatten er «å få folk til å tenke». For å oppnå dette må han nå gjennom til dem og få dem til å reagere. Han forklarer debattstrategiene sine slik:

Den enkleste måten å få folk til å reagere er å få dem til å føle noe. Man kan dra den tilnærminga, veldig positiv og oppbyggende, men jeg har funnet ut at det er som regel langt mer effektivt å være ... ikke regelrett slem, men å være hard. Tøff kjærlighet for å si det på den måten. [D3]

Han mener altså at den enkleste måten å oppnå formålet om å få folk til å tenke og reflektere på er å spille på negative følelser og være ufin i debattene. Med provoserende språkbruk når han lettere gjennom og får en reaksjon.

En del av informantenes begrunnelser for å bruke grenseoverskridende og aggressive språklige virkemidler er relatert til debattens logikk, som et spill hvor to eller flere parter står mot hverandre. Det er et sterkt element av «fair play» i måten informantene legitimerer sin debattstil på: De kan si at de i utgangspunktet ønsker en saklig debatt, men hvis motdebattantene begynner med ufine virkemidler, svarer de med samme mynt. Det er tit-for-tat. De legitimerer altså grenseoverskridende atferd med at det er en rettferdig gjengjeldelse på andres utilbørlige angrep, i tråd med det som i forskningslitteraturen har blitt kalt reaktiv aggresjon (jf. Hutchens et al., 2015).

Videre mener de at man er nødt til å spisse budskapet og ty til provoserende språklige virkemidler for å nå gjennom med budskapet sitt. Samtidig varierer det hvordan debattantene vurderer effekten av en slik strategi. For noen er det viktigste å trigge en reaksjon, og de opplever at det er mest effektivt å spille på negative følelser. Andre fremholder at når de tyr til grenseoverskridende språklige virkemidler, er det ikke lenger for å overbevise motparten, de er fullt klar over at en slik strategi ikke fører debatten videre på et saklig nivå. I stedet er slike tilsvar en strategi rettet mot dem som følger med på debatten. Det er et spill for tilhørerne, for å vekke deres interesse og overbevise dem.

5.2.3 Bare nøytral informasjon?

Informantene vi har beskrevet over, erkjenner at de kan bruke grenseoverskridende uttrykksformer, som personangrep, ukvemsord og stigmatiserende betegnelser, og mener det i noen tilfeller er berettiget. Andre informanter fastholder imidlertid at de kun presenterer nøytral informasjon, og sier at de ikke skjønner hvorfor kommentarene deres blir slettet, eller hvorfor andre reagerer på det de skriver.

En debattant, som jevnlig blir ilagt mer eller mindre alvorlige sanksjoner for brudd på Facebooks retningslinjer, beskriver bakgrunnen for sanksjonene som nærmest uforståelig. Han forklarer at de tingene han har fått slettet, er «uskyl-dige memer med vitser eller informasjon», eller at det har vært kommentarer

som har blitt rapportert fordi «mottageren ikke besitter en evne til å forstå ordene som har vært formidla, og tolker det på en helt abstrakt og absurd måte».

Han fastholder at han kun opplyser om forskning, men blir misforstått:

Det samme er hvis jeg henviser til empiri og forskning fra eksempelvis biologi eller medisin eller psykologi. Med for eksempel intelligens, gjennomsnittlig intelligens og relevansen av nivå av intelligens, hvilke funksjoner, kvaliteter og egenskaper det speiler seg opp imot for eksempel. [...] jeg konkret henviser til bare forskning, og likevel så blir det tatt som politisk korrekthet eller hatefulle ytringer. [D3]

Han mener at ordene han bruker, ikke er «hatefulle eller slemme eller snille», og at det ikke finnes følelser i ordene. Han insisterer altså på at han henviser til nøytral informasjon, og erkjenner ikke at hans interesse for blant annet forskjeller mellom raser, genetikk og intelligens kan være kontroversiell. I stedet fastholder han: «Det er også bare noe som det ikke er tillatt å prate om, for da blir det oppfatta som at det er hatefullt, selv om det egentlig bare er nøytral informasjon.»

Selv om han hevder at han kun presenterer nøytral informasjon i nettdebattene, forteller han at han kan sette ting på spissen for å få folk til å tenke, og at det hender han spiller på negative følelser for å folk til å reagere. Han virker også klar over at det han skriver, kan være kontroversielt og provoserende – det er ofte meningen – likevel fastholder han at han kun presenterer fakta, og at disse strategiene utelukkende handler om å få folk til å tenke. Han forstår og begrunner debattstilen sin utelukkende som et kunnskapsprosjekt:

Men det er egentlig ikke stort annerledes enn når Sokrates gikk på markedet og snakket med folk. Altså finne ut hva de tenker, og hva de mener, og så kommer man da med alternative motargumenter som da er positive eller negative, eller da gud og djevelens advokat, for da å få dem til å se feilen i det logiske resonnementet sitt. [D3]

Han underspiller altså det potensielt grenseoverskridende i virkemidlene han bruker, og meningsinnholdet han formidler, og beskriver heller debattstilen sin som i tråd med sokratiske opplysningsidealene.

Som vi har beskrevet over, er ønsket om å opplyse andre en sentral drivkraft for mange av informantene når de deltar i nettdebatten, og også andre informanter beskriver debattstilen sin på lignende vis, hvor de insisterer på at de kun presenterer nøytral informasjon eller rene fakta. Samtidig kan de gjerne bagatellisere eller benekte at de bruker harde språklige virkemidler.

Et eksempel på dette finner vi hos en informant som i intervjuet forklarer at han holder seg saklig i debatten. Han innrømmer at han kanskje kan være litt spydig, men mener at han aldri er krass. Mot slutten av intervjuet konfronterer intervjueren han med noe han har skrevet i en diskusjon hvor han skriver om «samisk rasisme og løgnaktighet», beskriver samer som Norges største folkefiende noen gang og hevder at samene har begått «snik og svik» og er en nasjonal krenkelse.

Ja, det kan jeg ha skrevet. Ja, dette med snik og svik. Det kommer fra min familiehistorie med denne bondefamilien. Karl Knutson Bonde ble valgt til konge i Norge og Sverige. En snik og svik fra danske ledere, det gjorde at han måtte gi opp å være konge. Så det er noe som er nedskrevet i min egen familiehistorie. Så det uttrykket har jeg brukt. Det er et lettere uttrykk enn å si korrupsjon.

Selv om han erkjenner at han står bak ytringen, berører han ikke innholdet i den, men fokuserer heller på ett språklig bilde og bakgrunnen for at han bruker det. Det er illustrerende for hvordan han og noen av de andre informantene forholder seg til sin egen debattvirksomhet i intervjuet: Han underspiller konsekvent det kontroversielle eller krenkende potensialet i det han skriver, og ufarliggjør egen språkbruk ved å legge vekt på den etymologiske bakgrunnen for begreper og uttrykk som andre kan oppfatte som problematiske, men som han selv mener at blir misforstått.

Andre debattanter bruker ikke nødvendigvis grenseoverskridende språk når de debatterer. De kan holde seg saklige og rolige i tonen, selv om innholdet i det de formidler, kan være svært kontroversielt, krenkende eller potensielt hatefullt mot enkelte grupper.

En informant, som har et sterkt islamfiendtlig ståsted, forteller:

Jeg er ikke, eller jo jeg er konfronterende når jeg prater, men jeg sier ting på en annen måte. Som gjør at ... jeg tror ikke egentlig at de skjønner hva jeg sier. [D7]

Hun forklarer at hun ikke møter samme sterke reaksjoner som hennes meningsfeller, fordi hun formulerer seg annerledes. Selv om hun erkjenner at innholdet i det hun sier, er kontroversielt og kan oppfattes som grenseoverskridende, forklarer hun at folk ikke nødvendigvis fanger opp det ekstreme i ytringene hennes, fordi hun artikulere seg på en saklig måte. Inntrykket er at dette delvis reflekterer en bevisst strategi for å «gå under radaren», og delvis hennes personlige uttrykksmåte.

Det varierer altså i hvilken grad debattantene står inne for grenseoverskridende språkbruk, og hvordan de eventuelt legitimerer og begrunner de språklige virkemidlene de bruker i debatten. Det varierer også i hvilken grad de faktisk bruker grenseoverskridende språklige virkemidler. Noen av informantene har en debattstil som er kjennetegnet av til dels svært kontroversielt og potensielt hatefullt innhold som er formidlet i en saklig og faktapreget språkdrakt.

Avsenderens språkføring og språkmektighet legger føringer for hvordan ytringene blir tolket. Språkbruken kan i seg selv prege hva mottagerne tolker som usaklig og grenseoverskridende. Samtidig beskriver Fangen og Holter (2019) at inntrykket fra deres kvalitative studie av personer som har fått kommentarer slettet i kommentarfelt, er at kommentarene som fremsto som «roligere» og mer behersket i uttrykksformen, gjerne hadde et mer ekstremt innhold, og mer konsistent og målrettet argumentasjon, enn kommentarene som var grovere i formen. De argumenterer dermed for at det ikke nødvendigvis er de mest hatefulle eller støtende kommentarene som har de mest radikale avsenderne. Altså er det viktig å se på både ytringenes meningsinnhold og på i hvilken grad innholdet kan karakteriseres som grenseoverskridende og potensielt hatefullt, i tillegg til selve språket som brukes til å formidle innholdet.

5.3 Emosjonelle strategier for å holde ut debatten

Litteraturen om flammings og debatter preget av personangrep, ukvemsord og fiendtlighet peker på at nettdebatter legger til rette for høyt konfliktnivå og aggresjon. Fordi folk verken ser eller hører hverandre, går de glipp av finmasket informasjon om både andres intensjon og om hvilke reaksjoner deres egne innlegg vekker hos andre. Dermed er det ikke bare potensielt konfliktfylte temaer som kan bidra til aggresjon: Filtre som ellers demper eller nyanserer en ytring, er i mindre grad til stede på nettet, dermed kan det oppstå spiraler der man raskere tolker at man blir utsatt for fornærmelser, provokasjoner og angrep, og raskere svarer med samme mynt gjennom såkalt reaktiv aggresjon (Hutchens et al., 2015).

Intervjuene tyder på at opphetede debatter preget av personangrep, aggresjon og fiendtlighet gjerne oppstår som et resultat av at deltagere med sterke overbevisninger og stor frustrasjon over samfunnsutviklingen møtes i en debattinfrastruktur som legger til rette for følelsesuttrykk og høyt konfliktnivå. Nå vil vi se nærmere på hvilken rolle emosjoner kan spille i nettdebatten, og på hvilke strategier informantene bruker for å håndtere å være en del av et slikt ugjestmildt debattlandskap over tid.

5.3.1 Et frirom for sinne og frustrasjon

Informantene som har erfaring som moderatorer for diskusjonsgrupper og kommentarfelt på nettet, bekrefter at det er mye sinne blant deltagere i visse debatter. Slik de ser det, er dette et sted der folk kan gi direkte uttrykk for oppfatninger de ellers ikke finner rom for å uttrykke. Våre informanter med erfaring som moderatorer uttrykker sterk sympati for mye av det de sinte debattantene gir uttrykk for – som frykt for konsekvensene av innvandring generelt og større utbredelse av islam. Én informant med moderatoransvar har radikale politiske oppfatninger knyttet til bekjempelsen av islam, men understreker at hun som moderator stadig sletter det hun beskriver som krangling og rasistiske kommentarer:

Det er så mye dritt. Ååh, og jeg sletter så mange kommentarer på siden min med folk som holder med oss. Jeg sier at sånn skriver du ikke på min side. Det skal jeg ha meg frabedt. Rasistiske kommentarer eller personlig greier, det vil jeg ikke ha. Og hvis noen begynner å krangle så *slett, slett, slett*. Jeg vil ikke ha det. Så det er mye dritt. Det er veldig mange sinte mennesker. [D7]

På spørsmål om hvorfor folk er så sinte, peker denne informanten på at folk oppfatter at de selv sliter, har dårlige erfaringer med myndigheter og NAV, og at de ikke får det de fortjener, mens innvandrere får så mye. Nettdebatter blir et sted hvor de blåser ut frustrasjon, slik hun ser det. Hun og andre informanter som opptrer som moderatorer for grupper som fokuserer på innvandring og islam, setter ulike grenser for hva de mener er akseptable ytringer, men flere peker på at innleggene de sletter, er preget av affekt snarere enn at de er veloverveide eller kalkulerte innlegg. En informant uttrykte det slik:

Og selvfølgelig så skjer det et eller annet, og så skriver de kanskje et eller to innlegg i vill affekt. Det hender. Men stort sett så holder vi dem igjen. Og da kommer gjerne en sånn takkemail og bare «sorry, jeg ble så sinna at jeg ikke ...». Og det tror jeg nesten egentlig at vi burde tåle. Folk blir sinna. Vi er ikke rasjonelle mennesker. Folk blir sinte og lei seg og føler litt og det ... Men det er klart, når du da synes det er greit at barn drukner, som sagt, eller at asylsøkere brenner inne, [da] er det over i en annen liga. [D9]

Også for noen av informantene våre fungerer debattene som et sted hvor de kan få utløp for sinne og frustrasjon. En av informantene, en regelmessig debatt-deltager på ytre venstre, beskriver seg selv som impulsiv og med kort lunte. Han forteller at han innimellom kan gå over streken og uttrykke ting i sinne, som han ikke kan stå fullt inne for. I hans tilfelle har det dreid seg om direkte truende ytringer eller oppfordring til vold. Han fremholder at folk skal møtes

med kunnskap og fakta, samtidig understreker han at situasjonen er så alvorlig at målet helliger virkemidlene i bekjempelsen av meningsmotstandere på høyresiden:

Jeg sitter veldig mye for meg sjøl, og jeg kan hisse meg opp. Altså helt for meg selv. [...] Men den ene dagen jeg sa «vet du hva, jeg ønsker deg faktisk død». Det var ikke greit. Men jeg hadde ikke mistet ett øyeblikk av søvn hadde jeg funnet ut at en ytre høyrefaen hadde tatt sitt eget liv. Spesielt ikke hvis jeg var anklaget for å ha mobbet han og dobbelt hvis det var en som truet meg. Da hadde jeg faktisk feira. [D1]

En annen informant forklarer at han blir opprørt av det han opplever som skjev vinkling av saker om blant annet innvandring og barnevern i de vanlige nyhetsmediene, og kommentarfeltet blir et sted hvor han kan formidle et alternativt budskap, gjerne på en direkte og krass måte:

Og så er det mange som sier at jeg kan være krass i meningene mine. Jeg kan ha mine meninger, ja vel, men da får folk ta meg som jeg er. Synes jeg i hvert fall. Jeg pleier ikke å gå rundt grøten, jeg synes ikke det er noe særlig. [D4]

5.3.2 Emosjonell neddemping: å bli herdet over tid

I litteraturen om flammings er fenomenet gjerne forstått som en *uhemmet respons* på en opplevd aggresjon (jf. Hmielowski et al., 2014). Det blir altså i stor grad sett på som en som en uregulert motreaksjon på en eller annen form for provokasjon. Selv om mange påpeker at det er mye sinne og tilsynelatende ukontrollert affekt i disse debattene, er det interessant at de færreste av dem vi har snakket med, uttrykker at de selv blir revet med i debatten. Snarere er det et gjennomgående trekk blant informantene at de utvikler strategier for *ikke* å bli følelsesmessig berørt. Flere legger vekt på at de over tid har lært seg å ikke ta seg nær av eller hisse seg opp over påstander og angrep fra andre debattanter. Dette er informanter som er svært forskjellige når det gjelder hvilket innhold de selv poster, og hvor de står ideologisk og politisk. Men de befinner seg alle i et debattlandskap der personangrep, ukvemsord og stigmatiserende betegnelser er vanlige. Flertallet har opplevd å motta trusler, og noen har opplevd truslene som så alvorlige at de har kontaktet politiet, men stort sett forteller informantene at de overser truende meldinger.

Dette er erfaringer de fleste vil oppleve som svært ubehagelige, og som egnet til å trigge både redsel og sinne. De fleste av informantene våre forteller imidlertid at de har utviklet en form for motstandskraft: Det de i utgangspunktet hadde tatt seg nær av eller blitt provosert av, gjerne da de var mer uerfarne debattanter, har

ikke lenger den samme effekten. De har rett og slett blitt tykkhudede. Slik formulerer to av informantene denne utviklingen:

Ja. Før så husker jeg at jeg ble litt lei meg når folk skrev sånn «gammel kjerring». Jeg bare ja, jeg veit det, hvorfor må du trykke det inn liksom. Men altså jo mer du får sånn, jo mere tåler du. [D7]

Jeg har blitt immun. Det er veldig lite av kritikken mot meg som er, enten så er det gyldig kritikk, og da svarer jeg på det, eller så er det bare støy, og da ignorerer jeg det. [...] Jeg har blitt ganske sånn hardhudet. Før så gikk det inn på meg, men ikke nå. [D8]

En av informantene forklarer at han bevisst har trent seg opp til å bli det han beskriver som apatisk, og at det har vært nødvendig for å kunne stå i debattene:

Hadde jeg ikke trent meg opp til å ha en tilnærmet apatisk fremgangsmåte sånn at jeg hadde tatt meg regelrett nær av hva fremmede sa til meg eller mente om meg, så hadde jeg jo aldri turt eller orka å skrevet eller holdt på som jeg gjorde. [D3]

Skulle han ha blitt emosjonelt berørt, hadde han ikke kunnet fortsette å debattere. Denne informanten beskriver at han aktivt har trent seg opp til å kunne forholde seg rolig og uberørt gjennom å lese psykologi og annen relevant faglitteratur. Han fremholder at denne forkunnskapen hjelper han til å forholde seg apatisk og likegyldig til hva andre mener om han.

Andre forklarer at de kan bli opprørt eller såret, men at de legger vekt på å ikke svare i affekt selv. Mange oppfatter at det de selv skriver, er saklig og bygget på fakta, selv om andre kan bli provosert og angripe dem som person. Strategien da blir å heve seg over det de selv oppfatter som usaklige personangrep.

5.3.3 Å provosere andre som strategi: «Jeg hisser meg ikke opp, jeg hisser meg opp andre»

Fangen og Holter (2019) skiller i sin studie mellom «de som blir provosert» og «de som provoserer». Mens noen bruker debattene som et frirom for sinne og frustrasjon, og kan bli provosert, finner vi altså at andre jobber strategisk for å ikke bli provosert. Noen av informantene våre passer inn i Fangen og Holters (2019) andre gruppe, og er heller de som provoserer. De forteller at de bevisst provoserer andre med det de skriver, og får andre til å uttrykke seg i affekt mens de selv forholder seg rolige. For noen innebærer denne strategien at de holder seg saklige i formen, mens de fremsetter kontroversielle standpunkter som de vet opprører mange, for eksempel knyttet til religion og etnisitet, og som i innhold kan grense til gruppebasert hets og hatytringer.

En informant forteller: «Jeg hisser meg aldri opp, men jeg hisser opp andre.» Han forklarer at dette av og til er noe han gjør bevisst for å provosere, mens han «vri seg høflig unna» hvis han får svar som angriper han som person.

En annen informant forklarer at han bruker ord som han vet provoserer, men som han selv mener folk misforstår. Slik han ser det, kan både hakekors-symbolet (svastika) og begreper som «overmennesker» og «undermennesker» brukes som meningsfylte betegnelser i en debatt uten at det innebærer at han støtter rasisme og nazisme, slik motdebattanter gjerne oppfatter han. Denne ordbruken gjør at han jevnlig opplever sletting og utestenging fra Facebook. Samtidig innrømmer han at han bevisst går inn for å provosere frem reaksjoner:

[...] jeg spiller på følelsene til folk. Så lenge jeg trigger med en følelse, så har jeg nådd fram med budskapet, for da har jeg fått dem til å faktisk reagere. Så lenge de reagerer, så vil de også reflektere over det. For da har jeg satt noen støkker i dem. [D3]

Han beskriver seg selv som en «djevelens advokat» og vil få folk til å reagere for på den måten å få dem til å reflektere og bidra til opplysning. Selv holder han seg rolig og «apatisk», mens det å provosere andre altså er et sentralt virkemiddel i debattstilen hans.

Disse informantene beholder altså det de selv ser på som en sivilisert uttrykksmåte, men der de kalkulerer med at folk vil reagere emosjonelt og i affekt fordi innholdet i det de sier, trigger følelser og «misforstås». Forskjellen mellom deres strategi og det som betegnes som ren «trolling» i litteraturen, er at disse informantene, som beskrevet over, har et bakenforliggende prosjekt med det de skriver, enten det er at folk skal erkjenne en samfunnstrussel vi står overfor, eller det bygger på et ønske om å «rykke» folk ut av det de ser på som politisk korrekte og uinformerte tenkemåter.

5.4 Hvor går grensa? Perspektiver på ytringsfrihet, ytringsrom og moderering

Selv om informantene i denne undersøkelsen kan bruke fiendtlig, aggressivt og ufint språk, fremholder alle at det finnes noen grenser for hva som er akseptabelt i en debatt. Nå skal vi se nærmere på hvor informantene mener grensa for uakseptable ytringer går, og hvordan de opplever modereringen av nettdebatten.

5.4.1 Grenser for debatten

I intervjuene var vi opptatt av å få tak i hvorvidt informantene synes noen typer ytringer og språklige virkemidler er uakseptable i en debatt, og hvor de eventuelt trekker grensa. Det er imidlertid vanskelig å få tak på konkret hvor de mener grensa går, og hva slags virkemidler og språkbruk som er uakseptabelt. For de aller fleste går det en grense ved direkte trusler, og de er opptatt av at de holder seg innenfor loven. Men utover det skiller informantene seg fra hverandre. De fleste fremholder at personangrep er ufint og uønsket, selv om de i praksis synes visse typer skjellsord og personangrep er greit i noen situasjoner. Informantene som er kritiske til innvandring, er særlig opptatt av hva slags språk de bruker – og ikke bruker – når de ytrer sine meninger, og distanserer seg fra det de ser på som grove generaliseringer og dehumaniserende retorikk, selv om innholdet i ytringene deres godt kan provosere og bli oppfattet som krenkende og hatefult.

Selv om grensene informantene trekker, kan være tvetydige og vanskelige å få tak på, er det noen klare forskjeller mellom informantene når det gjelder hva de mener er akseptabelt i debatter. Noen mener det ikke finnes noen særlige grenser for hva som er greit og innenfor. På spørsmål om han tenker at det er noen grenser han selv ikke krysser, svarer en av informantene:

Jeg sier jo aldri at folk eventuelt skal ta livet sitt. Jeg bruker aldri ord som elske eller hate. Jeg tror ikke på hatefulle ytringer. Med mindre setningskonstruktet begynner med «jeg hater», så er det ikke en hateful ytring. [...] Nei, altså det er i utgangspunktet – jeg holder meg innenfor lovlig-
hetens grenser, uavhengig om jeg er enig i lovverket eller ikke. Men forbi det så er det vel ikke noen spesifikke grenser for hva jeg kan snakke om.
[D3]

Han fastholder at han holder seg innenfor lovens grenser, selv om han antyder at han ikke er enig i de juridiske grensene for ytringsfriheten, og hevder at han «ikke tror på» hatefulle ytringer. Utover det mener han at det ikke er noen særlige grenser for hva han kan skrive og diskutere.

Han utfordrer også hva det innebærer å hetse eller gå til personangrep på noen:

Jeg mener jo at det for eksempel ikke er verken hets eller personangrep å kalle en idiot for en idiot. Jeg mener det er å kalle en spade for en spade, og det bare er ærlighet å poengtere hvilken funksjon en spade har i forskjellige kontekster. I noen steder er den brukbar og andre steder er den helt ubrukelig. [D3]

Han fastholder at å bruke karakteristikker som «idiot» om noen rett og slett er ærlig, og ikke hets eller personangrep, selv om han erkjenner at det å angripe person fremfor sak ikke er særlig konstruktivt. Alt i alt er han mer opptatt av å omdefinere typiske grenser for akseptabel debatt – som «hatefulle ytringer», «hets» og «personangrep» – enn av å definere noen grenser for sin egen debattvirksomhet.

En annen informant, som befinner seg på ytre venstre på det politiske spekteret, trekker også frem de juridiske grensene for ytringsfriheten, og forklarer:

Nei, men altså vi har allerede veldig klare regler og lover og sånt, og tingen er at grenseløs ytringsfrihet har vi ikke under en norsk lov. [...] Det finnes faktisk grenser for ytringsfrihet. Altså oppmoding til vold, terrorisme, altså rase- og hatprat og sånt er direkte faktisk ulovlig i vår statsmakt. Å henge et nazistisk flagg som kan bli sett av forbigående og sånn, medfører inntil fem år i fengsel, og jeg tror det er flere hundre tusen kroner i bøter. [D1]

Han er opptatt av at ytringsfriheten ikke er ubegrenset, og trekker blant annet frem rase- og hatprat og bruken av nynazistiske symboler – altså ytringer og symbolikk han tillegger sine meningsmotstandere. Selv om han er mest opptatt av hvordan lovverket begrenser meningsmotstandernes muligheter til å ytre det de «egentlig» står for, erkjenner han at det også legger begrensninger på hans muligheter til å blant annet komme med konkrete trusler. Likevel går denne informanten langt i å hevde at bruken av trusler og oppfordring til vold er akseptabelt og nødvendig gitt den krigslignende situasjonen han mener vi står i.

Selv om de trekker opp noen grenser for ytringsfriheten, med referanse til lovverket, uttrykker disse informantene samtidig at de ikke opplever at det er noen særlige grenser for hva slags virkemidler de kan bruke, og hva de kan diskutere.

De fleste informantene sier imidlertid at det går en grense ved personangrep, men denne grensa er ikke absolutt. De forsvarer bruken av personangrep i bestemte tilfeller, selv om det kan variere hva slags type personangrep de synes er greit, og i hvilke tilfeller det kan rettferdiggjøres. Vi har allerede sett på en informant som utfordrer vanlige forestillinger om hva som kan regnes som personangrep. Selv om andre ikke drar det like langt, ligger det en tvetydighet i hvordan personangrep som grense skal forstås. En informant forklarer:

Nei, altså man skal holde seg for god for personangrep. Så jeg kan jo gjerne kalle folk korkete eller dum i hodet, men altså sånn å synke til å gå på kropp og utseende og sånn der, det har ingenting for seg. Usaklig. Så man prøver å holde seg til saken man diskuterer. [D2]

Denne informanten trekker altså grensa for personangrep ved å angripe noen for deres kroppsfasong eller utseende, men han kan beskyldte folk for å være dumme. Det første ser han på som «å slenge dritt», som han uttrykker det, mens han mener det å kommentere folks kognitive evner handler mer om sak enn person, fordi det handler om at de har misforstått og tar feil.

En annen informant erkjenner at han kan være usaklig og bruke ufine virkemidler i debatten, men forklarer at han prøver å holde seg innenfor noen grenser:

Altså når jeg skriver noe sånn veldig dårlig mot noen, så prøver jeg å være innenfor lovens grenser og innenfor ytringsfrihetens rammer, ikke utenfor det. For eksempel, jeg har kalt damer fra SIAN [organisasjonen Stopp islamiseringen av Norge] og sånn for kjerringer og sånn. Islamofobkjerringer og rasistkjerringer, men ikke noe mer. [D5]

Han bedyrer at han holder seg innenfor «lovens» og «ytringsfrihetens» grenser, uten at han definerer nærmere hva det betyr, og beskriver at det lengste han går, er å komme med stygge personkarakteristikker.

Flere av informantene som er kritiske til innvandring, er samtidig opptatt av å distansere seg fra retorikken til andre på «samme side». En informant forklarer hvilke grenser han holder seg innenfor:

Ta flyktningsdebatten, det har vært et tema i noen år nå. Jeg stempler ikke noen folkegrupper etter utseende eller hvor de kommer fra. For meg kan de komme fra Sverige. Det er ikke der det ligger. Jeg bruker ikke sånne type ord for å beskrive mennesker generelt sett. Så det er ikke noe sånt. [D4]

Han forklarer at selv om han kan være kritisk til innvandring og konsekvensene av det, stempler han aldri folkegrupper etter utseende eller hvor de kommer fra. Denne insisteringen på at man er fargeblind eller ikke bryr seg om hvor folk kommer fra, går igjen hos flere informanter.

En annen informant forklarer:

Jeg sier ikke noe stygt om andre mennesker, hvordan de ser ut og om de er svart, hvit eller grønn og sånne ting. Jeg bruker ikke, folk kaller det høyreekstremer eller nazimening, jeg bruker aldri noe sånt. [D7]

Gjennom å insistere på at de er fargeblinde og blinde for hvor folk kommer fra, distanserer de seg fra det de vet at blir oppfattet som rasistisk retorikk. Noen av informantene antyder at så lenge de holder seg innenfor grensa og unngår

eksplisitt generaliserende karakteristikk av folkegrupper basert på utseende og opphav, er det helt innenfor å komme med svært negative karakteristikk av innvandrere eller muslimer. En av nøkkelinformantene, som følger innvandrings- og religionskritiske debatter tett, forteller om den samme distinksjonen og mener at det i disse debattene ofte ikke er legitimt eller holdbart å snakke om hudfarge, mens det er akseptabelt å være antireligiøs. Han hevder imidlertid at religionskritikken ofte er et «skalkeskjul» for innvandringsfiendtlige og rasistiske holdninger.

Andre trekker tydeligere grenser, og er opptatt av ikke bare språkbruk, men også innholdet og implikasjonene i det som ytres. En av informantene som deltar i debatter som er svært skeptiske til innvandring og religion, er kritisk til retorikken til blant andre SIAN, fordi hun mener at «under det budskapet de sender ut, så ligger jo konklusjonen der, at her er det vold det egentlig er snakk om. For de ønsker det vekk». Hun utbroderer:

For etter min mening er det helt greit å si hva fanden du vil om islam, for det er en religion. Men du kan ikke kalle muslimer en kreftsvulst. Det er denne dehumaniseringen som ligger veldig inne i alt de holder på med. [...] Og det går ikke an. Det er klart, vi må analysere disse tingene på gruppenivå, men man må være klar over at det er mennesker det faktisk handler om her. Og jeg liker ikke at de overser den biten. [D9]

I motsetning til informantene over, som var mer opptatt av grenser i form av hvordan de ordlegger seg om innvandrere, er denne informanten opptatt av innholdet i budskapet og tar avstand fra dehumaniserende retorikk fra folk som ellers i stor grad er meningsfeller.

Det varierer altså hvor informantene trekker grensa for hva de synes er akseptabelt og ikke i nettdebattene. De fleste, men ikke alle, setter en grense ved personangrep og trusler, men hva som skal defineres som personangrep, kan være tvetydig. Andre er opptatt av å holde på et saklig og høflig språk, selv om meningsinnholdet i ytringene kan være grenseoverskridende i form av angrep på bestemte grupper i samfunnet.

5.4.2 For lite og for mye moderering

Alle informantene er enige i at en viss form for moderering er nødvendig i nettdebatter, de mener altså at det finnes noen grenser som må følges opp. Imidlertid har de ulike oppfatninger av hvordan modereringen av nettdebatter fungerer; noen mener den burde vært strengere, andre mener det slettes for mye,

og at altfor mange debattanter stenges ute. De mener altså at moderering er nødvendig, men at den skulle ha vært annerledes.

Når det gjelder mer prinsipielle betraktninger om ytringsfrihet og grensene for den, går det et hovedskille mellom informantene som identifiserer seg med en form for venstreside i debatten, der forsvaret av minoriteter står sentralt, og informanter som er kritiske til innvandring.

Informantene som identifiserer seg på venstresiden eller er opptatt av å verne minoriteter, ønsker seg strengere regulering av det de oppfatter som hatefylte ytringer rettet mot gruppekjennetegn og representanter for minoritetsgrupper. Det bør skje ved sletting og utstenging, eller eventuelt ved at man tar skjermbilder av de verste meldingene slik at avsenderne skremmes fra å si lignende ting igjen.

En av informantene, som selv har etnisk minoritetsbakgrunn, mener at lovene om hatytringer burde vært strengere, at de burde vært fulgt opp på en helt annen måte enn i dag, og at mange flere burde bli utestengt og få kommentarer slettet. Slik det er i dag, er det fritt frem slik han ser det:

Jeg vil helst at myndighetene ... det skulle vært mer restriksjoner i hvordan man snakker med hverandre på Facebook. Spesielt på personlig nivå, at man skal ikke være så rasistisk og så grov i språket, men jeg tror det er umulig å kontrollere det. Altså vi vet det, med mindre man går inn på hvert innlegg og tar skjermdump og sånn. Men kanskje myndighetene skjerper regelverket litt grann eller noe. Det er det eneste jeg kan si. Så folk kanskje blir litt bekymra, at de tenker seg litt om for hva de skal skrive på Facebook. Akkurat nå er det bare fritt vilt, skriv hva du vil, det får ikke noen konsekvenser. [D5]

Siden debattlandskapet er helt åpent og grenseløst, ser han det som sin oppgave å noen ganger gå inn og forsvare minoritetsgrupper som blir angrepet, gjerne ved å gå til motangrep med personangrep.

En annen informant mener at man i tillegg til å moderere strengere bør eksponere innvandringsfiendtlige og rasistiske ytringer. Han forklarer:

Jeg tror ikke at troll sprekker i sollyset. Det i seg selv er ikke nok, men at de blir satt litt i gapestokken for tingene de sier, det tror jeg hjelper. Mye som blir sagt der sies i en lukket gruppe fordi at de vet at det er ikke aksept for tingene de sier. [...] For tingene som de har sagt der, er såpass ille at de som uttaler det, bør stilles til ansvar for det de har sagt. Og da er det liksom å måtte stå skolerett for venner og kollegaer: «Ja vel, mener du dette her?» [D2]

Han har altså ikke troen på tanken om at rasistiske ytringer kan bekjempes ved å slippe dem til, men mener at det kan ha en avskrekkende effekt at folk blir konfrontert med og avslørt for det de faktisk mener.

Andre informanter argumenterer derimot for større «åpenhet» i debatten og mener at flere ytringer bør få slippe til. De opplever at rommet for å ytre seg er altfor snevert, noe som gjør at folk blir redde for å si sin mening. Dette er gjerne de som er kritiske til innvandring eller identifiserer seg på høyresiden av den politiske aksen.

I motsetning til informantene over er det flere som har troen på at «troll sprekker i sola». En av informantene, som også har moderatoransvar, sier at hun synes det bør være grenser for ytringsfriheten, men samtidig bør det være stor takhøyde også for mer ytterliggående ytringer:

De må få lov til å holde på. Jeg tror de bør få si det de vil, men de bør møte motbør. Altså, skikkelig kritikk. Og de bør ikke avfeies som, altså, jeg synes det er så dumt dette her, jeg kaller det netttroll selv jeg, men egentlig tenker jeg veldig ofte at det er litt dumt, for du avfeier det som en gjeng med tullehuer. Men får de vind i seilene, så er de farlige. Så akkurat som jihadister bør ... Vi bør vite hva de sier, og vi bør vite hva de holder på med, men de bør møte mye mer kvalifisert motstand. [D9]

Hun argumenterer altså for at ytringer bør få slippe til, tas på alvor og heller møtes med kritikk. Hun antyder at hun mener det gjelder for både jihadister, som for henne representerer en klar fiende, og folk på hennes side. Hun er opptatt av at alle ytringer bør slippe til fordi det også vil gjøre det lettere å skille mellom dem hun oppfatter som ekstreme på samme side av det ideologiske spekteret, og henne selv og hennes meningsfeller, som er mer moderate.

En annen informant er inne på det samme og mener det er bedre å ha full åpenhet så man eventuelt kan følge med på hvor truslene kommer fra:

Jeg synes det er mye bedre å ha ting framme. Så man kan se hvor man kan vente eventuell, jeg holdt på å si, terror fra eller bråk fra. For går man i det skjulte så har man jo ikke kontroll. Hvis folk synes det er så fælt det jeg mener om temaet. Ja men ha det åpent da sånn at folk kan se det og dømme selv. Istedenfor å si at nei, deg kan vi ikke ha her for vi er ikke enige med det du sier. [D7]

I tillegg til at en lite regulert debatt gjør at man har oversikt og kan møte ytringer med motargumenter, er en av informantene også opptatt av den såkalte trykkokerteorien. Han sier at «det er bedre å få ting ut, enn at det legges lokk på ting», og mener at selv om å undertrykke bekymringen for «masseinnvandring»

kan fungere på kort sikt, vil det bygge seg opp et trykk som kommer til å føre til et «krasj» i fremtiden, og han er bekymret for konflikten det nå brygger opp til.

5.4.3 Skjev og urettferdig moderering

Det varierer hvor ofte informantene har opplevd å få ytringene sine slettet. For de fleste er det et unntak om det skjer. Men de har alle en sterk formening om at folk på «deres side» oftere får innleggene sine fjernet enn det motparten gjør:

D2: Jeg føler at det har en veldig slagside der man tillater ytre høyre ganske fritt spillerom. Mens all form for kritikk av hvite menn blir slått jævlig hardt ned på.

Intervjuer: Har du opplevd det selv?

D2: Nei, ikke spesifikt, men jeg har venner og bekjente og jeg har sett grupper jeg har deltatt i der folk blir rapportert for forholdsviss uskyldige innlegg.

Informanter som engasjerer seg på det vi grovt kan betegne som motsatt side, har derimot en oppfatning om at sletting og utestengning følger motsatt mønster: Det er snarere de som uttaler seg kritisk om innvandring eller islam, som stadig utsettes for sletting, og slik de oppfatter det, er det ofte vanskelig å forstå hvorfor. De mener den manuelle modereringen av kommentarfeltene til de store mediehusene samt Facebooks egen sletting og utestenging går for langt. Den har politisk slagside, og det er vanskelig å forstå hva det er i en ytring som har utløst det de ser på som sensur.

En av informantene forklarer for eksempel at han holder seg unna smalere og mer ytterliggående grupper på Facebook. Dem har han ikke noe til overs for, og han tar avstand fra det som skjer der. Men i det siste har han opplevd å få innleggene sine slettet flere ganger fra NRKs og Nettavisens kommentarfelt. Det synes han er både urettferdig og vanskelig å forstå:

Nå har Nettavisen slettet to av innleggene mine. Jeg sendte melding til dem, men har ikke fått svar. Ikke fått noen advarsel. Jeg har ikke kalt noen for noe stygt eller noe som helst. [D4]

Han fremholder at han ikke skriver noe «stygt», og beskriver det som helt uforståelig hvorfor han får innlegg slettet. Videre forklarer han at han bare har skrevet om hvordan norske medier er ubalanserte. Her viser han til all oppmerksomheten som vies til Philip Manshaus, som på intervjutidspunktet var tiltalt for et rasistisk motivert drap på sin adoptivsøster og for terrorhandling ved drapsforsøk etter skyting i en moské. Samtidig mener han at norske medier

overser andre alvorlige og groteske saker, som saken der en iraker har skåret hodet av sin 17 år gamle kjæreste. Han forklarer: «Og det har jeg skrevet inn om. Og da blir innlegget mitt slettet.»

Andre informanter forteller også om erfaringer med sletting. For noen av dem som skriver i Facebook-grupper, skjer det ofte ved at det er Facebook som sletter kommentarene deres. Mange, som informanten over, fremhever det som frustrerende at man ikke får noen forklaring. En informant beskriver opplevelsen slik:

Jeg har fått kontoen min deaktivert totalt på Facebook. Jeg har fått den deaktivert totalt sett to ganger. Uten forvarsler, uten å kunne forsvare meg selv, eller forklaring på hvorfor det har blitt gjort. I tillegg til at jeg har vært innom utestengelser på en dag, tre dager, syv dager, 14 dager og flere ganger på 30 dager. På grunn av da at ting som blir rapportert, ikke får mulighet til å forsvares. Og der er det jo, ja det er mildt sagt sensur. [D3]

Han forklarer at han ble utestengt fra Facebook senest noen timer før intervjuet:

Og da var det fordi jeg sa de ville utgjort en flott tysk eller russisk borger ved det forrige århundrets regimer. Så, en helt harmløs kommentar egentlig som ble klassifisert som mobbing, uten at det var mobbing. Med mindre det er noe negativt å være tysk eller negativt å være russisk. [D3]

Informanten opplever det å bli utestengt som et videre incitament til å skrive og engasjere seg. For han blir det en bekreftelse på at han lever i en form for politisk korrekt samfunn som legger lokk på fri tankevirksomhet.

For andre fører utestenging til at de utfolder seg mer på andre digitale plattformer, der moderering ikke skjer, for eksempel på blogger. Det gjelder blant annet denne informanten, som har et stort publikum, og som har blitt utestengt fra Facebook flere ganger:

Jeg har funnet ut at for å ikke bli kastet ut av Facebook, så bare skriver jeg det på bloggen og så bare med link til bloggen, for det gidder de aldri å gå inn på. Men når jeg drar de samme tingene og putter direkte på Facebook, da blir jeg utestengt. De klarer jo aldri å si hvorfor. Jeg bruker aldri noen stygge ord, jeg henviser aldri til noen etnisitet eller ... [...] Altså hvordan skal du få endre det når de ikke sier hva det er? Det er bare at: «Å ja, det er du, ja. Det er noe vi kan ta deg for så, ja.» [D7]

Flere av disse informantene mener at et hovedproblem er at man ikke får noen begrunnelse for hvorfor man blir utestengt eller får innlegg slettet. Det er ingen å ha en dialog med, ingen å forsvare seg mot. De erkjenner behovet for en viss

moderering, men de opplever modereringen som skjev og urettferdig. Samtidig går det et hovedskille mellom dem som mener at man skal kunne uttrykke det meste, så lenge det skjer i et høflig og rolig språk, og dem som mener at grensene er satt urettferdig eller feil, og at problemet ikke først og fremst er språkbruk, men hvor man setter grensene for akseptable argumenter og holdninger.

5.4.4 Anger

Selv om informantene kan forsvare bruken av grenseoverskridende språk, personangrep og aggressiv debattstil, er de ikke nødvendigvis stolte av å bruke slike virkemidler. I analysene over har vi for eksempel sett flere eksempler på at de sier at de noen ganger har krysset grensa for hva de selv synes er greit.

En informant med muslimsk bakgrunn beskriver for eksempel at han ikke alltid er stolt av hvordan han uttrykker seg i debatten: «Og jeg synes det sånn som meg som muslim at det er dårlig gjort av meg å kalle damer kjerring på en veldig nedlatende måte.» [D5]

Han forteller videre at han kan ta imot korreks og innrømme feil hvis han begår dem. Han forteller om en episode hvor han hadde skrevet et kritisk innlegg om Israel. I etterkant fikk han et par meldinger fra personer med jødisk bakgrunn om at innlegget var veldig sårende for jøder som ikke støtter Israel, og en oppfordring om å slette innlegget, noe han gjorde. Han forklarer at det gjorde inntrykk på han, og at han ikke hadde reflektert over at noen kunne bli såret av det han skrev.

En annen informant forklarer at det er svært sjelden han lar seg provosere. Likevel har det hendt at han «koker» og skriver ting han angrer på:

Jeg kalte han ene hjernedød en gang eller to, men da skrev jeg tilbake «beklager det var ikke meningen». Jeg har selvinnsikt, og jeg kan gi beskjed [om] at «beklager, det var min feil, det beklager jeg». [D4]

Når han først gikk over streken, forklarer han at han har selvinnsikt nok til å innse at han har gått for langt, og at han da beklager.

Noen av informantene er altså opptatt av at selv om de kan komme til å krysse grensa (for det de selv mener er greit), har de evnen til å innse sine feil og forsøke å rette dem opp igjen. Dette bekreftes av informantene med moderatoransvar og av nøkkelinformantintervjuene: Når debattanter blir konfrontert med innholdet i det de har skrevet, kan de gjerne innse og erkjenne at de har gått for

langt. Imidlertid vil noen uansett nekte for å ha skrevet noe kontroversielt eller grenseoverskridende, og insistere på sin rett til å ytre det de har ytret.

5.5 Oppsummering

Informantene i undersøkelsen har ulike motivasjoner for å delta i nettdebatter. Flere beskriver en *ideologisk eller politisk* motivasjon for å debattere på nettet. Selv om de befinner seg på ulike sider av det politiske spekteret, fra ytre venstre til ytre høyre, har de nærmest identiske historier om hvorfor de debatterer: De opplever at samfunnsutviklingen representerer en trussel, og de har tatt på seg et ansvar for å opplyse folk og vekke andre fra likegyldighet eller ignoranse. Denne typen motivasjon er kjennetegnet av tydelige posisjoner og klare fiendebilder. Andre informanter fronter ikke en tydelig politisk eller ideologisk posisjon, de fremstiller seg som apolitiske og beskriver at deres primære mål er å bidra med kunnskap og opplysning. Ønsket om å opplyse andre og spre sine kunnskaper og innsikter står altså sentralt for mange av informantene våre, og de er opptatt av å fungere som en *motstemme* til det de opplever som en (feil) konsensus – selv om det varierer *hva* de mener andre bør opplyses om. Flere er også opptatt av at de har tatt på seg en rolle som en røst for andre som ikke tør eller vil ta på seg kostnadene ved å delta i slike debatter. I tillegg representerer debattene en form for underholdning og tidsfordriv for mange; de liker rett og slett å debattere.

Hvordan begrunner og legitimerer debattantene debattstilen sin, som kan være grenseoverskridende, aggressiv og fiendtlig? For de politisk engasjerte informantene, som deltar i debatter med klare fronter, kan debattene arte seg som en kamp eller krig, hvor det står mye på spill. Grenseoverskridende språkbruk begrunnes her med at saken de kjemper for, på ulike måter rettferdiggjør det, og at motparten ikke fortjener bedre. En annen sentral begrunnelse for grenseoverskridende uttrykksformer er at det er en rettferdig gjengjeldelse på andres utilbørlige angrep; de svarer kun med samme mynt og gir motdebattantene skylden for å ha senket debattnivået. Andre fastholder at de kun presenterer nøytral informasjon, og erkjenner ikke at det de skriver, kan oppfattes som kontroversielt eller grenseoverskridende.

For noen fungerer nettdebattene som et rom for aggresjon og utblåsning, og informantene beskriver at det er mye sinne og frustrasjon i debattene. De fleste av informantene våre beskriver imidlertid at de har utviklet strategier for emosjons- og selvregulering slik at de *unngår* å miste besinnelsen og å bli

følelsesmessig berørt. Andre beskriver en strategi der de selv bevarer roen mens de med vilje hisser opp andre til å reagere emosjonelt.

Det varierer hvor informantene setter grensa for hva de synes er akseptabelt og ikke i nettdebattene. De fleste, men ikke alle, setter en grense ved personangrep og trusler. Imidlertid er det tvetydig hva som skal defineres som personangrep, og når de mener det likevel kan være berettiget. Andre er opptatt av å holde på et saklig og høflig språk, selv om meningsinnholdet i ytringene kan være grenseoverskridende i form av angrep på bestemte grupper i samfunnet.

Informantene har ulike oppfatninger av hvordan modereringen av nettdebatter fungerer; noen mener den burde bli strengere, andre mener den er for streng. Det er likevel en gjennomgående oppfatning – på tvers av posisjoner – om at modereringen er urettferdig, og at den griper uforholdsmessig inn overfor debattantenes meningsfeller. Mange etterlyser mer transparente kriterier for moderering og tydeligere begrunnelser for hvorfor de får kommentarer slettet i konkrete tilfeller. Intervjuene viser samtidig at informantene kan erkjenne å ha krysset grensa for akseptable ytringer og angre på ting de har skrevet.

6 Avslutning

Formålet med denne rapporten har vært å få mer kunnskap om deltagere i opphetede og aggressive debatter på nettet, og hva som bidrar til å skape slike debatter. Vi har vært opptatt av åpne debatter i *gråsonen*, hvor det er et spekter av ytringer, fra ytringer som de fleste vil være enige i at er grenseoverskridende og normbrytende, til ytringer som er mer tvetydige og befinner seg i grenselandet til å være aggressive og fiendtlige i den grad at de er ødeleggende for debatten.

Rapporten undersøker to overordnede problemstillinger:

- 1 Hvor stor andel av befolkningen deltar i opphetede debatter med en hard tone, og hvor mange skriver netthets i form av hetsende, rasistiske eller hatefulle kommentarer på nettet? Hva kjennetegner disse personene, og hvilken relasjon er det mellom mottagere og avsendere av netthets?
- 2 Hvorfor deltar folk i opphetede debatter, og hvorfor uttrykker noen debattanter seg grenseoverskridende og aggressivt? Hvordan forstår og begrunner debattantene selv uttrykksformene sine?

For å besvare disse problemstillingene har vi brukt to datakilder: en større spørreundersøkelse om erfaringer med hatefulle ytringer og deltagelse i nettdebatt i befolkningen, og kvalitative intervjuer med deltagere i opphetede nettdebatter.

Spørreundersøkelsen gir oss en indikasjon på hvor stor andel av befolkningen som deltar i debatter med en hard tone, og som står bak ytringer som kan oppfattes som hetsende, rasistiske eller hatefulle, i tillegg til hva som kjennetegner disse personene.

Den kvalitative undersøkelsen er basert på intervjuer med ni personer som jevnlig deltar i det vi karakteriserer som opphetede debatter, i tillegg til intervjuer med fem nøkkelinformanter som på ulikt vis jobber med tematikk knyttet til hetsende og hatefulle ytringer på nettet. En slik begrenset kvalitativ studie er ikke egnet til å gi et representativt bilde av debattanter i opphetede nettdebatter. Imidlertid gir studien et bilde av noe av *variasjonen* i motivasjoner og prosjekter som ligger bak deltagelsen i opphetede debatter, samt noen gjennomgripende

trekk blant informantene – på tvers av ulike posisjoner og holdninger. Undersøkelsen gir et innblikk i hvordan debattantene selv forstår og legitimerer sin grenseoverskridende atferd, og gir i tillegg innsikt i noen av dynamikkene som kan føre til at debatter eskalerer til å bli grenseoverskridende og aggressive. Til sammen gir de to undersøkelsene et viktig bidrag til kunnskapen på feltet og er med på å utbrodere og nyansere bildet av denne gruppen, som ofte behandles som en enhetlig og karikert gruppe.

Analysen av spørreundersøkelsen viste at det er et mindretall i befolkningen som deltar i opphetede debatter på nettet (målt som deltagelse i debatter med en «hard tone» og å skrive hetsende, rasistiske og/eller hatefulle ytringer). Det er viktig å understreke at det er usikkerhet knyttet til de absolutte nivåene, men analysene indikerte at om lag 5 prosent av befolkningen jevnlig deltar i debatter med en hard tone på nettet, mens – litt avhengig av hvordan vi måler det – 1–2 prosent skriver netthets i form av hetsende, rasistiske eller hatefulle ytringer. På den andre siden viste analysene at om lag 80 prosent *aldri* deltar i debatter med en hard tone, og at om lag 90 prosent *aldri* skriver hetsende, rasistiske eller hatefulle kommentarer på nettet.

Analysene tyder videre på at hetsende, rasistiske og hatefulle ytringer ikke nødvendigvis har en (hatefull) overgriper og et tilfeldig offer. Snarere har vi sett at avsenderne og mottagerne ofte ferdes i samme debattlandskap. Det er en tydelig sammenheng mellom det å delta i harde nettdebatter, det å ytre seg hetsende og det å selv bli utsatt for hatytringer. De som deltar i debatter med en hard tone, har oftere enn andre selv skrevet netthets og blitt utsatt for hatytringer. Dette kan være en indikasjon på at harde språklige virkemidler, som personangrep og aggressiv og stigmatiserende språkbruk, utvikler seg til en sjargong på enkelte deler av internett, hvor deltagerne i disse debattene både sender og mottar grenseoverskridende ytringer.

Når det gjelder relasjonen mellom avsendere og mottagere av netthets, viste analysene at avsenderne oftest er ukjente, men ikke nødvendigvis anonyme. Et mindretall svarte også at avsenderne var kollegaer, venner eller kjente.

Hva kjennetegner dem som deltar i debatter med en hard tone, eller som ytrer seg hetsende? De kvantitative analysene tyder på at det i begge tilfeller er en overvekt av menn og forholdsvis unge personer. For eksempel viser analysene at selv når vi tar hensyn til en rekke andre kjennetegn ved respondentene, har menn nesten dobbelt så stor sannsynlighet som kvinner for å delta i debatter med en hard tone, og mer enn dobbelt så stor sannsynlighet for å skrive hetsende kommentarer. Blant dem som ytrer seg hetsende, er det også en overvekt av

personer med lav utdanning og personer som har konservative holdninger til innvandring og homofili.

Den kvalitative studien av deltagere i opphetede debatter inkluderte et lite, men bredt sammensatt utvalg av debattanter. Flere av informantene definerer seg som innvandrings- og islamkritiske, mens andre befinner seg ytterst på venstresiden eller presenterer seg som apolitiske. Når det gjelder debattstil, varierer det fra dem som er klart grenseoverskridende og jevnlig opplever sanksjoner for brudd på debattarenaens retningslinjer, til dem som deltar i debatter med stor grad av grenseoverskridelser, men som virker å kun unntaksvis nærme seg gråsonene.

De kvalitative intervjuene med debattdeltagere viste at folk kan ha ulike motivasjon for å delta i opphetede og aggressive nettdebatter. Flere av informantene forklarte at de har en *ideologisk* eller *politisk* motivasjon for å debattere på nettet, og har en tydelig posisjon og klare fiendebilder. Andre oppfatter seg som apolitiske og identifiserer seg ikke med definerte politiske posisjoner. Sentralt for alle er likevel at de ønsker å bidra med opplysning og kunnskap. For de politisk motiverte handler dette om å opplyse om en eksistensiell samfunns-trussel, hvor folk må vekkes for å erkjenne hva som står på spill – selv om det varierer hva informantene mener trusselen består i. For andre informanter handler det om å motvirke det de ser som en fordreid offentlig debatt, og å bidra til refleksjon. Informantene ser på seg selv som motstemmer til en skjev, ensidig og konsensuspreget offentlig debatt. I tillegg representerer debattene også en form for underholdning og tidsfordriv for mange; de liker rett og slett de opphetede debattene.

Generelt synes informantene at nettdebattene ikke fungerer spesielt godt. De synes debattene er preget av mye usakligheter og personangrep, noe de i utgangspunktet ikke har sansen for. Informantene ga gjennomgående uttrykk for idealer om at nettdebattene bør være basert på dialog og saklig og opplyst argumentasjon. Når de likevel selv kan bruke flammende virkemidler og en grenseoverskridende debattstil, begrunnet noen det med den alvorlige og truende situasjonen de mener vi befinner oss i: Saken de kjemper for, krever sterke virkemidler, og motparten fortjener ikke bedre. En annen sentral begrunnelse for grenseoverskridende uttrykksformer var at det er en rettferdig gjengjeldelse på andres utilbørlige angrep. De mener at de rett og slett svarer med samme mynt, og «senker» seg ned på motpartens nivå. Noen informanter erkjente altså at de bruker sterke virkemidler, men de rettferdiggjør det med alvor i situasjonen eller med en gjengjeldelsesstrategi. Andre fastholdt at de kun presenterer fakta og nøytral informasjon, og erkjenner ikke at det de skriver, kan oppfattes som kontroversielt eller grenseoverskridende.

Informantene fortalte videre at de opplever at det er mye sinne og frustrasjon i debattene. For noen fungerer nettdebattene som et rom for aggresjon og utblåsning, hvor de kan la seg rive med og skrive i affekt. Flere av informantene forklarte imidlertid at de har utviklet strategier for å *unngå* å la seg rive med, bli provosert eller la debatten gå inn på seg. Dette fremhevet de som nødvendig for å kunne holde ut og fortsette å ta del i debatten. De fortalte at de rett og slett har blitt tykkhudede og ikke lenger bryr seg om ting som før ville ha gått inn på dem. Andre beskrev en strategi der de selv bevarer roen mens de går inn for å hisse opp og provosere andre.

Informantene hadde ulik oppfatning av hva de synes er akseptabelt og ikke i nettdebattene. Mens enkelte tar avstand fra bruk av trusler og oppfordring til vold, forsvarte noen av informantene også bruken av denne typen virkemidler. De fleste påpekte at de misliker personangrep, men dette er en tvetydig grense der informantene ofte skiller mellom ulike former for personangrep som mer og mindre legitime. Andre var opptatt av å holde på et saklig og høflig språk, selv om meningsinnholdet i ytringene kan være grenseoverskridende i form av angrep på bestemte grupper i samfunnet.

Informantene er samstemte om at nettdebattene trenger en eller annen form for moderering, men det varierer hvor godt de mener modereringen fungerer i dag. Mens noen mener det modereres altfor lite, og at for mye hets og hat slippes gjennom, mener andre at det legges lokk på debatten, og at noen typer synspunkter dermed urettmessig modereres bort. En gjennomgående oppfatning er at modereringen er skjev og urettferdig. Mange etterlyser mer transparente kriterier for moderering og tydeligere begrunnelser for hvorfor kommentarer blir slettet i konkrete tilfeller.

6.1 Noen implikasjoner av funnene

Hvilke implikasjoner har resultatene i denne rapporten for arbeidet med å motvirke en offentlig debatt preget av personangrep, hets og truende budskap? Vi vil trekke frem tre innsikter fra funnene, som kan være relevante.

6.1.1 Verdien av å forstå

Det eksisterer noen klart negative forestillinger om hvem det er som skriver grenseoverskridende og aggressive meldinger i nettdebatten, som lett kan lede til fordømming, distansering og latterliggjøring. Både i samfunnsdebatten og i populærkulturelle fremstillinger tegnes det gjerne et bilde av denne gruppen

som marginaliserte og lite ressurssterke folk, som har lite annet å gjøre enn å spre agg og sinne basert på egen frykt og følelse av tilkortkommenhet (for eksempel TV 2-programmet *Haterne*). Resultatene i denne rapporten nyanserer dette bildet og er et bidrag til å forsøke å forstå hva som kan ligge bak grenseoverskridende og aggressive innlegg i nettdebatten.

Utgangspunktet for denne rapporten har vært å søke å forstå perspektivene og erfaringene til debattanter i opphetede og aggressive debatter. Vårt perspektiv er at kunnskap om hvilke mekanismer som driver opphetede og aggressive nettdebatter, er nødvendig for å kunne motvirke en offentlig debatt preget av personangrep og overdreven aggressivitet og fiendtlighet. Også i arbeidet med å forebygge radikalisering og voldelig ekstremisme – som i noen tilfeller kan være beslektede, om enn mer ekstreme fenomener – blir det lagt vekt på viktigheten av dialog, inkludering og opplevelsen av å bli sett, hørt og møtt (Bjørge & Gjelsvik, 2015). Dette forutsetter en genuin intensjon om å forsøke å forstå den andres perspektiv. Dette betyr ikke at man trenger å akseptere atferden, men at forståelse gir et utgangspunkt for å utfordre atferden og mane til refleksjon.

Hvilke lærdommer kan vi så trekke fra debattantenes selvforståelse og perspektiver? For det første forteller informantene i denne undersøkelsen at de ønsker seg saklige og informative debatter, og de er kritiske til personangrep og overdreven aggresjon. De holder seg altså i stor grad med debattidealer hvor saklig opplysning og gode argumenter står i sentrum.

For det andre, og relatert til det første poenget, erkjenner informantene i stor grad at det er negativt, lite konstruktivt og til dels uønsket å skrive grenseoverskridende og normbrytende innlegg, selv om de – i ulikt omfang – kan finne på å gjøre det selv. Når de likevel skriver slike innlegg, handler det ofte om at de mener at saken eller meningsmotstandernes debattstrategier rettfærdiggjør bruken av harde virkemidler. Andre opplever ikke det de skriver, som kontroversielt eller problematisk, og fastholder at de kun kommer med nøytral informasjon. Forskjellen mellom informantene gjenspeiler til en viss grad to dimensjoner det kan være nyttig å holde fra hverandre: 1) grenseoverskridende og normbrytende *språklige virkemidler* og 2) grenseoverskridende og normbrytende *meningsinnhold*. Den første typen grenseoverskridelser viser til røff språkbruk og debatter som «sklir ut», og er noe informantene erkjenner at kan være problematisk. Den andre typen grenseoverskridelser peker mot debattanters holdninger og oppfatninger. Her er det større motstand blant informantene mot å definere dette som kontroversielt eller problematisk.

For det tredje har informantene i denne undersøkelsen gjerne noen tydelige formål med å delta i debatter. Det spenner fra en klar ideologisk og politisk motivasjon til å vekke folk så de kan se trusselen vi står overfor, til et ønske om å opplyse og spre kunnskap om bestemte saksområder. Mange av dem har et underliggende, og mer eller mindre eksplisitt, ønske om å bidra til et bedre samfunn, selv om det også kan ligge elementer av underholdning og tidsfordriv bak debattdeltagelsen.

Implikasjonene av disse funnene er at man ikke bør henvende seg til den typen debattdeltagere vi har studert, som representanter for «netthater», «avsendere av hatefulle ytringer» eller «netttroll». Det er ikke slik de ser og forstår seg selv, og de identifiserer seg ikke med de negative forestillingene om folk som skriver flammende og hatefulle innlegg i nettdebatten. De kvantitative analysene viser også at det er få personer som selv oppfatter at de skriver netthets. Hvis formålet er å treffe slike debattanter, må man i stedet ta utgangspunkt i deres prosjekter, bekymringer og forståelser av hva de holder på med. Et mulig utgangspunkt kan være en felles forståelse og respekt for at ytringsfriheten gir et stort rom for ulike ytringer, og et felles ønske om en opplyst og saklig debatt.

6.1.2 Normer for debatt og moderering

Et sentralt funn i rapporten er at dynamikken i nettdebattene ikke alltid kan beskrives som – satt på spissen – en ren angriper–offer-relasjon. Tvert imot viser resultatene fra spørreundersøkelsen at det ofte er de samme menneskene som deltar i debatter med en hard tone, som skriver netthets, og som selv er utsatt for hatytringer. Dette gir støtte til forståelsen av at opphetet og aggressiv nettdebatt kan være del av en internettkultur der grenseoverskridende språkbruk og innlegg blir *normen* heller enn normbrytende unntak (Hmielowski et al., 2014; Hutchens et al., 2015).

Disse funnene peker på betydningen av å ha moderatorer i nettdebatter. Hvis man ønsker debatter som ikke inneholder overdrevent aggressivt og fiendtlig språk eller personangrep, er det avgjørende å unngå at deltagerne får inntrykk av at dette er en akseptabel og gjengs tone. Moderering kan også være viktig for å hindre en stadig eskalerende dynamikk hvor meningsmotstandere gjensidig fyrer opp debatten og bruker grovere og grovere virkemidler. Dette ble bekreftet av nøkkelinformanten med moderatoransvar for debatten på NRKs Facebook-sider, som fortalte at de har god erfaring med å minne debattantene om retningslinjene for debatten. Ved å gjøre dette før debatten eskalerer, forsøker de å etablere hva som er akseptabelt og normen i den konkrete debatten.

Samtidig er det relevant å skille mellom de to dimensjonene av grenseoverskridelser på nettet som vi beskriver over – nemlig grenseoverskridende og normbrytende *språklige virkemidler* på den ene siden og grenseoverskridende og normbrytende *meningsinnhold*, på den andre. Moderering og etablering av normer for akseptabel språkbruk vil sannsynligvis være mest effektivt når det gjelder den første dimensjonen av grenseoverskridelser knyttet til språkbruk og uttrykksformer. Imidlertid kan det være mer utfordrende å moderere grenseoverskridende meningsinnhold, med mindre innholdet bryter klart med nettsidens retningslinjer eller med norsk lov. Vi kan anta at meningsinnholdet i en ytring i større grad reflekterer avsenderes oppfatninger og holdninger, og moderering er ikke nødvendigvis et treffende virkemiddel for å endre slike oppfatninger og holdninger.

Det er verdt å merke seg at informantene i den kvalitative undersøkelsen var enige i at nettdebattene trenger en form for moderering, selv om de gjennomgående oppfatter modereringen som skjev og urettferdig. Videre er det flere eksempler på at informantene har angret på uttalelser de har kommet med, når de har blitt konfrontert med hvordan meningsinnholdet kan oppfattes. Informantene med moderatoransvar, blant både debattantene og nøkkelinformantene, peker også på at debattdeltagere kan vise forståelse for at de har krysset en grense og moderere språkbruken sin, hvis de blir fortalt det på en ordentlig måte. Dette tyder på at det er rom og aksept for moderering, særlig om retningslinjene blir oppfattet som klare, transparente og konsekvente.

Imidlertid etterspør flere av informantene en dialog om hvorfor visse ytringer er uønsket. Slik plattformer som Facebook fungerer i dag, er det lite gjennom-siktighet, og mange oppfatter utestengingen og slettingen som vilkårlig. Det bør være et mål for en demokratisk og åpen samfunnsdebatt at det er klart for deltagerne hvilke prinsipper som gjelder, og hvordan de blir praktisert.

I tillegg er informantene selv opptatt av at ulike grader av anonymitet bidrar til mer opphetede, usaklige og grenseoverskridende debatter. De tror at hvis deltagerne må være helt åpne om hvem de er, og slik stå til ansvar for det de ytrer, vil det bidra til at folk modererer seg, og at debattene i mindre grad utvikler seg i ekstrem retning.

Samtidig er det viktig at den offentlige debatten har stor takhøyde. Flere forskere har uttrykt bekymring for at den demokratiske samtalen skal bli begrenset, og argumenterer for at det må være rom for robuste og uhøflige diskusjoner (Papacharissi, 2004; Schudson, 1997). For eksempel argumenterer Herbst (2010) for en argumentasjonskultur hvor en «sivilisert» omgangstone er foretrukket,

men hvor det er rom for at det «usiviliserte» kan være produktivt i noen tilfeller. Altså kan det være at en sunn debattkultur bør ha rom for både saklig argumentasjon og et visst nivå av tøff polemikk og klare fronter (Ksiazek et al., 2015).

6.1.3 Forskningsbehov

En siste implikasjon av funnene i denne rapporten er at de tydeliggjør noen klare forskningsbehov.

For det første er det behov for å følge opp de kvalitative intervjuene som er gjort i dette prosjektet. Resultatene viser at deltagere i opphetede debatter ikke er en homogen gruppe, og det er behov for å få dypere forståelse av hvordan ulike aktører opplever nettdebatten, og hvordan de forklarer deltagelsen sin. I tillegg til at det er behov for å intervjuere debattanter med ulike typer motivasjoner og ideologiske ståsteder, er det – i tråd med resultatene fra spørreundersøkelsen – behov for å inkludere informanter med ulik alder, ulikt kjønn og ulikt utdanningsnivå. Det er også relevant å intervjuere representanter for minoritetsgrupper, som oftere enn andre selv har blitt utsatt for hatytringer (Fladmoe et al., 2019). En mer omfattende kvalitativ intervjuundersøkelse kan gi muligheter til å undersøke mønstre på tvers av ulike typer debattanter. Samtidig krever en slik undersøkelse en gjennomtenkt rekrutteringsstrategi, hvor man også vurderer sikkerheten i forbindelse med å ta kontakt med deltagere i opphetede og aggressive nettdebatter.

For det andre er det behov for å gjennomføre en spørreundersøkelse som er dedikert til studien av opphetede debatter. Analysene i denne rapporten er basert på en undersøkelse som ikke var designet spesifikt for å studere deltagere i opphetede og aggressive debatter. En ny spørreundersøkelse kunne for eksempel ha gitt oss mer informasjon om deltagelse i opphetede debatter på ulike nettforumer, hvilke temaer som blir debattert, og hvordan deltagelsen varierer mellom ulike grupper i befolkningen. En slik undersøkelse kunne også sett nærmere på befolkningens oppfatning av og holdninger til internettkulturer generelt og opphetede nettdebatter spesielt, herunder viljen til å delta, synet på moderering og oppfatningen av hvor grensene for akseptable ytringer går. Andre studier har vist at mange unngår å ytre seg, i frykt for å støte noen eller for å unngå å bli hetset (Enjolras & Steen-Johnsen, 2014). Vi har imidlertid begrenset kunnskap om hvordan slike holdninger henger sammen med oppfatninger om internettkulturer og egen deltagelse.

For det tredje er det behov for studier som undersøker det faktiske innholdet i opphetede nettdebatter. Vår studie har vist at det er stort mangfold av motivasjoner og ståsteder hos debattantene, og at opphetede debatter kan handle om alt fra relativt siviliserte diskusjoner som «sklir ut», til ideologisk motiverte hatytringer. Vi har blant annet pekt på at det er nyttig å skille mellom *språklige virkemidler* og *meningsinnholdet* i ytringene. En studie av innholdet i opphetede nettdebatter kan gi bedre kunnskap om hvordan slike aspekter varierer mellom ulike grupper og mellom ulike nettforumer. I tillegg kan man analysere hva slags dynamikker i debatten som fremmer eller hemmer aggressiv og fiendtlig språkbruk og grenseoverskridelser. Innholdet i nettdebatter kan studeres ved hjelp av kvalitativ og kvantitativ innholdsanalyse av utvalgte nettdebatter, og det kan også være relevant å undersøke muligheten for å benytte stordataanalyse i slike studier (Nadim et al., 2018).

Litteratur

- Ask, K., Svendsen, S.H.B. & Karlstrøm, H. (2016). Når jentene må inn i skapet: Seksuell trakassering og kjønnsfrihet i online dataspill. *Norsk medietidsskrift*, 22(01).
- Barberá, P. (2020). Social Media, Echo Chambers, and Political Polarization. *Social Media and Democracy: The State of the Field, Prospects for Reform*, 34.
- Bjørge, T. & Gjelsvik, I.M. (2015). Forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus. Oslo: Politihøgskolen.
- Blee, K.M. (1993). Evidence, empathy, and ethics: Lessons from oral histories of the Klan. *The Journal of American History*, 80(2), 596–606.
- Brandtzæg, P.B. (2019). System 1 på Facebook. *Samtiden*, 2, 34–41.
- Brottsforebyggende rådet. (2015). Polisanmälda hot och kränkningar mot enskilda personer via internet. Stockholm: Brottsforebyggande rådet.
- Bucher, T. (2012). Want to be on the top? Algorithmic power and the threat of invisibility on Facebook. *New Media & Society*, 14(7), 1164–1180.
- Buckels, E.E., Trapnell, P.D. & Paulhus, D.L. (2014). Trolls just want to have fun. *Personality and Individual Differences*, 67, 97–102. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.016>
- Carter, K.A. (2003). Type me how you feel: Quasi-nonverbal cues in computer-mediated communication. *ETC: A Review of General Semantics*, 60(1), 29–39.
- Chakraborti, N. & Garland, J. (2015). *Hate crime: Impact, causes and responses* (2nd ed. ed.). Los Angeles: Sage.
- Cheng, J., Bernstein, M., Danescu-Niculescu-Mizil, C. & Leskovec, J. (2017). *Anyone can become a troll: Causes of trolling behavior in online discussions*. Paper presented at the Proceedings of the 2017 ACM conference on computer supported cooperative work and social computing.
- Douglas, K.M. (2007). Psychology, discrimination and hate groups online. I A.N. Joinson, K.Y.A. McKenna, T. Postmes & U.-D. Reips (Red.), *The Oxford handbook of internet psychology* (pp. 155–164). Oxford: Oxford University Press.
- Douglas, K.M., McGarty, C., Bliuc, A.-M. & Lala, G. (2005). Understanding cyberhate social competition and social creativity in online white supremacist groups. *Social Science Computer Review*, 23(1), 68–76.

- Duffy, M.E. (2003). Web of Hate: a Fantasy Theme Analysis of the Rhetorical Vision of Hate Groups Online. *Journal of Communication Inquiry*, 27(3), 291–312. doi: 10.1177/0196859903252850
- Eggebø, H., Sloan, L. & Aarbakke, M.H. (2016). Erfaringer med digitale krenkelser i Norge: KUN Senter for kunnskap og likestilling.
- Enjolras, B. & Steen-Johnsen, K. (2014). Frykten for å støte som begrensning. Hvilken betydning har sosiale normer for ytringsfriheten? I B. Enjolras, T. Rasmussen & K. Steen-Johnsen (Red.), *Status for ytringsfriheten i Norge. Hovedrapport fra prosjektet* (pp. 33–52). Oslo: Fritt Ord, ISF, IMK, FAFO.
- Erjavec, K. & Kovačić, M.P. (2012). «You Don't Understand, This is a New War!» Analysis of Hate Speech in News Web Sites' Comments. *Mass Communication and Society*, 15(6), 899–920.
- Fangen, K. & Holter, C.R. (2019). The battle for truth: How online newspaper commenters defend their censored expressions. *Poetics*, 101423. doi: <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2019.101423>
- Fladmoe, A. & Nadim, M. (2017). Silenced by hate? Hate speech as a social boundary to free speech. I A.H. Midtbøen, K. Steen-Johnsen & K. Thorbjørnsrud (Red.), *Boundary Struggles: Contestations of Free Speech in the Public Sphere*. Oslo: Cappelen.
- Fladmoe, A., Nadim, M. & Birkvad, S.R. (2019). *Erfaringer med hatytringer og hets blant LHBT-personer, andre minoritetsgrupper og den øvrige befolkningen*. Rapport 2019:4. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Foxman, A.H. & Wolf, C. (2013). *Viral hate: Containing its spread on the Internet*. New York: Macmillan.
- Gagliardone, I., Gal, D., Alves, T. & Martinez, G. (2015). *Countering Online Hate Speech*. Paris: UNESCO.
- Gerstenfeld, P.B., Grant, D.R. & Chiang, C.-P. (2003). Hate Online: A Content Analysis of Extremist Internet Sites. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 3(1), 29–44. doi: 10.1111/j.1530-2415.2003.00013.x
- Goffman, E. (1969). *The presentation of self in everyday life*. London: Penguin.
- Gorman, G. (2019). *Troll hunting: Inside the world of online hate and its human fallout*. Melbourne Hardie Grant Books.
- Groshek, J. & Koc-Michalska, K. (2017). Helping populism win? Social media use, filter bubbles, and support for populist presidential candidates in the 2016 US election campaign. *Information, Communication & Society*, 20(9), 1389–1407.
- Hagen, A.L. (2015). *Meningers mot: netthat og ytringsfrihet i Norge*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Hall, N. (2005). *Hate crime*. Cullompton: Willan Publishing.

- Hawdon, J., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2015). Online Extremism and Online Hate: Exposure among Adolescents and Young Adults in Four Nations. *Nordicom Information: Medie- och kommunikationsforskning i Norden*, 37(3-4), 29–37.
- Herbst, S. (2010). *Rude democracy: Civility and incivility in American politics*: Temple University Press.
- Hermida, A. (2014). *Tell everyone: Why we share and why it matters*: Doubleday Canada.
- Hmielowski, J.D., Hutchens, M.J. & Cicchirillo, V. J. (2014). Living in an age of online incivility: Examining the conditional indirect effects of online discussion on political flaming. *Information, Communication & Society*, 17(10), 1196–1211.
- Hutchens, M.J., Cicchirillo, V.J. & Hmielowski, J.D. (2015). How could you think that?!?: Understanding intentions to engage in political flaming. *New Media & Society*, 17(8), 1201–1219. doi: 10.1177/1461444814522947
- Institut for Menneskerettigheder. (2017). Hædfulde ytringer i den offentlige online debat. København: Institut for Menneskerettigheder.
- Jane, E.A. (2014). «Your a Ugly, Whorish, Slut». *Feminist Media Studies*, 14(4), 531–546. doi: 10.1080/14680777.2012.741073
- Jane, E.A. (2015). Flaming? What flaming? The pitfalls and potentials of researching online hostility. *Ethics and Information Technology*, 17(1), 65–87.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Karlsen, R., Steen-Johnsen, K., Wollebæk, D. & Enjolras, B. (2017). Echo chamber and trench warfare dynamics in online debates. *European Journal of Communication*, 32(3), 257–273. doi: 10.1177/0267323117695734
- Ksiazek, T.B., Peer, L. & Zivic, A. (2015). Discussing the news: Civility and hostility in user comments. *Digital journalism*, 3(6), 850–870. doi: 10.1080/21670811.2014.972079
- Larsen, K.M. (2016). Utredning om det strafferettslige diskrimineringsvernet.
- LDO. (2015). Hatytringer og hatkriminalitet. Oslo: Likestillings- og diskrimineringsombudet.
- Lea, M., O'Shea, T., Fung, P. & Spears, R. (1992). 'Flaming' in computer-mediated communication: Observations, explanations, implications: Harvester Wheatsheaf.
- Mantilla, K. (2013). Gendertrolling: Misogyny Adapts to New Media. *Feminist Studies*, 39(2), 563–570.
- McNamee, L.G., Peterson, B.L. & Peña, J. (2010). A call to educate, participate, invoke and indict: Understanding the communication of online hate groups. *Communication Monographs*, 77(2), 257–280.
- Meddaugh, P.M. & Kay, J. (2009). Hate Speech or "Reasonable Racism?" The Other in Stormfront. *Journal of Mass Media Ethics*, 24(4), 251–268. doi: 10.1080/08900520903320936

- Merriam-Webster Dictionary. (2020). Troll. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/troll>
- Moor, P.J., Heuvelman, A. & Verleur, R. (2010). Flaming on youtube. *Computers in human behavior*, 26(6), 1536–1546.
- Nadim, M. & Fladmoe, A. (2016). Hatefulle ytringer delrapport 1: Forskning på art og omfang. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Nadim, M. & Fladmoe, A. (2019). Silencing Women? Gender and Online Harassment. *Social Science Computer Review, Online first*, 0894439319865518. doi: 10.1177/0894439319865518
- Nadim, M., Fladmoe, A. & Enjolras, B. (2018). *Måling av omfang av hatefulle ytringer. Metodiske muligheter og begrensninger*. Rapport 2018:1. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Nadim, M., Fladmoe, A. & Wessel-Aas, J. (2016). Hatefulle ytringer på internett: Omfang, forebygging og juridiske grenser. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- O'Sullivan, P.B. & Flanagin, A.J. (2003). Reconceptualizing 'flaming' and other problematic messages. *New Media & Society*, 5(1), 69–94.
- Olsen, T., Vedeler, J., Eriksen, J. & Elvegård, K. (2016). Hatytringer. Resultater fra en studie av funksjonshemmedes erfaringer. Bodø: Nordlandsforskning.
- Papacharissi, Z. (2004). Democracy online: civility, politeness, and the democratic potential of online political discussion groups. *New Media & Society*, 6(2), 259–283. doi: 10.1177/1461444804041444
- Papacharissi, Z. (2015). *Affective publics: Sentiment, technology, and politics*: Oxford University Press.
- Perry, B. (2001). *In the name of hate: understanding hate crimes*. New York: Routledge.
- Pew Research Center. (2014). Online Harassment.
- Potok, M. (2016). The year in hate and extremism 2016 *Intelligence Report*.
- Quandt, T. (2018). Dark participation. *Media and Communication*, 6(4), 36–48.
- Quandt, T. & Festl, R. (2017). Cyberhate. *The international encyclopedia of media effects*, 1–8.
- Schudson, M. (1997). Why conversation is not the soul of democracy. *Critical Studies in Mass Communication*, 14(4), 297-309. doi: 10.1080/15295039709367020
- Sest, N. & March, E. (2017). Constructing the cyber-troll: Psychopathy, sadism, and empathy. *Personality and Individual Differences*, 119, 69–72. doi: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.06.038>
- Shachaf, P. & Hara, N. (2010). Beyond vandalism: Wikipedia trolls. *Journal of Information Science*, 36(3), 357–370.

- Southern Poverty Law Center. (2020). The year in hate and extremism 2019 *Intelligence Report*.
- Stanovich, K.E. & West, R.F. (2000). Individual differences in reasoning: Implications for the rationality debate? *Behavioral and brain sciences*, 23(5), 645–665.
- Thorbjørnsrud, K. (2017). Immigration critique: Moral boundaries, silence and polarization. I A.H. Midtbøen, K. Steen-Johnsen & K. Thorbjørnsrud (Red.), *Boundary Struggles: Contestations of Free Speech in the Public Sphere*. Oslo: Cappelen.
- Wessel-Aas, J., Fladmoe, A. & Nadim, M. (2016). Hatefulle ytringer delrapport 3: Grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og strafferettslig vern mot hatefulle ytringer. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Gråsoner og grenseoverskridelser på nettet

En studie av deltagere i opphetede og aggressive nettdebatter

Formålet med denne rapporten er å få mer kunnskap om deltagere i opphetede og aggressive debatter på nettet, og om hva som bidrar til å skape slike debatter. Den tar for seg åpne debatter i *gråsonen*, hvor det er et spekter av ytringer, fra ytringer som de fleste vil være enige i at er grenseoverskridende og normbrytende, til ytringer som er mer tvetydige, og som er i grenseland til å være aggressive og fiendtlige i den grad at de er ødeleggende for debatten. Rapporten undersøker blant annet hvem som deltar i slike debatter, hvorfor de deltar, og hvordan de selv forstår og begrunner uttrykksformene sine. Rapporten er basert på en spørreundersøkelse rettet mot befolkningen og på kvalitative intervjuer med deltagere i opphetede debatter.

Institutt for
samfunnsforskning

Institute for
Social Research

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
Tlf.: 23 08 61 00
samfunnsforskning.no

ISBN (trykk): 978-82-7763-691-7
ISBN (digital): 978-82-7763-692-4
ISSN (trykk): 0333-3671
ISSN (digital): 1891-4314